

קונטרס סדר השביעית

שנדפס ע"י הרה"ח ר' זליג שפירא זצ"ל
בחיי מרן החזו"א זצ"ל ועל פיו
בשנת השמיטה תשי"ב

בתוספת מקורות ביאורים והערות

נערך בעזרת החונן לאדם דעת ע"י
משה שמעון בלאמו"ר הרה"ג ר' יעקב יוסף רוזנברג

פניה"ק ירושלים תובכ"א • סיון תשפ"א

כל הזכויות שמורות

ניתן להשיג ע"פ הכתובת:

ישיבת איתרי 4 ירושלים

02-6733076

052-7674889

נדפס על נייר ללא חשש חילול שבת ח"ו

תוכן הספר

הקדמה	א
קונטרס סדר השביעית	ט
קונטרס סדר השביעית עם מקורות וביאורים	
כלל א	סוגי הצמחים
כלל ב	דין פרי האדמה
כלל ג	דין פרי העץ
כלל ד	פירות גוי
כלל ה	פירות חוץ לארץ, סוריא ועבר הירדן
כלל ו	הקניה למעשה
כלל ז	סחורה
כלל ח	איך משתמשים בפירות שביעית
כלל ט	רסק, מיץ וריבה
כלל י	ביעור
כלל יא	זמני הביעור
כלל יב	חיוב תרומות ומעשרות
כלל יג	דיני בעל השדה
כלל יד	עציצים וגנות גוי
הערה	ס
מפתח מקורות	סב
מפתח ערכים	סו

הסכמת הגאון ר' יוסף ליברמן שליט"א
מח"ס "משנת יוסף"

יוסף ליברמן

ראש ישיבת "כולל שומרי החומות"
ורב דקהל סדיגורא ירושלים ת"ו
מח"ס "משנת יוסף"
רח' אבינדב 3 ירושלים תובב"א

בס"ד, ב' תמוז תשע"ז

נוצר תאנה יאכל פריה, ה"ה הרה"ג החריף ובקי,
משנתו קב ונקי, מו"ה משה רוזנברג שליט"א משיבת
איתרי בעיה"ק ירושלים ת"ו, שנשא לבו אותו להדפיס
ולהוציא לאור מחדש את קונטרס **סדר השביעית**
שנדפס בשנת תשי"ב ע"י הרה"ח ר' זליג שפירא זצ"ל
בחיי מרן החזו"א זי"ע ועל פיו, והוא הוסיף עליו
מקורות וביאורים והערות, בהיקף רב ובסברה ישרה,
וכי"ז על ידי בקיאותו הרבה בעניני שמיטה, אשרהו
שלו ככה.

והגם שלא ראיתי כולו אבל המקצת יעיד על כולו.
ובודאי רבן ותלמידהון יהנו מספר חשוב זה, ויברכו
עליו ברכת הנהנין.

תחזקנה ידיו לישוב על מי מנוחות על התורה ועל
העבודה, ולהפיץ מעיינותיו חוצה, לכבוד תורתנו הק'
ולכבוד מצות שמיטה החביבה, מתוך הרחבת הדעת
עכב"ב הי"ו לאורך ימים ושנים.

ובעה"ח לכבוד התורה הק' ועמליה

א"ת נח

הקדמה

וְכִי תֹאמְרוּ מָה נֹאכֵל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא נֶאֱסַף אֶת
תְּבוּאָתֵנוּ: וְצִוִּיתִי אֶת בְּרַכְתִּי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעָשִׂית אֶת הַתְּבוּאָה לְשִׁלְשׁ
הַשָּׁנִים: וְזִרְעֶתֶם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וְאָכַלְתֶּם מִן הַתְּבוּאָה יָשֵׁן עַד הַשָּׁנָה
הַתְּשִׁיעִת עַד בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹאכְלוּ יָשֵׁן: (ויקרא כה, כ - כ"ב).

וכתב החזו"א (שביעית, י"ח, ד') וז"ל והא דכתיב וכ"ת מה נאכל וגו' וציותי את ברכתי,
אין הכונה שלא תבוא לידי פקוח נפש ע"י חסרון תבואת שנה שביעית, אלא הבטחת
ברכה בשביל שמירת שביעית ומה נאכל דכתיב ר"ל לא כמו שתחשוב בדרך הטבע
ששבייתך תביא לך הפסד ותחיה בחיי צער אלא אצוה לך את הברכה, והבטחה זו
אפשר שיגרום החטא לקפחה וגם הברכה אינה אלא לכל ישראל, אבל היחיד יוכל
ללקות בשביל חברו, ומצות שביתת שביעית נדחית מפני פיקוח נפש ככל מצות
התורה בשעת מצור ומלחמה ואין להם לחם לאכול, ובזה ניחא שהניחו כרכים
מלקדש כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית, ולא סמכו על הבטחת ברכה בששית
דודאי גם עניים בכלל הברכה, אלא שראו שגברה העניות ולא אמרה תורה לסמוך
על הברכה להמנע מהשתדלות המחויבת בדרכי הטבע עכ"ל.

וכע"ז כתב החפץ חיים וז"ל וכהאי גונא בארה התורה בפרשת בהר ואמרה (ויקרא
כ"ה כ'-כ"א): "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את
תבואתנו, וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשית את התבואה לשלש השנים".
וכן כהאי גונא בכל ענין וענין צריך האדם לידע, שעל ידי קיום התורה לא יסבב לו
חס ושלום שום ריעותא, ואם לפי עינו נראה לו, שבמקום הזה נסבב לו הפסד על
ידי קיום התורה, יסבב לו בודאי טובה במקום אחר. ונוכל להמתיק זה בדברי חז"ל
(סנהדרין צ"ט:), שאמרו על הפסוק (משלי ט"ז כ"ו): "נפש עמל עמלה לו": אתה עמל
על התורה במקום הזה, והתורה עומלת לך במקום אחר. (אהבת חסד סוף פרק י"ג
בהגה"ה).

ובזה ניחא הא דאיתא במדרש ששומרי שביעית נקראו 'גבורי כח', דהא לפי פשוטו של מקרא, כיון שעשתה התבואה בשנה השישית לשלש השנים, ואוכלים מן התבואה ישן עד השנה התשיעית, אין כאן גבורה, אמנם להנ"ל ניחא, שבאמת בדרך הטבע נראה שהשביתה מביאה הפסד לחיות בחיי צער, אבל רק המאמין בחי העולמים ויודע שאין הפסד נסבב מקיום התורה, ושומר שביעית גם בזמנים הנראים לו כזמנים של הפסד, וגם כשאינו רואה בחוש את התבואה העושה לשלוש השנים, אינו חת מקיום מצוות ה', הוא בכלל אלו הנקראים 'גבורי כח עושי דברו'.

וז"ל המדרש שם: גבורי כח עושי דברו במה הכתוב מדבר, אמר רבי יצחק בשומרי שביעית הכתוב מדבר, בנוהג שבעולם אדם עושה מצוה ליום אחד, לשבת אחת, שמא לשאר ימות השנה, ודין חמי חקליה בירה כרמיה בירה ויהב ארנונא ושתיק, יש לך גבור גדול מזה. ואם תאמר אינו מדבר בשומרי שביעית, נאמר כאן: עושי דברו ונאמר להלן (דברים טו, ב): וזה דבר השמיטה, מה דבר שנאמר להלן בשומרי שביעית הכתוב מדבר, אף כאן דבר האמור כאן בשומרי שביעית הכתוב מדבר. (ויקרא רבה, פרשת ויקרא פרשה א').

וכ"כ בספר החינוך (מצוה פ"ד) בטעם מצות שביעית וז"ל ועוד יש תועלת אחר, נמצא בזה שיוסיף האדם בטחון בשם יתברך, כי כל המוצא עם לבבו לתת ולהפקיר לעולם כל גדולי קרקעותיו ונחלת אבותיו הגדלים בכל שנה אחת ומלמד בכך הוא וכל המשפחה כל ימיו, לא תחזק בו לעולם מדת הכילות הרבה ולא מעוט הבטחון עכ"ל.

עם עלייתו ארצה בשלהי שנת תרצ"ג, ראה מרן החזו"א שכמעט ונשכחה מצות שביעית, רוב החקלאים בארץ סמכו על 'ההיתר הידוע', ע"פ הרבנות הראשית דאז שדאגה למכור את שדות הארץ לגוי, ונהגו שעבודות דאורייתא נעשו ע"י גוי, ועבודות האסורות מדרבנן אפילו ע"י ישראל.

מֵרֵן זַ"ל אֶזֶר כִּגְבֵר חֲלָצִיו וְדָאָג לְהַפְיִץ אֶת מִצְוֹת שְׁבִיעִית כְּהִלְכָתָהּ, כֵּךְ שִׁסְפְּרוּ הָרֵאשׁוֹן שְׁנִדְפָס כֵּאֵן בָּאֶרֶץ הַקּוֹדֶשׁ הִיָּה סֵפֶר 'חֲזוֹן אִישׁ - הַלְכוֹת שְׁבִיעִית', שְׁנִדְפָס בִּשְׁנַת תִּרְצ"ז, סִמּוֹךְ לִשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה.

כְּשִׁנְתִּיִּם לִפְנֵי שְׁנַת שְׁמִיטָה תִּרְח"צ עָלוּ אֶרֶצָה מִתִּישְׁבִּים חֻקְלָאִיִּם בְּקִיבּוּצֵי אֲגוּ"י "מִחֲנֶה יִשְׂרָאֵל" בְּעִמְק יִזְרְעָאֵל, "נוֹעַר אֲגוּדָתִי" בִּכְפֹר סְבֵא, וְ"חֻפֵּץ חַיִּים" בְּגִדְרָה, וּשְׁאֵלָתָם שִׁגְרוּ לִפְנֵי מֵרֵן הַגָּאוֹן רַבִּי חַיִּים עוֹזֵר זַ"ל בּוֹיִלְנָא, אִם נִיתֵן לִסְמוֹךְ עַל הַהִיתֵר לִשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה הַבַּעַל"ט.

מֵרֵן הִגְרַח"ע נּוֹעֵץ כְּדִרְכּוֹ עִם בַּעַל הַחֲזוֹ"א, וְכַמֶּשֶׁכ״כ בְּמִכְתָּבוֹ מִיּוֹם וַעֲשׂ"ק ר"ח שְׁבַט תִּרְצ"ו עֲתָה בָאתִי לְשִׁאֹל אֶת הַדֶּרֶךְ ג' שִׁי' מַה דַּעְתּוֹ ע"ד שְׁבִיעִית בִּשְׁנַת תִּרְצ"ח, כַּעַת אֲשֶׁר הַשְּׁדוֹת וְהַפּוֹעָלִים הֵנָּה מִיִּשְׂרָאֵל, נִשְׁאֵלָתִי בִּזְה מֵאֲגוּדַת יִשְׂרָאֵל וּבִקְשׁוֹנֵי בִּזְה לְבוֹא בְּדַבְרִים עִם רַבִּנִּי עִיָּה"ק, וּבִרְאשׁוֹנָה אֶפְנֶה לְהַדְר"ג... (אֲגֻרוֹת ר' חַיִּים עוֹזֵר ח"ב אֲגֻרַת תַּת"ו).

מֵרֵן הַחֲזוֹ"א הִשִּׁיב לְהִגְרַח"ע בְּמִכְתָּבוֹ (נִדְפָס בִּסו"ס דֶּרֶךְ אֲמוֹנָה, מִכְתָּבִים - מִכְתָּב כ"ו) וְהֵאֲרִיךְ לְדַחוֹת אֶת הַהִיתֵר, וְכָתַב שֶׁמָּה כַּמָּה קוֹלוֹת שֶׁאֲפָשֶׁר לְהַקֵּל לָהֶם, כִּגּוֹן לְנִטּוֹעַ יֶרֶק קוֹדֶם ר"ה וְלֹא יֵהָא בָּהֶם אִיסוֹר סְפִיחִין אִף שְׁנִלְקֻטִּין בְּשְׁבִיעִית וְכַדַּעַת הַר"ש וְהַרְמַב"ן, לְזִרְוֹעַ תְּבוּאָה קוֹדֶם ר"ה וְלוֹקַח הַתֵּבֶן לְמִקְנָתָם, וְכֵן הִתִּיר לָהֶם עֲצִין שְׁאִינוֹ נִקּוֹב תַּחַת הַתְּקֵרָה.

וְלִכֵּן פָּנָה אֶל הִגְרַח"ע בְּמִכְתָּבוֹ שִׁישְׁלַח תְּמִיכָה לְשׁוּמְרֵי שְׁבִיעִית מֵאֲחִינוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּגוֹלָה, וְהוּא ז"ל שִׁלַּח אֲגֻרוֹת רַבּוֹת לְמַעַן גִּיוֹס הַסְּכּוּם הַנִּדְרָשׁ (רֵאָה אֲגֻרוֹת ר' חַיִּים עוֹזֵר ח"ב אֲגֻרוֹת תַּת"ז - תַּתט"ז).

בְּמִקְבִּיל, פָּנָה הַחֲזוֹ"א גַּם אֶל הַר"ר יַעֲקֹב הַלְפְּרִין ז"ל שִׁיעֲזוֹר אִף הוּא בְּגִיוֹס הַכֶּסֶּפִּים לְמַעַן שׁוּמְרֵי הַשְּׁבִיעִית, וְהוּא יִיסַד אֶת 'קֶרֶן הַשְּׁמִיטָה' אַחֵר שְׁקִיִּים כִּינוּס בְּעִנְיִן זֶה עִם עֶסְקֵנִי יְרוּשָׁלַיִם, יַחַד עִם הַגָּאוֹן ר' יוֹסֵף צִבִּי דוּשִׁינְסְקִי זַ"ל גַּב"ד הָעֵדָה הַחֲרָדִית בִּירוּשָׁלַיִם.

וְכֵן בְּעִזְרַת הַתְּמִיכָה הָרַבָּה שִׁגְוִיִּסָּה זְכוֹ חֲבֵרֵי הַקִּיבּוּצִים שֶׁל אֲגוּ"י לְשִׁמּוֹר שְׁמִיטָה כְּהִלְכָה, כֵּאֲשֶׁר מֵרֵן הַחֲזוֹ"א מְדַרְיִכֶם בְּכָל פֶּרֶט הַלְכָתִי הַנוֹגַע לְשְׁבִיתַת הָאֶרֶץ.

במשך השמיטות הבאות זכו קיבוצים נוספים להצטרף ללגיונו של מלך בשמירת השמיטה כהלכה, והכל בהדרכתו ועודדו של מרן בכל הפרטים שהיה עונה לספיקותיהם של שומרי השמיטה.

בתחילת השמיטה האחרונה לחייו, בשנת תשי"ב יצא מרן בעצמו מיד אחר צום גדליה אל השדות במושבה 'נתיבה' (לימים 'יד בנימין'), כדי לבדוק מקרוב את הזרעים שנזרעו בסמוך לראש השנה אם השרישו מספיק לפני השביעית ואין בהם איסור ספיחין. (ראה בספר נתיב השמיטה להר"ר משה פלס זצ"ל רב המושבה נתיבה שהאריך לתאר את פרטי המעשה וההלכות העולות ממנו, מלבד מה שהעלה על הכתב פסקי הלכות רבים ממה שהדריכו מרן החזו"א בספיקותיו שעלו לגבורי הכח דאז).

עוד ייסד החזו"א את 'חנניות השליחות' ע"י הגאון ר' יהודה שפירא זצ"ל כדי שיוכלו שומרי השמיטה לרכוש את פירות השביעית ישירות מהגוי, כדי שלא לעבור על איסור סחורה כשקונה מן החנווני היהודי.

וכן ייסד 'אוצר בי"ד' ע"י דיינים שמונו לכך לפקח על כל ענייני לקיטת הפירות, אסיפתם וחלוקתם עם כל הפרטים והדקדוקים, כדי לאפשר לשומרי השמיטה כדת ליהנות מפירות השמיטה, וייצור היין בשנת השבע, תוך שמירה על הפירות בקדושתם.

לקראת שנת השמיטה תשי"ב כתב הגאון ר' נחום מאיר קרליץ זצ"ל (גיסו של מרן החזו"א זצ"ל, ואביו של הגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל) י"ד סעיפים (הנקראים 'כללים') שהם הלכות שביעית בקצרה על פי הוראותיו של מרן החזו"א ועל פי בקשתו, וקראו בשם קונטרס 'סדר השביעית'.

מרן החזו"א אחר שעבר על ההלכות שנכתבו הורה להר"ר זליג שפירא זצ"ל שהיה מבאי ביתו, להדפיס את הקונטרס הנ"ל בשביל להפיץ ולפרסם את הלכות שביעית בקצרה שיהיו שווים לכל נפש.

וכמש"כ מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א בהסכמתו למהדורה הנוכחית, בשנת השמיטה תשי"ב הורה מרא דארעא דישראל מרן בעל החזו"א זצוקללה"ה לאיש אמונו הרה"ח ר' זליג שפירא זצ"ל והדריכו לפרסם קונטרס סדר השביעית ללמד לתושבי ארץ הקודש איך לנהוג בקדושת שביעית בכל פרטי' ודקדוקי' כראוי הלכה למעשה.

אחר פטירתו של הר"ר זליג שפירא עבר הקונטרס לרשותו של הר"ר חזקיהו יוסף קרלינשטיין זצ"ל שהוא זה שממין את הוצאת הקונטרס, והוא העבירו לנכדו יחד עם עוד קונטרסים נוספים (תרו"מ, כלאיים וערלה) ה"ה הגאון רבי שלום בן ציון פלמן זצ"ל שהמשיך בהדפסת והפצת הקונטרסים.

קונטרס סדר השביעית נדפס בסו"ס דרך אמונה ח"ד למרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א, וברשות מרן הדברים נדפסים במהדורה זו בתוספת מקורות, הערות ומפתחות.

קונטרס זה במהדורתו הנוכחית מיזעד הן לת"ח הלומדים את סוגיות הלכות שביעית בעיון ורוצים להעזר במקורי הדברים מהגמ' והפוסקים, ובדעת החזו"א במקומות אחרים, והן לאלו הרוצים לידע הלכה למעשה מהי דעת החזו"א בפרטי ההלכות, אשר יכולים לעשות שימוש במפתחות המפורטים שבסוף הקונטרס.

שפתי לא אכלה מלהודות לצור עולמים על כל הטוב אשר גמלני מעודי וברוב חסדיו העמידני בקרן אורה להגות בתורתו הקדושה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ועתה גבר חסדו עלי עת אשר זיכני להדפיס מחברתי זו בבירור מקחו של צדיק בעל החזו"א.

מקרב לבי אודה למורי ורבותי בישיבת 'זהב מרדכי' - איתרי, אשר מנעורי זכיתי לשתות ממימי בארם, ועם תחילת כניסתי לישיבה ועד היום הזה לא פוסקים

מלהרעיף עלי רוב ברכה וחכמה, ותמיד עומדים על קדקדי כאומרים לי גדל בדוגמתם האישית כשזכיתי להלך ביניהם שנים רבות.

ובפרט למורי הגאון רבי שלום יוסף גלבר שליט"א, ורה"י הגאון רבי אריאב עוזר שליט"א אשר זכיתי מהם לקרבה יתירה, ועד היום מאירים לי פנים ופושטים את ספקותי בלימוד, בהלכה ובהנהגה.

כמו"כ אזכיר בכרכה את חברי ההנהלה אשר מאז כניסתם בניהול הישיבה במסירות אין קץ שלא ע"מ לקבל פרס רואים ברכה בעמלם, ושגשוגה ופריחתה של הישיבה עומדת לזכותם.

מאז כניסתי לעולם ההלכה זכיתי להצטרף לכולל תוספות יום טוב שע"י ישיבת 'כנסת יהודה' ירושלים, אודה מאוד למורינו ראש הכולל הגאון רבי גרשון גולדמן שליט"א אשר באופן מיוחד מעמיד תלמידים בין כתלי הכולל הן בשיעוריו המאירים, והן בזמנו הרב שמקדיש לכל אחד ואחד מחברי הכולל, אשר דבריו הם לנו לעיניים לסלול דרך בנכחי הסוגיא באופן מופלא, ובודאי דבריו ודרכו בסוגיא שזורים בין בתרי הקונטרס שנתחבר בעת למדי הלכות שביעית בין כתלי הכולל.

כמו"כ אודה לגאון רבי רפאל איסר יהודה מלין שליט"א אשר מרוב ענוותנותו לא רבים יודעים את מסירותו הגדולה בהעמדת הכולל, יחד עם העומדים לימינו, אשר קונטרס זה בבחינת 'שלי ושלכם שלו הוא'.

בכבוד ובמורא אברך את הורי היקרים, אבי מורי הרה"ג ר' יעקב יוסף רוזנברג שליט"א יחד עם אמי מורתי שתחי', אשר כל ימיהם היא מסכת אחת של מסירות נפש כפשוטו למען חינוך הילדים לתורה ויראת שמים, ועד היום אינם פוסקים מלדאוג לכל צרכינו ברוחניות ובגשמיות. יתן ה' ויזכו לרוות רוב נחת ושמחה מכל יוצאי חלציהם עד עולם.

וכן אברך את מורי חמי הרה"ג ר' שלום חיים וייס שליט"א יחד עם חמותי שתחי', אשר גידלו במסירות את ילדיהם על אדני התורה והיראה ועומדים לימינינו בעזרה, עצה ותושיה עד היום הזה, יתן ה' וימשיכו לרוות רוב נחת ושמחה מכל יוצאי חלציהם עד עולם.

ובצאתי אשא תפלה לבורא עולמים, עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך ואל תטשנו ה' אלוקינו לנצח, כשם שעזרתני להיות מיושבי בית המדרש, כן תעזרני להמשיך להתמיד בלימוד התורה ללמוד וללמד, ואזכה יחד עם רעייתי שתחי' המוסרת נפשה למען לימוד תורתך, שנרווה רוב נחת דקדושה ושמחה מכל יוצאי חלצינו, ונמשיך בעשיית רצונו יתברך אכי"ר.

יהי רצון שעל ידי קונטרס זה תרבה הדעת בהלכות שביעית, ונזכה לביאת גואל במוצאי שביעית, וכמו שידוע בשם מרן החזו"א זצ"ל דהא דאמרו בסנהדרין צג. 'במוצאי שביעית בן דוד בא' היינו שכאשר ישמרו שביעית כראוי, אז יבוא בן דוד בצאתה.

אדר תשפ"א

משה שמעון רוזנברג

קונטרס סדר השביעית

שנדפס ע"י הרה"ח ר' זליג שפירא ז"ל
בחיי מרן זצ"ל ועל פיו בשנת תשי"ב

א. סוגי הצמחים.

הצמחים נחלקים לשני סוגים: א. פרי האדמה הנזרעים שנה שנה. ב. פרי העץ הגדלים מאליהם שנה שנה. מצות השמיטה כוללת את שניהם, אמנם דיני המינים משתנים לפרטיהם.

ב. דין פרי האדמה.

כל מיני תבואה, ירק וקטניות שנזרעו בשביעית על ידי ישראל, או בשדה ישראל, או בשדה גוי שאריו ישראל, ואף אלו שגדלו מעצמם בשביעית בשדה ישראל אסורים באכילה, ואיסור זה נקרא בפי חז"ל בשם איסור ספיחים. אמנם תבואה וקטניות שהביאו שלישי גידולם לפני ראש השנה של שביעית, אין בהם קדושת שביעית, והם פירות חולין לכל דבריהם, אף אם (נקלטו) [נלקטו] בשביעית. וירקות שצמחו לפני ראש השנה של שביעית, אף שעיקר גידולם ולקטתם היה בשביעית אין בהם איסור ספיחים, אך יש בהם קדושת שביעית, שדיניה יתבארו לקמן בכללים ז-יא. ודין זה הוא רק בירקות, אבל לא בתבואה וקטניות.

לתועלת הרבים, הננו רושמים בסוף החוברת, את הזמנים של מיני הירקות, שברור לפי תנאי הזריעה הנהוגות כיום, שצמחו לפני שביעית, ומותרים באכילה, אך קדושים קדושת שביעית.

ג. דין פרי העץ.

פרי העץ מותרים באכילה, ואין בהם איסור ספחים, אך יש בהם קדושת שביעית שדיניה יתבארו בכללים ז-יא. אמנם, פרי העץ שחנמו לפני ראש השנה של שביעית, אין בהם קדושת שביעית כלל, והם כפירות חולין לכל דבריהם. לכן פרי הדר שחנמו לפני ראש השנה של שביעית, הם פירות חולין לכל דבריהם, (וצריך לעשרם מעשר עני). ובאתרוג של מצוה יש לזהר שתהא גם לקימתו לפני ראש השנה של שביעית. ופרי הדר שילקטו (בשנת תשי"ג הבע"ל) [בשנה השמינית], הרי הם קדושים קדושת שביעית לכל דיניה.

ד. פירות גוי.

כל פרי העץ, תבואה קטניות וירק שגדלו אצל גוי בא"י, מותרים באכילה, אלא שנוהגים בהם כל דיני קדושת שביעית שיתבארו בכללים ז-יא. ואם הגיע זמן ביעורם (דיני ביעור יתבארו בכללים י' י"א) ביד גוי לא נאסרו, אלא שצריך לקיים בהם מצות ביעור כשמגיעים ליד ישראל. ואם לא קיים בהם מצות ביעור ביום שהגיעו לידו, הרי הם אסורים, וצריך לאכדם כמו שיתבאר בכלל י'.

מותר לקנות פירותיו של גוי אצל גוי, ולשלם לו מיד, אבל אם קונה פירות גוי אצל ישראל צריך לקנות רק בהקפה כמו שיתבאר כלל ז'.

ה. פירות חוץ לארץ, סוריא ועבר הירדן.

פרי העץ, ירקות, תבואה וקטניות של חוץ לארץ, הרי הם כפירות חולין לכל דבר.

כל אלו המינים, שגדלו בסוריא ביד גוי הרי הם כפירות חולין לכל דבר.

כל אלו המינים, שגדלו בעבר הירדן, בין אצל גוי, בין אצל ישראל, אין בהם איסור ספחים, אבל יש בהם קדושת שביעית, שדיניה יתבארו בכללים ז-יא.

ו. הקניה למעשה.

מן האמור נלמד, שהבא לקנות תבואה, קטניות וירקות, צריך לדעת, שאין בהם איסור ספחים, והם מותרים באופנים אלו:

א. מחוץ לארץ. ב. מעבר הירדן וסוריא. ג. שגדלו ביד נכרי. וירק שצמח בששית מותר אף אם גדל ביד ישראל.

ופירות אילן, אין בהם איסור ספיחים, ומותר לקנותם.

ואם הוא אחר זמן ביעור, עיין כלל י'.

ז. סחורה.

הפירות האלה, שאין בהם איסור ספיחים, וקדושים קדושת שביעית, מותרים לכל ישראל, וגם לבעל השדה, אך מותר ללקוט מהם רק כשיעור שדרך בעל הבית להביא לתשמיש בני ביתו, ולא יותר. ומותר לו למכור מה שלקט כשיעור הזה. וכשאכל או מכר ממה שלקט כשיעור הזה, מותר לו ללקוט עוד פעם כשיעור זה.

אסור למכור פירות שביעית בארזיה שדרך למכורם כך כל השנים, וכן אסור למכורם במדה מנין ומשקל, (ובמקום שאפשר, ישתדל לקנות רק אצל אלה שמוכרים פירות שביעית בדרך המותרת, מיהו, אם המוכר עובר במכירת הפירות על איסור סחורה אין הפירות נאסרים).

פירות שביעית צריך לקנותם בהקפה, זאת אומרת, שלא ישלם מיד בשעה שקונה, אלא יקח הפירות לרשותו, והתשלום יזקוף עליו במלוה, ואין חילוק מתי פורע חוב זה ומותר לפרעו אפילו אחר כמה רגעים, אלא שחלות הקנין לא יהא תלוי בפריעת התשלום.

המוכר פירות שביעית שלא בהקפה, צריך לקנות בכסף שקבל אוכלים אחרים, ולאוכלם בקדושת שביעית (כלל ז-יא). ומותר לקנות כל אוכלים, אפילו בשר ודגים, (ואע"ג שאין שייך בהם קדושת שביעית מצד עצמם, הם קדושים קדושת שביעית על ידי חליפי שביעית), אבל אסור לקנות בכסף זה מלית וכדומה.

אסור לפרוע חוב בפירות שביעית, זאת אומרת, שאם חייב כסף או שאר דבר, לא יתן פירות שביעית בפירעון החוב.

אסור להוציא פירות שביעית לחו"ל, רק מה שצריך צידה לדרך.

ח. איך משתמשים בפירות שביעית.

אסור להפסיד פירות שביעית, זאת אומרת שאסור לזרקם לאשפה כל זמן שראויים למאכל אדם, בהמה ועוף, ושיירי האוכל שאינו רוצה לאוכלם יותר, וכן הקליפות והגרעינים הראויים למאכל אדם בהמה ועוף (ובכללם גרעיני זיתים, תמרים וחרובים), או שיש עליהם לחלוחית אוכל - יניח בפח מיוחד (ולא בפח הזבל) עד שירקבו ויפסלו מאכילת אדם. (מיהו אם נשאר לו תבשיל שע"י הנחתו בפח יפסל תיכף מאכילת אדם, אסור להניחו לתוך הפח הזה). נפסלו מאכילת אדם, מותר ליתנם לבהמה ועוף. נפסלו אף מאכילת בהמה ועוף מותר לזרקם. וכן צריך למנוע את הילדים שלא יבזזו את האוכל.

הראוי למאכל אדם אסור ליתן לבהמה ועוף וכן אסור ליתן לגוי פירות שביעית אם לא שמיסב על שלחנו של ישראל.

ט. רסק, מיץ וריבה.

מותר לאכול פירות שביעית רק דרך אכילתם הרגילה, ופירות שרגילים לרסקם (כגון בננות, עגבניות, תפוחי אדמה, גזר, סלק, תפוחי עץ). פירות שרגילים לבשלם או להכין מהם ריבה מותר לבשלם ולהכין מהם ריבה. וכן מותר לסחוט מיץ מפירות העומדים לסחיטה, והם זיתים, ענבים, תפוז, אשכוליות ולימון. בשר הפרי הנסחט אסור להשליכו, אלא מניחו בפח מיוחד עד שיירקב. פירות שאין עומדים לסחיטה, אסור לסחוטם: אין לסחוט מיץ מגזר מרוסק, אף שאוכלים את הרסק הנשאר.

מותר לקלוף פירות שביעית, אף על פי שיכול לאוכלם בקליפתם, וצריך לנהוג בקליפה קדושת שביעית (כלל ז-יא).

י. ביעור.

אין אוכלים פירות שביעית אלא עד הזמן שיש עדיין ממין זה בשדה, אבל לאחר שכלה המין בשדה חייב לבערו מן הבית, ואין חיוב ביעור, אלא אם יש לו יותר ממזון שלש סעודות מפירות שביעית ופחות מכמות זו אין חובת ביעור. ומהו ביעור? מוציא

הפירות לשוק ומפקירם בפני ג' בני אדם, (ואפילו הם אוהביו שבטוח בהם שלא יזכו בפירות בשעה שמפקירם), ויכול בעצמו לחזור ולזכות בפירות אלו אחר שהפקירם, ונוהג בהם גם אחר ביעורם קדושת שביעית, כמו שנתבאר לעיל.

עבר ולא ביער הפירות בזמנם, נאסרו הפירות וצריך לאבדם מן העולם על ידי שריפה או קבורה או שאר דבר המאבדם. ולכן אסור לקנות אחר הביעור אצל מי שחשוד שלא קיים מצות ביעור.

פירות שאין ידוע לו זמן ביעורם בדיוק, צריך לבערם כל יום עד שיצא הספק מלבם. דין ביעור נוהג גם בדמי שביעית וגם במיני אוכל שנתפסו בקדושת שביעית, וזמן ביעורם הוא כזמן אותם פירות שנתפסו על ידיהם.

יא. זמני הביעור.

זמן הביעור לתמרים הוא פורים תשי"ג, זיתים ושמנם שבועות תשי"ג, ענבים ויינם [פסח] תשי"ג, תאנים חנוכה תשי"ג, תבואה התחלת תשי"ג.

מיני הירקות והקטניות שאינם מתקיימים רק בעונות מסויימים, זמן ביעורם בשביעית עצמה עם כלות עונת קיומם, והמינים הגדלים בכל העונות - זמן ביעורם כשכלה ממין הגדל בשביעית אף שיש כבר מאותו מין הגדל בשמינית, שאין הגדל בשמינית מוציא פירות שביעית מחובת ביעור.

יב. חיוב תרומות ומעשרות.

פירות שביעית, בין שגדלו ביד גוי, בין שגדלו ביד ישראל פטורים מתרומות ומעשרות, אבל פירות שביעית שגדלו ביד גוי ונגמרה מלאכתם ביד ישראל חייבים בתרומות ומעשרות ומעשרם מעשר עני, (על כן הלוקח ענבים מגוי ועשה מהם יין צריך לעשר אותם אף שהם פירות שביעית).

יג. דיני בעל השדה.

בעבודות שדה, גן, פרדס צריכים להבדיל בין העבודות הנחוצות לקיום האילנות או הפירות ובין עבודות הבאות להשביח את העץ או את הפירות.

הכלל בזה הוא, שעבודות הבאות להשביח את העץ או פריו, אסורות, ועבודות שהן נחוצות לקיומו ושמבלעדם ימות העץ, או יפסדו רוב הפירות הרי הן מותרות.

אותו כלל נוגע גם בפרי האדמה שאין בהם איסור ספיחים שדיניהם נתבארו לעיל. חרישה וזריעה וזמירת הגפנים אסורות בשביעית, אף אם הם לקיום האילן ופירותיו. כל מה שמותר לעשות לבעל השדה משום הפסד העץ או הפרי והירק, מותר לעשות אף על ידי פועל יהודי, והעבודות האסורות אסור לעשותם גם על ידי פועל נכרי. את כל פירות עציו, שדהו וגנו צריך להפקיר לכל ישראל, אך יכול לשמור עליהם מפני הגויים שלא יקחום ומפני הבהמה שלא תאכלם או שלא תפסידם.

יד. עציצים וגנות נוי.

בעציצים שאינם נקובים הנמצאים בבית אפשר להקל, אך אסור להוציאם מחוץ לבית או לגוזמרא שאינה מקורה. גוזמרא מקורה דינה כבית, וגוזמרא שאינה מקורה, הפירות הגדילים בה, יש בהם כל דיני שביעית.

גם גנות נוי ופרחים המתקיימים משנה לשנה מותר להשקותם ולעבדם כדי קיומם כמו שנתבאר כלל י"ג, וחרישה וזריעה אסורות אף בהם.

הערה:

בכלל ב. נתבאר שירקות שצמחו בששית אף שעיקר גידולם היה בשביעית אינם אסורים משום ספיחים, אלא שיש בהם קדושת שביעית, דהיינו שצריך לקנותם בהקפה כמו שנתבאר כלל ז' ואסורים בהפסד כמו שנתבאר כלל ח' ו-ט' וצריך לבערם בזמן הביעור כמו שנתבאר כלל י' י"א. והננו לרשום כאן לתועלת הרבים את מיני הירקות, שמותר לקנותם עד לזמנים מסוימים הרשומים מטה, ואין בהם איסור ספיחים אף אם גדלו אצל ישראל החשוד על השביעית מפני שברור לפי תנאי הזריעה של היום שצמחו בששית אלא שנוהגים בהם קדושת שביעית כנ"ל.

המינים הרשומים מטה - הם רק פירות שגדלו כל צרכם

בטמות - עד א' אב	כרפס השורש - עד א' שבט
בצל יבש - עד י"ח שבט	מלונים - כל עונת החורף
בצל ירוק - עד א' חשוון	מלפפונים - עד כ' חשוון
גזר - עד כ' טבת	סלק - עד ט"ו חשוון
דלעת - עד י"ב תמוז	עגבניות - עד ט"ו אדר
חמציץ - עד א' טבת	פטרוסילין עלים - עד י' כסלו
חסה - עד ט"ו חשוון	פטרוסילין שורש - עד כ' שבט
חצילים - עד ט"ז שבט	פלפל - עד י' אייר
כלרכי - עד ט"ו חשוון	צנון - עד ט"ו חשוון
כרוב אדום - עד כ"ה כסלו	צנונית - עד ה' חשוון
כרוב לבן - עד כ"ה כסלו	קשואים - עד כ' חשוון
חרוב לבן - עד כ"ה כסלו	שמיר - עד כ"ה חשוון
כרוב מסלסל - עד כ"ה כסלו	שעועית תרמילים - כל החורף
חרוב לבן - עד כ"ה כסלו	תפוחי אדמה - עד סוף אדר
כרובית - עד ה' שבט	תרד - עד ט"ו חשוון

הקטניות הרשומים מטה מותר לאכול עד לתאריכים המצויינים, אם גדלו אצל החשוד על השביעית ואין בהם אף קדושת שביעית והנם חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות.

בטנים - עד כ"ה אב	שעועית יבשה - עד א' תמוז
פופ-קורן - (תירסה) - עד כ' תמוז	תירס אשכולים - כל החורף

(א"ה זמנים אלו נכתבו בשנת תשי"ב ודבר זה משתנה בכל שמיטה ויש לברר).

קונמרם

סדר השביעית

שנדפס ע"י הרה"ח ר' זליג שפירא זצ"ל
בחיי מרן החזו"א זצ"ל ועל פיו
בשנת השמיטה תשי"ב

בתוספת

מקורות ביאורים והערות

קונטרס סדר השביעית

שנדפס ע"י הרה"ח ר' זליג שפירא ז"ל
בחיי מרן זצ"ל ועל פיו בשנת תשי"ב

כלל א

סוגי הצמחים

הצמחים נחלקים לשני סוגים: א. פרי האדמה הנזרעים שנה שנה. ב. פרי העץ הגדלים מאליהם שנה שנה. מצות השמיטה כוללת את שניהם, אמנם דיני המינים משתנים לפרטיהם.

כלל ב

דין פרי האדמה

כל מיני תבואה, ירק וקטניות שנזרעו בשביעית על ידי ישראל, או בשדה ישראלי,

מקורות וביאורים

א. וגם בזרעים הנזרעים יש חילוק בין ירקות ובין תבואה וקטנית, וכמו שיתבאר להלן בכלל ב'.
ב. כל דבר הנזרע שגדל בשנה השביעית אסור באכילה משום איסור ספיחין, וטעם איסור ספיחין כתב הרמב"ם בפ"ד ה"ב ולמה גזרו עליהם מפני עוברי עבירה שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גינה בתוך שדהו בסתר וכשיצמח יאכל מהם ויאמר ספיחים הן לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית. וכ"כ הרמב"ם בתשובה (פאר הדור) סי' ט"ו ובפיה"מ פ"ו מ"א מהדו"ב (אחר שחזר בו מפירושו במהדו"ק כמבואר בדבריו בתשובה שם).
[ובריטב"א בקידושין דף ב': (סוד"ה הא דתנן) מבואר דטעם איסור ספיחין הוא משום גזירת הרואים, שהרואה מי שאוכל

או בשדה גוי שארסו ישראל^ד, ואף אלו שגדלו מעצמם בשביעית בשדה ישראל אסורים באכילה^ה, ואיסור זה נקרא בפי חז"ל בשם איסור ספיחים^ו. אמנם תבואה

מקורות וביאורים

ספיחין שעלו מאליהן יחשוב שזרע אותם באיסור ומתוך כך יבוא גם הוא לזלזל באיסור שביעית ויזרע בעצמו. ובתוס' בפסחים נא: (ד"ה כל) כתבו בשם רבינו ניסים גאון שזהו הטעם שאסרו ספיחי שביעית שיצאו לשמינית, שאע"פ שבירק אזלינן בתר לקיטה, מ"מ יש לאסור מחמת גזירת הרואים שיחשבו שנלקט בשביעית ויבואו לזלזל באיסור ספיחין^ז.

ואיסור זה נחלקו בו ר"ע וחכמים (בתו"כ בהר ג' ה"ה, ובבביתא בפסחים נא:) אם הוא מדאורייתא או מדרבנן, ולהלכה קיימא לן כחכמים שאין הספיחין אסורים אלא מדרבנן, כמבואר ברמב"ם פ"ד ה"א.

וכתב החזו"א (י', ו' ד"ה ואם עבר) שכיון שקיימא לן שאיסור ספיחין הוא משום עוברי עבירה כמו שכתב הרמב"ם, א"כ כל שיד ישראל על השדה וביד החשוד לזרעה ולזכות בפירות הרי השדה בכלל השדות שגידוליהן אסורין משום ספיחין, ולפיכך אף שכתב הרמב"ם בפ"ד הכ"ט שאין איסור ספיחין בפירות שגדלו אצל גוי, כל זה דוקא כאשר הקרקע של גוי וזרעה הגוי שאז לא שייך טעם איסור ספיחין והפירות מותרין, שהרי הגויים אינם מצווים על השביעית כדי שנגזור עליהם, אבל כאשר ישראל ארס בשדה הגוי, והרי הוא שותף בפירות העולין שפיר שייך לגזור על הפירות משום

ספיחין, וכן כששכר ישראל את הקרקע מן הגוי, וכ"ש כאשר ישראל עצמו עבר וזרע בה שיש לגזור בפירות משום ספיחין.

ג. אפילו כשנזרעה על ידי גוי, וכמו שנתבאר בהערה ב' בשם החזו"א, שכל שביד ישראל לזרוע ולזכות בפירות הרי הפירות אסורין, ולא גרע מעלו הפירות מאליהן.

ד. חזו"א י', ו' (ד"ה ישראל) וע"ע בהערה ב'.

ה. רמב"ם פ"ד ה"א. והאיסור הוא בין על צמחים שצמחו מן הזרעים שנפלו לארץ בשנה שעברה, ובין על צמחים שחזרו וצמחו מן השרשים שנשארו בארץ.

מלבד אלו הגדלים בד' שדות שאין בהם איסור ספיחין ואלו הן: א. שדה בור [שאין אדם נפנה לשם]. ב. שדה ניר [שרוצה הוא בתיקונה]. ג. שדה כרם [שאין אדם אוסר כרמו]. ד. שדה זרע [שהספיחין מפסידים אותה]. שבהם לא חששו שיזרעו בהן ולפיכך לא אסרו את הספיחין העולין שם מאליהם, כמבואר בירושלמי ב"ב פ"ה ה"א, ונפסק ברמב"ם פ"ד ה"ד. ומ"מ כתב החזו"א (י', ו' ד"ה ואם עבר) דגם בד' שדות אין היתר אלא בעלו מאליהן, אבל בעבר וזרע הגדולין אסורין משום ספיחין.

וקטניות שהביאו שליש גידולם לפני ראש השנה של שביעית, אין בהם קדושת שביעית, והם פירות חולין לכל דבריהם, אף אם (נקלטו) [נלקטו] בשביעית. וירקות שצמחו לפני ראש השנה של שביעית, אף שעיקר גידולם ולקיטתם היה בשביעית אין בהם איסור ספיחין, אך יש בהם קדושת שביעית^ט, שדיניה יתבארו לקמן בכללים ז-יא. ודין זה הוא רק בירקות, אבל לא בתבואה וקטניות.

מקורות וביאורים

וכל שתחילת גידולו בשישית אע"פ שנלקט בשביעית ויש בו קדושת שביעית מ"מ אין בו איסור ספיחין דהזמן הקובע לאיסור ספיחין הוא תחלת גידול הירק ולא הלקיטה, ועי"ש בר"ש שהאריך להביא ראיות לדבריו ובביאור סוגית הגמ' בפסחים נב:, וכן דעת הרמב"ן בפירושו עה"ת (ויקרא כ"ה ה').

אבל דעת הרמב"ם בפ"ד הי"א-י"ב שירק אזלינן ביה בתר לקיטה גם לענין איסור ספיחין וכל שנלקט בשביעית אע"פ שגדל בשישית אסור משום ספיחין.

ולפי"ז כל הירקות שתחילת גידולם היה בשישית אלא שנלקטו בשביעית דינם תלוי במחלוקת הנ"ל, לדעת הר"ש והרמב"ן מותרים באכילה ואין בהם איסור ספיחין, ואילו לדעת הרמב"ם כיון שנלקטו בשביעית אסורין משום ספיחין. (אלא שכתב החזו"א (ט', ג' ד"ה מיהו) שגם לדעת הרמב"ם אין הנלקט בשביעית אסור משום ספיחין אא"כ צמח גם בשביעית אם מעט ואם הרבה, אבל ירק שנגמר גידולו לגמרי קודם ר"ה ולא הוסיף כלום בשביעית אינו אסור משום ספיחין גם לדעתו אף אם נלקט בשביעית).

וכן לא גזרו על מיני ירקות שאין דרך רוב בני"א לזורען, ולפיכך התירו במשנה פ"ט מ"א פגם וירבזים השוטים וכו'.

ו. ולשון "ספיחין" כתב הרמב"ן בפירושו על הפסוק "את ספיח קצירך לא תקצור" (ויקרא כ"ה, ה') וז"ל ופירוש הכתוב כי הצומח בשדה מאליו מבלי חרישה וזריעה לדעת יקרא ספיח קצירו, שהוא נספח אל קציר השנה שעברה, מגזרת "ונספחו אל בית יעקב" (ישעיה י"ד, א'). וכ"כ רש"י (שם) את ספיח קצירך. אפילו לא זרעתה והיא מן הזרע שנפל בה בעת הקציר, הוא קרוי ספיח עכ"ל.

ז. דבתבואה וקטנית אין הלקיטה קובעת את השתייכותם לשנה השביעית כמו בירק, אלא הקובע הוא הבאת שליש דאם הביאו שליש קודם ר"ה של שביעית דינם כפירות שישית אע"פ שנלקטו בשביעית כמבואר בר"ה יב:, ובר"ש בפ"ט מ"א הוכיח מדברי הירושלמי במעשרות פ"ה ה"ב שגם לענין איסור ספיחין בתבואה וקטנית הדבר תלוי בהבאת שליש.

ח. בדין תחילת איסור ספיחין נחלקו הראשונים, דהנה דעת הר"ש בפ"ט מ"א דאיסור ספיחין תלוי בתחילת גידול הירק

לתועלת הרבים, הננו רושמים בסוף החוברת, את הזמנים של מיני הירקות, שברור לפי תנאי הזריעה הנהוגות כיום, שצמחו לפני שביעית, ומותרים באכילה, אך קדושים קדושת שביעית.

מקורות וביאורים

הירקות עצמם לצמוח קודם השביעית, רק הצריך שהעלים הראשונים של השיח שבו גדלים הירקות יתחילו לצמוח קודם השביעית דזהו תחילת גידול הירק ושוב אין בו איסור ספיחין (ועיין בשו"ת שבט הלוי ח"ב סי' ר' לענין תחלת ההשרשה).

[ועיין בשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' מ"ט שהאריך לדון בדברי החזו"א הללו, שאף אם נפסוק כדעת הר"ש מ"מ יש להחמיר שרק אם גדלו הירקות עצמם והביאו שליש קודם שביעית לא יהיה בהם איסור ספיחין שהוא זמן עונתן למעשרות, וכמו שהביא הר"ש מהירושלמי לענין תבואה וקטנית, אבל אם לא הביאו שליש וכ"ש אם לא החלו לגדול בעצמם הרי הם אסורים משום ספיחין גם לדעת הר"ש עי"ש].

ט. שאף שנגמר גידולם בשישית, מ"מ כיון שנלקטו בשביעית הרי הם קדושים בקדושת שביעית, ככל דיני הירקות דאזלינן בהו בתר לקיטה כמבואר בגמ' בר"ה יב:

י. כן הוכיח הר"ש שם מדברי הירושלמי במעשרות כמבואר בהערה ז'.

ולענין הלכה כתב החזו"א (ט', י"ז ד"ה ירק) דכיון שאיסור ספיחין הוא מדרבנן יש לסמוך להקל כדעת הר"ש והרמב"ן שאיסור ספיחין אינו נקבע לפי הלקיטה רק לפי תחלת גידול הירק וכל שהחלה צמיחת הירק קודם ר"ה אינו באיסור ספיחין אע"פ שלענין קדושת שביעית לכו"ע אזלינן בתר לקיטה.

(אלא שבספר נתיב השמיטה סו"ס ט"ז כתב בשם החזו"א שמה שהיקל כהר"ש לענין איסור ספיחין אינו אלא משום שעת הדחק. וע"ע במכתב החזו"א להגר"ע (נדפס בדרך אמונה - מכתבים - כ"ו) שגם משמע שלא היקל אלא משום שעת הדחק ופקו"נ, ולפי"ז אפשר שבני תורה יחמירו ע"ע כדעת הרמב"ם וצ"ע).

ולענין שיעור הצמיחה ידוע ומפורסם ממה שהלך החזו"א בעצמו לבדוק את צמיחת הירקות בשדות (עיין בספר נתיב השמיטה סי' ב' סעי' ו' ובארחות רבינו ח"ב שביעית סי' נ"ז מה שכתבו בפרטי המעשה), וכן עולה מהתאריכים שנתפרסמו כאן בסדר השביעית (ראה הערה בסוף הקונטרס) לענין תחלת איסור ספיחין, שלא הצריך החזו"א שיתחילו

כלל ג

דין פרי העץ

פרי העץ מותרים באכילה*, ואין בהם איסור ספחים**, אך יש בהם קדושת שביעית

מקורות וביאורים

בחזו"א (כ"א, י"ח ד"ה ובשביל), וכ"ה
בחזו"א (ס' כ"ו, סדר השביעית א', ד"ה עבר כ"ו,
ה' ד"ה מן).

ועיין בקריינא דאגרתא ח"א ס' קמ"ז
שכתב שם שהקשה למרן סתירת דבריו
ואמר לו שרצה שתהיה סתירה בדבריו,
והיינו שמן הדין פירות משומרין מותרין
באכילה, אלא שיש מקום להחמיר,
ולעצמו היה מחמיר.

וכן לענין פירות שגדלו ע"י עבודות
האסורות בשביעית, עיין ברמב"ן ביבמות
שם שפירש את הגמ' שם שכוונתה לאסור
פירות שנעבדו באיסור שביעית וכן פירשו
הרשב"א הנמוק"י והריטב"א שם (והריטב"א
בסוכה לט:).

והיינו שנמצא לדעתם שפירות שגדלו
מחמת עבודה האסורה בשביעית אסורים
באכילה, (אלא שמבואר בלשונם שם
שהאיסור הוא משום קנס ומדרבנן).

אמנם דעת הרמב"ם מבואר דס"ל להתיר
נעבד באכילה, דהנה בפירוש המשנה פ"ו
מ"א במהדו"ק כתב לאסור נעבד באכילה,
אבל בשו"ת הרמב"ם (פאר הדור) ס' ט"ו
מבואר שחזר בו להתיר נעבד באכילה,
וכ"כ בפיה"מ במהדו"ב, וכן פסק בחיבורו

*. דהיינו אף אלו שנשמרו או נעבדו ע"י
עובדי עבירה בשביעית לפי שאף פירות
שנשמרו או נעבדו בשביעית אין לאסרם
בדיעבד.

דהנה נחלקו הראשונים ביבמות קכב.
בפירוש הגמ' שם אם יש לנו להוכיח
שפירות שנשמרו באיסור דהיינו שבעל
הפירות לא הפקיר את פירותיו כדין אם
נאסרים באכילה או לא דשיטת רבותיו של
רש"י שם, ר"ת בתוס' שם ובסוכה לט:
בעה"מ והשגות הראב"ד בסוכה שם
שפירות שנשמרו ולא הופקרו הרי הם
נאסרים באכילה.

ואילו דעת רש"י ביבמות שם, הרמב"ן
שם (ובפירושו עה"ת ויקרא כ"ה, ה') הרשב"א
הריטב"א והמאירי שם שפירות שנשמרו
בעבירה ולא הופקרו לא נאסרו באכילה,
שאינן האיסור נתפס בגוף הפירות.

ולהלכה מצינו בזה סתירה בדברי החזו"א,
דהנה בחזו"א (י', ו' ד"ה ואתרוגין) ובקובץ
אגרות ח"ב ס' קס"ב (נדפס בד"א מכתב כ"ה)
כתב להקל כדעת המתירין פירות
שנשמרו, ומאידך בחזו"א (ט', י"ז ד"ה
מותר, ד"ה אבל וד"ה תבואה) כתב שפירות
משומרין אסורים באכילה, [וכן משמע

שדיניה יתבארו בכללים ז-יא. אמנם, פרי העץ שחנמו לפני ראש השנה של שביעית, אין בהם קדושת שביעית כלל, והם כפירות חולין לכל דבריהם^י. לכן פרי הדר שחנמו לפני ראש השנה של שביעית, הם פירות חולין לכל דבריהם, (וצריך לעשרם מעשר עני). ובאתרוג של מצוה יש לזוהר שתהא גם לקיטתו לפני ראש השנה של שביעית^י.

מקורות וביאורים

החנטה, ואם חנט קודם ר"ה של שביעית הרי הוא משתייך לשנה השישית ופירותיו כדין פירות שישית לכל דבריהם שאין בהם קדושת שביעית, וצריך לעשרן מעשר עני, ואין צריך להפקיזן אלא יכול לשמור שדהו ולגודרה בשביל פירות אלו.

יג. הנה לענין אתרוג מבואר בגמ' בר"ה טו. שנחלקו לענין דינו, ומצינו בזה ג' שיטות במשנה ובגמ' שם: י"א דאזלינן ביה בתר לקיטה כירק בין לענין מעשר ובין לענין שביעית, י"א דדינו כאילן דאזלינן ביה בתר חנטה בין לענין שביעית ובין לענין מעשר, וי"א דאזלינן ביה בתר חנטה לשביעית ובתר לקיטה למעשר.

להלכה קי"ל כדעת רוב הראשונים שס"ל דאתרוג אזלינן ביה בתר חנטה לשביעית ובתר לקיטה למעשר, ולפיכך אתרוג שחנט בשישית אע"פ שנלקט בשביעית יש לו דין שישית לכל דבריו, ומותר בסחורה והפסד.

אבל דעת הרמב"ם בפ"ד הי"ב שאתרוג יש לנו לילך אחר לקיטתו לשביעית ואם נלקט אחר ר"ה של שביעית יש לנהוג בו קדושת שביעית, ובאר בכס"מ שם שהרמב"ם מספקא ליה כמאן אזלינן ופסק

בפ"ד ה"א דשדה שנטייה פירותיה מותרין באכילה.

והנה לענין הלכה המנהג להחמיר וכדעת רוב הראשונים שאוסרים נעבד באכילה, אלא שבשעת הדחק כתב החזו"א להקל כמבואר בדבריו (חזו"א י, ו' ד"ה ואתרוגין, וחזו"א כ"ז, ד' ד"ה הנלקטים). והיינו שסמך על הרמב"ם בשעת הדחק להקל.

ולפיכך סתם כאן בסדר השביעית שפירות העץ מותרים באכילה היינו אף אותם שנשמרו או נעבדו בשביעית, וכן בהערה שנדפסה בסוף הקונטרס עם רשימת תאריכים לאותם ירקות שברור לפי תנאי הזריעה שהם ודאי צמחו בשישית ואין בהם איסור ספיחין אף שהם קדושים בקדושת שביעית ויש לחוש בהם משום שמור ונעבד, היות ומן הדין יש להקל בפירות שנשמרו או נעבדו בשביעית שאינן נאסרים, ויש להקל בהם בשעת הדחק.

יא. רמב"ם פ"ד ה"ב. והיינו אף הפירות שעלו מאליהן בשנה השביעית, שלא גזרו על הספיחין אלא משום עוברי עבירה שיזרעו בסתר ויאמרו שעלו מאליהן, ודבר זה לא שייך בפירות האילן.

יב. דבאילן השלב הקובע את שנתו היא

ופרי הדר שילקטו (בשנת תשי"ג הבע"ל) [בשנה השמינית], הרי הם קדושים קדושת שביעית לכל דיניה'.

כלל ד פירות גוי

כל פרי העץ, תבואה קטניות וירק שגדלו אצל גוי בא"י, מותרים באכילה^{טו}, אלא שנהגים בהם כל דיני קדושת שביעית^{טז} שיתבארו בכללים ז-יא. ואם הגיע זמן ביעורם

מקורות וביאורים

יד. שדינם כדין שאר פירות האילן שאולינן בהו בתר חנטה וכיון שחנטו בשביעית יש בהם קדושת שביעית.

ואע"פ שכתב החזו"א (ד', ט"ז ד"ה תפוז) שפירות הדר יש להחמיר בהם לענין מעשרות כדין אתרוג כיון ששויים בבנין הפרי כמו האתרוג, מ"מ לענין קולא אין להקל בהם, וכיון שחנטו בשביעית הרי הם קדושים בקדושת שביעית אע"פ שנלקטו בשמינית וכמש"כ החזו"א (כ"א, ט"ז ד"ה תפוז).

טז. דאע"פ שירקות שגדלו אצל ישראל בשביעית אפילו כשעלו מאליהן אסורים באכילה משום ספיחין, מ"מ כשגדלו ביד הגוי אין בהם איסור, לפי שטעם איסור ספיחין הוא משום עוברי עבירה שיזרעו בשביעית ובגוי לא שייך טעם זה כמש"כ הרמב"ם בפ"ד הכ"ט.

טז. נבאר בקצרה את עיקרי הדברים במה שנחלקו הפוסקים לענין קדושת שביעית בפירות נכרי.

לחומרא. אבל בחזו"א (ד', י' ד"ה אבל) כתב דהרמב"ם פסק כרבותינו שבאושא ומפרש דליכא מאן דפליג עלייהו שהחמירו מדרבנן לנהוג שביעית בשישית הנכנס לשביעית עי"ש.

וכתב החזו"א (שם ד"ה ומרן) דלענין דינא יש מקום להקל כדעת רוב הראשונים שאתרוג של שישית שנלקט בשביעית אין בו קדושת שביעית, אלא שנהגו להחמיר כהרמב"ם.

ולפי"ז סתם כאן בסדר השביעית שיש ליזהר שתהא לקיטת האתרוג קודם ר"ה של שביעית שאז לכו"ע אין בו קדושת שביעית.

אלא שבדרך אמונה פ"ד צה"ל ס"ק קנ"ה כתב שלענין דיעבד הורה מרן החזו"א שאתרוג שגדל בשישית ונלקט בשביעית אין בו קדושת שביעית, ומותר לעשות בו סחורה.

אמנם אתרוג שחנט וגדל בשביעית, אף אם נלקט אחר ר"ה של שמינית אין להקל בו, ויש לנהוג בו כל דיני שביעית.

מקורות וביאורים

שנאמר שתהיה הקרקע פטורה מן המעשר, אלא כיון שאין קנין לגוי להפקיע הרי הקרקע חוזרת לקדושתה וכאילו לא נמכרה לגוי מעולם, אבל כל זמן שהיא עדיין ביד הגוי הרי היא מופקעת ועומדת ואין הפירות הגדלים בה קדושים בקדושת שביעית, ומה שפירות שגדלו בקרקע הגוי חייבים במעשר היינו דוקא כשמירחם הישראל.

ונמצא לפירוש זה שמה שנחלקו רבה ור"א אם יש קנין לגוי להפקיע או לא, לא נחלקו אלא לענין אם חזר הישראל ולקח את הקרקע מיד הגוי, אבל כל זמן שהקרקע עדיין ביד הגוי לכו"ע יש לגוי קנין להפקיע, ואין לפירות הגדלים בידו חיובי מצוות התלויות בארץ.

אבל המבי"ט (בתשובה ח"א סי' כ"א) נחלק בזה על הב"י והאר"י להוכיח בראיות שגם פירות שגדלו בקרקע הגוי חייבים במעשר ויש להם חיוב ביעור לענין שביעית, וכן האריך בזה בנו המהרי"ט (ח"א סי' מ"ג) להוכיח כדבריו.

ולדברי המבי"ט יתפרשו דברי הרמב"ם הנ"ל כפשוטם, שאין קנין לגוי להפקיע מקדושת הארץ וגם כשלקחה הגוי הרי היא בקדושתה, ולפיכך אם חזר הישראל ולקחה הימנו אינה ככבוש יחיד שהרי גם בשעה שהיתה ברשות הגוי נשארה בקדושתה ולא פקעה הקדושה ממה שהיתה.

הנה בגמ' בגיטין מז. נחלקו רבה ור"א אם יש קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מידי מעשר, לרבה אין קנין לגוי להפקיע מידי מעשר שנאמר "כי לי הארץ" - לי קדושת הארץ [ואין הקדושה תלויה בבעלות הממונית בקרקע], ולר"א יש קנין לגוי להפקיע מידי מעשר שנאמר "דגנך" - ולא דגן עכו"ם [ודגן הגדל בקרקע הגוי ושייך לו אינו בכלל מה שחייבה תורה לעשר].

והנה להלכה קיי"ל כרבה שאין קנין לגוי בא"י להפקיע מידי מעשר, ופירות הגוי שגדלו בקרקעו בא"י חייבים במעשר. (היינו באופן שלא נגמרה מלאכתן ביד הגוי וכמבואר לקמן הערה ק"א).

וז"ל הרמב"ם בפ"א תרומות ה"י גוי שקנה קרקע בארץ ישראל לא הפקיעה מן המצוות אלא הרי היא בקדושתה, לפיכך אם חזר ישראל ולקחה ממנו אינה ככבוש יחיד אלא מפריש תרומות ומעשרות ומביא בכורים, והכל מן התורה כאילו לא נמכרה לגוי מעולם עכ"ל.

וכתב הב"י בשו"ת אבקת רוכל סי' כ"ד (ובכס"מ שם לחד תירוצא, ובפ"ד שביעית הכ"ט) דאין להוכיח מדברי הרמב"ם הללו שפירות שגדלו בקרקע הגוי הרי הם קדושים בקדושת שביעית כיון שאין קנין לגוי להפקיע ודינם שווה לפירות שגדלו בקרקע הישראל, ד"ל דמה שאמרו שאין קנין לגוי להפקיע מן המצוות, היינו דוקא לענין זה שאם חזר הישראל ולקחה מן הגוי שאין דין המקח ככבוש יחיד עד

(דיני ביעור יתבארו בכללים י"א) ביד גוי לא נאסרו, אלא שצריך לקיים בהם

מקורות וביאורים

ומרן הב"י באבקת רוכל שם האריך לסתור ראיותיו, אלא שבתוך דבריו כתב שם וז"ל ומה שהביא מר"ת והרא"ש דאוקמא בקרקע של גוי איכא למימר דהא הרמב"ם דהוא מריה דארעא פליג כמו שיתבאר עכ"ל.

אלא דגם לדעת הב"י שאין קדושת שביעית במה שגדל בקרקע הגוי, אין הדברים אמורים אלא כלפי הפירות הגדלים שם, אבל קרקע הגוי עצמה לא פקעה מקדושתה ואסור לישראל לעבוד בה בשביעית וכמו שמפורש בכס"מ בפ"ד שביעית הכ"ט עי"ש. (ועיין בדברי הגרשז"א זצ"ל במנחת שלמה ח"א סי' ל"ח ובמעדנ"א שביעית סי' ט' במה שהאריך לבאר את הב"י בזה).

והנה מרן החזו"א (כ, ז') תמך בדברי המבי"ט ובנו המהרי"ט וכתב שהוכיחו בראיות מכריעות שיש קדושת שביעית בפירות נכרי, והוסיף עוד להוכיח כדבריהם.

ודחה שם את דברי פאה"ש שכתב לקיים את דברי הב"י, וכתב שם (בד"ה בדין) דמה שכתבו שדעת רוב האחרונים שאין בהם קדושת שביעית, לא ידענא מי המה, שהרי דעת הר"י קורקוס הובא בכס"מ פ"ז ה"ג שיש בהם קדו"ש, והביא שם מדברי החרדים שגם הב"י עצמו היה מנהיג כן בסוף ימיו, וכן עמא דבר, וכן הביא מדברי השל"ה להחמיר בזה וסיים שם

וז"ל סוף דבר עדותן של החרדים והשל"ה שהיו במקומו של הב"י וסמוכין כל כך למרן אי אפשר להכחיש, ונמצא דהפאה"ש קבע המנהג להקל נגד המנהג הקדום להחמיר, וסיים שם שכן המנהג בישוב החדש עכ"ל.

וע"ע בדרך אמונה פ"ד הכ"ט (ביה"ל ד"ה גוי) שדעת מרן היתה שאין למקילין על מי לסמוך ולפיכך אין לקנות מהם פירות נכרי משום איסור סחורה, וכן מי שעשה כהמקילין ולא הפקיר את הפירות בזמן הביעור נאסרו הפירות ויש לאבדן כדין פירות שביעית שעבר עליהם זמן הביעור.

אלא שלענין מעשר כתב החזו"א (שם בד"ה ומיהו) שאף שיש קדושה בפירות הגוי, מ"מ כיון ששביעית אפקעתא דמלכא והפקר פטור מן המעשר א"כ אפשר שפירות הגוי פטורין מן המעשר, אלא דכיון שאין הדבר מוכרע שהרי אין הנכרי שייך במצוות ואפשר שאין פירותיו הפקר א"כ יש לעשרן בלא ברכה (וע"ע לקמן בהערה ק"ו).

יז. דאע"פ שפירות שעבר עליהם זמן הביעור נאסרו באכילה כמו שנתבאר בכלל י' (ושם בהערה פ"ג), מ"מ ישראל שבאו לידו פירות גוי אחר זמן הביעור לא נאסרו הפירות, ובחרדים סוף פרק נ"ה באר הטעם דדוקא כאשר מחזיק את הפירות ומעכבן ברשותו כדי לאכלן נאסרים הפירות וכמו שמדויק מלשון

מצות ביעור כשמגיעים ליד ישראל^י. ואם לא קיים בהם מצות ביעור ביום שהגיעו לידו, הרי הם אסורים, וצריך לאבדם כמו שיתבאר בכלל ^י.

מותר לקנות פירותיו של גוי אצל גוי, ולשלם לו מידית, אבל אם קונה פירות גוי אצל ישראל צריך לקנות רק בהקפה^י כמו שיתבאר כלל ^ז.

מקורות וביאורים

אלא שאין הדבר מוכרע ואפשר שכיון שלא נתקיים דין ביעור בפירות א"כ כשבאים ליד ישראל חייב לבערן ע"ש. אלא שלענין דינא הכריע החזו"א כאן בסדר השביעית להחמיר ולחייבן בביעור.

יט. דאין איסור סחורה ומסירת דמי שביעית לע"ה אצל הגוי כמבואר בגמ' ביבמות קכב. וע"ע בחזו"א (י), י"ד ד"ה תניא).

וזהו היסוד לחנויות שלירות שהנהיג מרן החזו"א ע"י הגאון ר' יהודה שפירא זצ"ל, שהבא לקנות פירות נכרי ימנה את החנוני להיות שליח עבורו לקנות את הפירות מן הגוי ונמצא שאין הלוקח עובר באיסור סחורה או מסירת דמי שביעית לע"ה כיון שאינו קונה את הפירות מן החנוני הישראל רק ישירות מן הגוי עצמו, שאף פירות הקדושים בקדושת שביעית אין איסור לקנותם מן הגוי עצמו, אלא שהחנוני הוא שליח עבורו לקנות את הפירות, והפירות אינם של החנוני אלא הם בבעלות כל המשלחים, ולכן גובה החנוני מחיר עבור הפירות לפי ההפסדים שהיו לו מן הפירות בשבוע שעבר וכפי שקובעת עבורו "ועדת השמיטה", [ובאופן זה אין גם איסור מכירה במדה מנין

הרמב"ן בפירושו, אבל גוי שמחזיק בפירות כיון שאינו מצוה על ביעורן אין הפירות נאסרים אלא מיד כשבאו לרשות הישראל מבערן ויכול לאכלם.

ובשל"ה שער האותיות (קדושת האכילה אות נ"ג) אחר שהביא דברי החרדים בזה כתב שלדעתו יש לאסור את הפירות, דהא אע"פ שאין הגוי מצווה על השביעית מ"מ הישראל כשקונה את הפרות ממנו הרי דעתו לאכלם אחר זמן הביעור וא"כ עצם מעשה הקנין הוא מעשה זכיה בפירות בשביל לאכלם ושוב לא יועיל מה שמפקירם אח"כ כיון שכבר נאסרו בזמן קנייתם. עכ"ד.

אמנם בדעת החרדים י"ל דאף שבשעת מעשה הקנין כוונתו לקנותם ע"מ לאכלם מ"מ כיון שדעתו לבערן קודם שיאכלם שפיר נחשב מעשה הקנין לצורך ביעור ולא לצורך אכילה באיסור. וכן מבואר כאן בסדר השביעית שהכריע מרן החזו"א להקל בזה כדעת החרדים כנ"ל.

יח. ובחזו"א (י"א, ז' ד"ה וירק) כתב דלדעת הרמב"ן י"ל שפירות שגדלו ביד גוי וכשלוקחן ישראל ממנו אינו חייב בביעורן כיון שלא היו ביד ישראל בשעת ביעור,

כלל ה

פירות חוץ לארץ, סוריא ועבר הירדן

פרי העץ, ירקות, תבואה וקטניות של חוץ לארץ, הרי הם כפירות חולין לכל דבריהם.

כל אלו המינים, שגדלו בסוריא ביד גוי הרי הם כפירות חולין לכל דבריהם.

כל אלו המינים, שגדלו בעבר הירדן, בין אצל גוי, בין אצל ישראל, אין בהם איסור ספחית^כ, אבל יש בהם קדושת שביעית^כ, שדיניה יתבארו בכללים ז-יא.

מקורות וביאורים

הגוי שגדלו בסוריא אין בהם קדושה כלל כמבואר בגמ' שם.

כג. ועבר הירדן נחלק לג' חלקים: א) ארץ גלעד ועוג שנכבשו ע"י משה רבינו ע"ה, ודינם כדין כל מקום שנכבשו עולי מצרים. ב) חלק מעמון ומואב שטהרו בסיחון ואחר כך נכבשו ג"כ ע"י מרע"ה. ג) עמון ומואב שלא טהרו בסיחון ולא נכבשו ע"י מרע"ה ודינם כחז"ל לכל דבריהם.

למעשה שטח עבר הירדן כולל את כל 'רמת הגולן' ודרומית לה, דהיינו השטח שממזרח לירדן עד אמצע ים המלח.

וצ"ע עד כמה ממשיך עבר הירדן מזרחה, עד שנאמר שמזרחית לו הוא חז"ל לכל דבריו. ויש שרצו להוכיח מדברי הכפתור ופרח פמ"ז וז"ל ואני מתעסק בעלמא חפשתי ומצאתי בחסד עליון היות ארץ כבוש אדוננו משה ע"ה בקירוב כארץ ישראל ארכה ורחבה עכ"ל. ולפי"ז כיון שרוחב א"י הוא כ-70 ק"מ א"כ יש לחוש עד 70 ק"מ מזרחית לירדן ויותר מזה הרי

ומשקל, וכן למכרן באותה אריזה כדרך כל השנים, כיון שאין החנוני מוכר את הפירות, אלא זו צורה לגבות את דמי הטרחה, ההובלה וההפסדים כשקנה בשליחות מן הגוין ואכמ"ל. וראה בספר שנת השבע (עמ' קע"ה), ובדרך אמונה (פ"ו ס"ק י"ח) את נוסח שטר מינוי שליחות שנסח החזו"א בין החנווני לצרכן.

כ. דהיינו באופן שאין במעשה הקניה משום איסור סחורה. ועיין לקמן הערה מ"א.

כא. שאין נוהגת קדושת שביעית אלא בפירות ארץ ישראל כמבואר ברמב"ם פ"ד הכ"ה וז"ל אין שביעית נוהגת אלא בארץ ישראל בלבד שנאמר כי תבואו אל הארץ וגו' עכ"ל.

ועד היכן מגיעים גבולות הארץ רבו הספיקות בזיהוי המקומות שדברה עליהם התורה בפרשת מסעי ובמק"א הארכנו בעניינים אלו ואכמ"ל.

כב. והיינו שבסוריא נוהגת קדושה מדרבנן כמבואר בגמ' בגיטין מז., אמנם פירות

כלל ו הקניה למעשה

מן האמור נלמד, שהבא לקנות תבואה, קמניות וירקות, צריך לדעת, שאין בהם איסור ספיחין, והם מותרים באופנים אלו:

א. מחוץ לארץ^{כז}. ב. מעבר הירדן וסוריא^{כח}. ג. שגדלו ביד נכריה^{כט}. וירק שצמח בששית מותר אף אם גדל ביד ישראל^ל.

מקורות וביאורים

כו. ופירות חו"ל מלבד שאין בהם איסור ספיחין גם אין בהם קדושת שביעית ומותרים בסחורה והפסד.

וכתב הרמב"ם בפ"ו ה"ה שפירות חו"ל שנכנסו לארץ אסור למכרן במדה מנין ומשקל, וצריך למכרן באומד כפירות שביעית, אמנם אם היו ניכרים שהם מחו"ל מותר. וכתב החזו"א (י"ד, י"ב ד"ה ר"מ) שאף אם אין רוב בני העיר בקיאה בהכרתן, סגי במה שהם ניכרים בצורתן ואינן מתחלפים לבקי ורגיל בהם.

עוד כתב שם (בד"ה ר"מ) שכל זה דוקא בפירות האילן שיש בהם קדושת שביעית, אבל ירקות חו"ל אין לחוש שיתחלפו כיון שאלו הקדושים בקדו"ש אסורים משום ספיחין ואין לנו אלא ירקות חו"ל א"כ חו"ל כניכרין, אמנם אם מצויים בשוק ירקות של נכרי שאין בהם איסור ספיחין ויש בהם קדו"ש אפשר דאתא לאיחלופי עכ"ד.

כז. ויש בהם קדושת שביעית, אף שאין בהם איסור ספיחין כמבואר לעיל בכלל ה' ובהערות שם.

הוא חו"ל שלא כבשה גם מרע"ה בכבוש עולי מצרים, וצ"ע.

ונחלקו הראשונים אם עבר הירדן בכלל כיבוש עולי בבל, דעת הר"ש בפ"ו מ"א דמקום שכבשו עולי מצרים ולא עולי בבל פטור מן הביעור, ובמשנה פ"ט מ"ב מבואר שעבר הירדן בכלל המקומות שחייבים בביעור, וע"כ שכבשוהו עולי בבל.

אבל הראב"ד בפ"ד הכ"ח כתב שעבר הירדן לא כבשוהו עולי בבל, וע"ע בחזו"א (ג', כ"ה ד"ה שם) שלמד גם בדעת הרמב"ם שעבר הירדן לא כבשוהו עולי בבל, ולפיכך השביעית נוהגת בה מדבריהם עי"ש.

כד. רמב"ם פ"ד הכ"ח. וטעמו שלא יהיו ארצות אלו חמורין מארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים. ובראב"ד שם השיג מה הוצרך להביאו מק"ו הרי עבר הירדן לא החזיקו בה עולי בבל ובלא"ה אין בה איסור ספיחין, ועי"ש ברדב"ז ר"י קורקוס וכס"מ מה שכתבו לתרץ.

כה. רמב"ם שם.

ופירות אילן, אין בהם איסור ספיחים^ל, ומותר לקנותם^{לא}.

ואם הוא אחר זמן ביעור, עיין כלל י'.

כלל ז

סחורה

הפירות האלה, שאין בהם איסור ספיחים, וקדושים קדושת שביעית, מותרים לכל ישראל^{לב}, וגם לבעל השדה^{לג}, אך מותר ללקוט מהם רק כשיעור שדרך בעל הבית

מקורות וביאורים

בהם קדושת שביעית ואין לקנותם אלא באופנים שיתבארו לקמן בכלל ז'.

לב. דהיינו שהפירות הפקר מדין התורה שנאמר "וְהַשְּׂבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וְנִטְשָׁתָה וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ" (שמות כ"ג, י"א). ובדין זה נחלקו המבי"ט והב"י אם השביעית אפקעתא דמלכא או שבעל השדה מפקיר, דהמבי"ט (ח"א סי' י"א) נקט בפשיטות שגם מי שגדר כרמו ולא הפקירו בשביעית מ"מ הפירות הפקר בעל כרחו ופטורים מן המעשר דרחמנא אפקריה, אבל הב"י (באבקת רוכל סי' כ"ד) נקט דמי שלא הפקיר כרמו אינו מופקר וממילא הפירות חייבים במעשר. (ועיין במנ"ח מצווה פ"ד).

ובחזו"א (י"ט, כ"ד ד"ה ומיהו) נקט בפשיטות כדעת המבי"ט, ששביעית אפקעתא דמלכא והפירות הפקר גם בע"כ של בעל השדה.

[ובספר תורת הארץ סי' ח' ס"ק כ"ד נקט בדעת הב"י שאף הוא סובר שהפירות

כח. ואין בהם איסור ספיחין כמו שכתב הרמב"ם בפ"ד הכ"ט שטעם איסור ספיחין משום עוברי עבירה שיזרעו באיסור ויאמרו שעלו מאליהן, וזה לא שייך בפירות נכרי, כמו שנתבאר בכלל ד' הערה ט"ו, אלא שיש בהם קדושת שביעית כמו שנתבאר לעיל בכלל ד' ובהערה ט"ז.

כט. והיינו שירק שצמח בשישית וגם נלקט קודם ר"ה של שביעית אין בו קדושת שביעית והרי הוא חולין לכל דבר, אבל ירק שרק גדל בשישית ונלקט בשביעית יש בו קדושת שביעית ואין בו איסור ספיחין. ועיין לעיל בכלל ב' הערה ח' לענין שיעור צמיחת הירק בשישית כדי שלא יהיה עליו שם ירק של שביעית לענין איסור ספיחין.

ל. כמבואר לעיל הערה י"א.

לא. דהיינו אם חנטו בשישית אין בהם קדושת שביעית וממילא אין בהם איסור סחורה, אבל פירות שחנטו בשביעית יש

להביא לתשמיש בני ביתו^{לד}, ולא יותר^{לה}. ומותר לו למכור מה שלקט כשיעור

מקורות וביאורים

כמש"כ הר"ש בפ"ה מ"ו).

וצדד החזו"א לומר שאין עובר בלאו מדאורייתא אלא בעל השדה כשהוא קוצר את כל שדהו ולא כאשר קוצר אדם אחר שאינו הבעלים אע"פ שקצר את כל השדה, אלא שמ"מ גם מי שאינו בעל השדה אסור לו לקצור הרבה לפי שיש בזה איסור דרבנן דמיחזי כסחורה ובוה לא מהני מה שמשייר בשדה ואינו קוצר את כולה דלא התירו לקצור אלא מעט.

והשיעור המותר לקצור מן ההפקר מבואר כאן בסדר השביעית שהוא כשיעור שדרך בעל הבית להביא לתשמיש בני ביתו. וז"ל הרמב"ם פ"ד הכ"ד ויש לו להביא לתוך ביתו מעט כדרך שמביאין מן ההפקר חמש כדי שמן חמשה עשר כדי יין. עכ"ל. וכתב החזו"א (י"ב, ט' ד"ה שם מ"ז) שזהו השיעור שקבעו חכמים משום מגדר מילתא שלא יאסוף הכל, ואף כשאינו אוסף הכל אם קוצר לזמן מרובה יש בזה משום גדר סחורה שאינו לאכילה.

ואפשר ששיעור זה אינו סותר למה שכתב כאן בסדר השביעית, דכיון ששמן ויין הדרך לעשותם בכמות גדולה פעם בשנה א"כ י"ל שחמש כדי שמן וחמשה עשר כדי יין זוהי כמות שרגיל בעל הבית להביא לתשמיש בני ביתו למשך שנה עד שיעשה שוב שמן ויין.

ובספר השמיטה פ"ג סעי' ג' הערה י"ב כתב בשם הגר"ח ברלין זצ"ל שהתירו

הפקר מאפקעתא דמלכא. ואין הבעלות על הפירות תלויה בהפקרת הבעלים, אלא שכוונת הב"י לומר שהוא דין בחיוב תרו"מ דאין פטור ממעשר אלא באופן שהפירות במצב של "ובא הלוי" דהיינו שהפירות מושגים בפועל ואפשר ליטלם, אבל כל שבעל השדה מעכב בנטילתם אף שדינם שהם הפקר אינם מתחייבים במעשר].

לג. והיינו דלא תימא דבעל השדה הנוטל מפירות שדהו עובר משום שמירת השדה, דסו"ס לא גרע הוא מכל ישראל. (וכמו שמצינו ברמב"ן ויקרא כ"ה, ז' לענין ביעור שבעל השדה נקרא "עשיר" ולחד מ"ד נאסרו עליו הפירות אחר הביעור מפני החשד).

לד. מבואר בחזו"א (י"ב, ה' ד"ה וענין. י"ב, ו' ד"ה ונראה) שגדר הלאו של "לא תקצור ולא תבצור" הוא בקוצר את כל השדה כולה שאז קצירתו היא כדרך בעלים, שאיסור הקצירה הוא הוראת בעלות שמראה שהפירות אינם הפקר, ולפיכך כל ששייר בשדה כמות פירות כזו ששיורו מוכיח עליו שאינו נוהג בעלות אינו עובר בלאו זה של "לא תקצור". וזהו שכתב הרמב"ם בפ"ד ה"א "ואם קצר כדרך הקוצרין לוקה כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר" (ולדעת הרמב"ם כל שאינו קוצר את כל השדה אינו עובר, וא"צ לשנות בצורת הקצירה ויכול אף להשתמש בכלי המיוחד לקצירה ודלא

הזה"ל. וכשאכל או מכר ממה שלקט כשיעור הזה, מותר לו ללקוט עוד פעם כשיעור זה"ל.

אסור למכור פירות שביעית באריזה שדרך למוכרם כך כל השנים^{לח}, וכן אסור

מקורות וביאורים

לקצור כשיעור ג' סעודות, היינו לכל אחד ואחד מבני ביתו. וכמו שמצינו שהתירו כן בע"ש וא"כ ה"ה בחול עי"ש.

לה. ומ"מ אף כשקצר יותר כתב הרמב"ם בפ"ד הכ"ד שלא נאסרו הפירות, והיינו שהאיסור הוא על הגברא אבל גוף הפירות לא נתפס באיסור.

ובעל השדה הקוצר את כל שדהו עובר בלאו, ואף אחר שאינו בעל השדה עובר עכ"פ באיסור דרבנן כשקוצר וכמו שנתבאר בהערה הקודמת.

לו. מצינו כמה דעות בראשונים בגדר איסור סחורה, ולהלכה נקט החזו"א דקיי"ל כדעת התוס' בע"ז סב. (ד"ה נמצא) שאין איסור סחורה בפירות שביעית אלא באופן שקונה הרבה ביחד להוליך ממקום הזול למקום היוקר אבל מותר ללקוט כדי למכור מעט ואין בזה משום איסור סחורה, שלא נאסרה עצם המכירה במה שהפירות עוברים מרשותו בדרך של מכירה, אלא שהאיסור הוא כשמוכר בצורה של סחורה וזה דוקא כשמוכר הרבה ביוקר, ואפילו כשמוכר מעט אסור להעמיד חנות בשוק לפי שאז מיחזי כסחורה שעצם צורת המכירה אסורה בדרך של סחורה, אבל לקט לעצמו ושייר

מותר לו למכרן כיון שאין זה בדרך סחורה אפילו כשמוכר הרבה, וכמו"כ מותר לקנות אפילו הרבה ע"מ למכור במחיר הקרן כיון שאין זה דרך סחורה, ורק הקונה הרבה בזול בשביל למכרן ביוקר אסור משום סחורה.

לז. ומבואר דהלוקט מעט ומביאו לתוך ביתו אינו יכול לשוב וללקוט עוד עד שיאכל או ימכור מה שבביתו, והיינו שכיון שהאיסור ללקוט הרבה הוא משום דמיחזי כסחורה שאוסף הרבה פירות ואינו יכול לאכלם בזמן קצר אלא מכניסן לאוצר (וכמו שנתבאר לעיל הערה ל"ד), א"כ כל שנותר לו בביתו ממה שכבר לקט מעט שוב יהיה נראה כסחורה אם יאסוף עוד לתוך ביתו, ורק כשאכל או מכר ממה שלקט ולא נותר לו עוד בביתו, שוב יכול ללקוט כשיעור המותר, דאין האיסור תלוי במעשה הלקיטה רק בכמות שיש לו בביתו. (ומ"מ אם כמה משכניו וידידיו עשאוהו שליח ללקט עבורם מן ההפקר, נראה דיכול להכניסם לתוך ביתו כיון שאין הפירות שלו ולא מיחזי כסחורה).

לח. משנה פ"ח מ"ג וברמב"ם פ"ו ה"ד. והיינו שגם המוכר מעט או בשאר אופנים שאין בהם איסור סחורה (וכנ"ל בהערה הקודמת) אסור לו למכור באותה אריזה

למוכרם במדה מנין ומשקל^{לט}, (ובמקום שאפשר, ישתדל לקנות רק אצל אלה שמוכרים פירות שביעית בדרך המותרת^מ, מיהו, אם המוכר עובר במכירת הפירות על איסור סחורה אין הפירות נאסרים)^{מ*}.

מקורות וביאורים

אלא דמלבד איסור לפנ"ע יש לדון שהלוקח עובר באיסור סחורה, דהנה מצד הסברא הפשוטה הלוקח פירות שביעית אינו עובר באיסור סחורה, שהרי האיסור הוא ההשתכרות והריוח מן הפירות והמוכר הוא זה שנשכר ממכירת הפירות ולא הקונה.

אלא שדעת המקנה בקידושין (דף נ:): והשואל בנוב"י (מהדו"ק ס" ע"ז) שאיסור סחורה הוא גם על הלוקח, והיינו שאע"פ שהמוכר הוא המשתכר מן הפירות מ"מ כיון שמעשה המכירה אינו יכול להתקיים בלא הלוקח נמצא שגם הלוקח שותף במכירת הפירות וא"כ גם הוא עובר באיסור סחורה, אמנם מסתימת רוב הפוסקים נראה שלא חששו לאיסור סחורה על הלוקח רק משום לפנ"ע כשמכשילו באיסור סחורה.

והנה דעת החזו"א שיש לחוש לאיסור גם כשלוקח ממי שאינו נוהג קדושה בפירות נכרי ולפיכך הנהיג את חנויות השליחות דהיינו שהלוקח ממנה את החנוני להיות שליח עבורו לקנות את הפירות ישירות מן הגוי (וע"ע לעיל הערה י"ט מה שכתבנו עוד בזה), ובדרך אמונה פ"ד הכ"ט (ד"ה גוי) כתב בשם החזו"א הטעם לפי שאלו שאינם נוהגים קדושה בפירות אין להם על מה לסמוך וממילא הקונים מהם

שהדרך למכרן כל השנים משום שנראה כסחורה, ולכן צריך לשנות מצורת האריזה הרגילה בכל השנים.

לט. במשנה פ"ח מ"ג אין מוכרין פירות שביעית במדה מנין ומשקל. ובירושלמי שם למה, כדי שימכרו בזול, וישקלו בליטרא וימכרו בזול, אם אמר את כן אף הוא אינו נוהג בהן קדושה ע"כ. ומבואר מדברי הירושלמי שמלבד שע"י מכירה באומד ימכור בזול ולא יעבור באיסור סחורה ישנה מעלה נוספת שמתוך שצריך לשנות מדרכו ולמכרן באומד יזכור לנהוג קדושה בפירות. (וע"ע בגר"א בשנות אליהו על המשנה שם).

מ. הנה הלוקח פירות שביעית ממי שמוכרן בדרך האסורה משום סחורה עובר משום "ולפני עוור לא תתן מכשול" שהרי מסייע ביד המוכר לעבור באיסור סחורה, שבלא שהיה הוא קונה ממנו לא היה המוכר עובר באיסור. (ועי' בחזו"א י"ג, י"ג ד"ה וכן) שהלוקח מע"ה מכשילו באיסור סחורה).

אמנם הנהוג קדושה בפירות נכרי ולוקח פירות ממי שאינו נוהג בהם קדושה, כתב המבי"ט (ח"א ס" כ"א) דאין הלוקח עובר משום לפנ"ע, שהרי המוכר אינו נוהג קדושה בפירות ויש לו על מה לסמוך, וממילא אין הלוקח מכשילו באיסור.

פירות שביעית צריך לקנותם בהקפה^{מא}, זאת אומרת, שלא ישלם מיד בשעה שקונה, אלא יקח הפירות לרשותו, והתשלום יזקוף עליו במלוה, ואין חילוק מתי פורע חוב זה ומותר לפרעו אפילו אחר כמה רגעים, אלא שחלות הקנין לא יהא תלוי בפריעת התשלום מב^{מג}.

מקורות וביאורים

(וע"ה לענין זה הוא כל מי שלא ינהג קדושה בחליפי הפירות, ולפיכך הנהוג קדושה בפירות נכרי לא יקנה ממי שאינו נוהג בהן קדושה בלא הקפה, אפילו כשאינו ע"ה לפי שהלוקח לא ינהג קדושה בדמים).

אבל באופנים שיש איסור סחורה לא מועילה ההקפה להציל מאיסור סחורה, דאף שלא נתפסים הדמים בקדושה מ"מ עצם מעשה המכירה יש בו איסור אפילו כשמשלם לאחר זמן.

(ובהערות המלבה"ד לסדר השביעית הנדפס בשנים המאוחרות יותר (ע"י הגאון ר' בן ציון פלמן זצ"ל), הדגיש הערה זו, שרק כשקונים בדרך המותרת צריך לקנות בהקפה, אך קניה בהקפה בלבד אינה מתירה איסור סחורה ע"ש).

מב. בתוס' בע"ז סב: (ד"ה יאות) מבואר דנחלקו הראשונים באופן ההקפה שבו לא נתפסים הדמים בקדושה, האם צריך ליתן את הדמים בשעה שהפירות כבר לא בעולם, או שאפילו כשהם בעולם מ"מ צריך שיצאו מרשותו קודם קבלת הדמים. ור"י בתוס' שם פירש דאפילו שהפירות ברשותו בשעת קבלת הדמים, כל שזכה בפירות קודם קבלת הדמים שוב אינם

מכשילים אותם באיסור סחורה (היינו אף אם הם סוברים שיש להם על מה שיסמוכו, מ"מ אנו צריכים לחוש שאין כאן על מה לסמוך ולא לעבור בלפנ"ע). וע"ע בחוט שני (עמ' רע"ד) מש"כ בדעת החזו"א בזה.

אמנם כאן בסדר השביעית משמע שלא החמיר בזה החזו"א כולי האי, אלא רק שיש להשתדל לקנות אצל אלו המוכרים בדרך המותרת, והיינו שבדיעבד י"ל שיש להם על מה שיסמוכו וצ"ע.

מ*. ראה בהערה הקודמת.

מא. והיינו באופנים שאין במכירה משום איסור סחורה וכמו שנתבאר לעיל (הערה ל"ו), לפי שמלבד איסור סחורה יש גם איסור מסירת דמי שביעית לע"ה כמבואר בגמ' בסוכה לט. אין מוסרין דמי פירות שביעית לע"ה יותר ממזון שלוש סעודות וכו' ופרש"י שם שחיישינן שהע"ה לא ינהג קדושה בדמים. ולפיכך צריך ליתן לו דמים שלא נתפסו בקדושת שביעית.

ובגמ' בע"ז סב: מבואר שהנותן פירות שביעית בהקפה לא נתפסו החליפין בקדושתם. ולפיכך הלוקח פירות שביעית מע"ה צריך לקנות ממנו בהקפה ואז אינו עובר משום מסירת דמי שביעית לע"ה.

המוכר פירות שביעית שלא בהקפה, צריך לקנות בכסף שקבל אוכלים אחרים, ולאוכלם בקדושת שביעית^{מד} (כלל ז-יא). ומותר לקנות כל אוכלים, אפילו בשר ודגים^{מה}, (ואע"ג שאין שיך בהם קדושת שביעית מצד עצמם, הם קדושים קדושת שביעית על ידי חליפי שביעית), אבל אסור לקנות בכסף זה מלית וכדומה^{מז}.

אסור לפרוע חוב בפירות שביעית, זאת אומרת, שאם חייב כסף או שאר דבר, לא יתן פירות שביעית בפירעון החוב^{מו}.

מקורות וביאורים

מרשותו בלא שנתפסה הקדושה בדבר אחר, נחשב שנשטכר מדמי השביעית, לפי שהוציאן בלא קבלת תמורה, שבטל מהן דין "לאכלה".

מז. והטעם כנ"ל בהערה הקודמת שכיון שלא נתפס שום דבר בקדושת שביעית בתמורה לנתינת הדמים אלא רק נמחל לו חובו, א"כ נחשב הדבר שמשטכר בפירות שביעית. ודעת הרמב"ן בע"ז סב. שעיקר דין סחורה הוא הפורע חובו מפירות שביעית או הקונה חלוק ובהמה טמאה מדמי שביעית לפי שמבטל מדמי השביעית דין "לאכלה" וזהו גופא נחשב לסחורה.

[ולענין נתינת פירות שביעית במשלוח מנות דנו הפוסקים באופנים שונים, ועיין בשו"ת שבט הלוי ח"ז סי' קפ"ג, שו"ת משנת יוסף ח"א סי' כ"ג ודרך אמונה פ"ו ה"י צה"ל ס"ק קכ"א שדנו להחמיר באופן שבא לצאת בזה ידי חובתו דחשיב כעין פריעת חוב ואכמ"ל].

נתפסים בקדושה. וכתב החזו"א (י"ג ד"ה במש"כ) דיש להקל כדעת ר"י כיון דשביעית בזה"ז דרבנן ובשל סופרים הלך אחר המיקל.

מג. והמשלם בשיק (אפילו אינו דחוי) או בכרטיס אשראי (אפילו בכרטיס "דיירקט" היורד ישירות מחשבון הלוקח) כתב בחוט שני פ"ו ה"ו (עמ' רצ"ב) שאין הדמים נתפסים בקדושת שביעית כיון שאין כאן ממון שיכולה לחול עליו הקדושה, רק שחשבון הבנק של הלוקח מתחייב בסכום הדמים.

מד. לפי שנתפסו הדמים בקדושה, וכיון שקונה בדמים אוכלין מתחללת הקדושה מן הדמים ונתפסים האוכלים בקדושה כמבואר במשנה פ"ח מ"ז.

מה. כמבואר בברייתא בקידושין נח.

מו. כמבואר במשנה פ"ח מ"ח וברמב"ם פ"ו ה"י דכל שאינו אוכל אינו נתפס בקדושת שביעית, ועובר בכך משום איסור סחורה, דכל שהוציא את דמי השביעית

אסור להוציא פירות שביעית לחו"ל^{מח}, רק מה שצריך צידה לדרך^{מט}.

מקורות וביאורים

מח. במשנה פ"ו מ"ה אין מוציאין שמן שריפה ופירות שביעית מהארץ לחוצה לארץ. ונחלקו הראשונים בטעם איסור זה.

בר"ש בפירושו למשנה שם כתב הטעם משום שהביעור צריך להתקיים בארץ דווקא ואם יוציא את הפירות לחו"ל לא יוכל לקיים דין ביעור כתקונו בהגיע זמן הביעור.

אבל הר"ש בפירושו לתו"כ (פרשת בהר א, ט) כתב הטעם שלא יתחלפו בפירות חוץ לארץ ויהיה נוהג בהם כמו פירות חולין. וכ"כ הראב"ד שם בפירושו, אלא שהוסיף שם שפירות שיצאו לחו"ל נאסרים באכילה עד שיחזירם לארץ.

[ובספר משמרת להבית (הנדפס בס"ס בית רידב"ז) עמ' יז: כתב טעם חדש ע"פ דרשת הפסוקים דאיסור הוצאת פירות שביעית הוא משום קדושת הפירות שיש לאכלם דוקא בארץ דומיא דמה שאסרו להאכיל פירות שביעית לעכו"ם, והיינו משום מעלת וקדושת הפירות. ועי"ש בהערת הרידב"ז שתמה על דבריו דאין לנו לדרוש פסוקים בתורה. אמנם שמעתי שדבריו מבוארים בדברי הרמב"ם שכתב דין זה בפ"ה הי"ג וז"ל פירות שביעית אין מוציאין אותם מהארץ לחוצה לארץ ואפילו לסוריא, ואין מאכילין אותן לא לעכו"ם ולא לשכיר וכו' עכ"ל. ומבואר מסידור דברי הרמב"ם שלא הביא הלכה זו בפ"ז העוסק בדיני הביעור שאין טעם

האיסור משום ביעור הפירות. (ובפ"ז הי"ב פסק כרבי שפירות שביעית שיצאו מהארץ וחז"ל מתבערים במקומן) וממה שכתב באותה ההלכה איסור זה להאכיל פירות שביעית לעכו"ם משמע כנ"ל שאיסור זה הוא משום קדושת הפירות שאין להאכילם לעכו"ם ולא לאכלם מחוץ לגבולות הארץ ולפיכך אין להוציאם לחו"ל].

ובגדר איסור זה ישנם שלמדו שהאיסור הוא מדאורייתא (עי' במנחת שלמה על המשניות פ"ו מ"ה), אמנם בחזו"א (י"ג, ג' ד"ה פ"ו) כתב להוכיח בדעת הר"ש דאיסור זה של הוצאת פירות שביעית לחו"ל אינו מן התורה, אלא שהוא משום מעלה מדרבנן בעלמא.

מט. בגמ' בפסחים נב: רב ספרא נפק מא"י לחו"ל הוה בהדיה גרבא דחמרא דשביעית. והקשו התוס' שם (בד"ה רב) אין הוציא רב ספרא גרבא דחמרא דשביעית, הא אין מוציאין פירות שביעית מהארץ לחו"ל. ותירץ וז"ל דהתם מיירי לאכילה ורב ספרא אפיק לסחורה דיש סחורה שמוותרת, אי נמי בשוגג הוציאו עכ"ל. וכ"כ בר"ש פ"ו מ"ה דרב ספרא הוציא בשוגג וכתירוצ' השני בתוס'.

ובפאת השלחן (ס' כ"ד ס"ק נ"ו) נקט לעיקר כתירוצ' הא' של התוס' ובאר דמש"כ התוס' דלסחורה שרי ולאכילה אסור כוונתם לחלק בין הרבה למעט, דסחורה

מקורות וביאורים

להטעם משום שמא יתחלפו בפירות חולין ג"כ י"ל דכיון שיאכלם בדרך ולא יגיעו למקום שבו מצויים הפירות חולין ג"כ יש להקל.

[אבל להטעם משום קדושת הפירות שיש להם להאכל דוקא בארץ א"כ לא מהני מה שאוכלם בדרך שכל שיצאו מגבולות הארץ שוב אינם נאכלים במקום קדושתן וא"כ אין להקל בזה].

ולענין הוצאת אתרוגים לחו"ל כתב החזו"א (י', ו' ד"ה ואם) דיש בזה משום איסור הוצאת פירות שביעית לחו"ל אלא דאין הפירות נאסרים בכך.

ובספר ארבעת המינים (עמ' שכ"ג - נדפס בדרך אמונה - מכתבים - כ"ז) נדפס מכתב החזו"א שכתב דבמקום שיש להסתפק שיבוטל המצוה בהעדר המשלוח הדעת נוטה להתיר.

ובארחות רבינו (ח"ב שביעית אות מ"ג-מ"ב) הוסיף בשם החזו"א דמ"מ יש לאכול את האתרוגים מיד אחרי סוכות קודם שיגיע זמן ביעורן, היות ולהשיטות שאיסור ההוצאה הוא משום ביעור א"כ יש כאן מקום להקל. (ויש להוסיף שאם מוציא לחו"ל למקום שלא מצויים אתרוגים אין לאסור גם משום שמא יתחלפו, שהרי אין פירות חולין כמותם מצויין).

לא שרי אלא דבר מועט ואכילה היא הרבה, וא"כ מה שהוציא רב ספרא לסחורה דשרי, היינו משום שהוציא דבר מועט אבל הרבה אסור להוציא. (אבל החכמ"א בשערי צדק (שער משפטי ארץ פי"א בינ"א סק"ה) כתב דאפילו דבר מועט אסור להוציא אם מוציא לסחורה עי"ש).

ובחזו"א (י"ג, ד' ד"ה פסחים) כתב דאין סברא שיהיה מותר להוציא לסחורה ויהיו הלוקחין מותרין לאכלן, והוא עצמו אסור להוציא לצורך מזונו בדרך. ולכן כתב דט"ס הוא בדברי התוס' וצ"ל דהתם מייירי לסחורה ורב ספרא אפיק לאכילה" דלאכילה" דלאכילה שרי ולסחורה אסור. אלא דמ"מ נטה להחמיר כיון שגם הר"ש הסכים לתירוץ בתרא.

והנה כאן בסדר השביעית מבואר שהיקל החזו"א להוציא מה שצריך לצידה לדרך, ובאר בחוט שני פ"ה הי"ג (ע"מ רמ"ח) דסמך על הגהתו בתוס' דלאכילה שרי, ובצירוף שהצידה לדרך היא רק דבר מועט ושרי.

ונראה דהדין בהוצאה עבור צידה לדרך תלוי בטעמים החלוקים לאיסור ההוצאה (שנתבארו בהערה הקודמת), דלטעם שהוא משום ביעור י"ל דכיון שהפירות מיועדים לאכילה בדרך ולא ישארו אצלו עד זמן הביעור א"כ יש להקל בזה, וכן

כלל ח

איך משתמשים בפירות שביעית

אסור להפסיד פירות שביעית, זאת אומרת שאסור לזרקם לאשפה^{נא} כל זמן שראויים למאכל אדם, בהמה ועוף^{נב}, ושיירי האוכל שאינו רוצה לאוכלם יותר, וכן הקליפות והגרעינים הראויים למאכל אדם בהמה ועוף^{נב} (ובכללם גרעיני זיתים, תמרים

מקורות וביאורים

שמכשיל בכך את עובדי העירייה הדוחסים היטב את האשפה במתקן המיועד לכך ומפסידים בידיים את אותם פירות, ועובר משום "ולפני עור לא תתן מכשול".

נב. לפי שגם הראוי למאכל בהמה יש בו קדושת שביעית כמבואר במשנה פ"ז מ"א, ולפיכך חלים עליהם כל דיני הפסד הפירות, וה"ה למיני צמחים שמפיקים מהם צבע שג"כ אסור להפסידן כמבואר במשנה שם.

אמנם קליפות שאינם ראויים גם למאכל בהמה כגון קליפות שקדים ואגוזים, או קליפות שום ובצל אין בהם קדושת שביעית.

נג. וקליפות וגרעינים הראויים למאכל בהמה, אלא שאין בסביבתו בהמות ולפיכך אינם עומדים לבהמות, עיין בחזו"א (י"ד, י" ד"ה וכל) שהסתפק בזה אי אוליגן בתר מנהג המקום ואם בפועל אין הקליפין עומדים למאכל אדם אין בהם קדושת שביעית, או שאוליגן כפי

ג. מקור הדין מהגמ' בפסחים נב: שדרשו חז"ל "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" (ויקרא כ"ה, ז') לאכלה ולא להפסד. שאסור מן התורה להפסיד פירות שביעית, ולפיכך אסור לדרוך על פירות שביעית או להשחיתן לפי שמפסידן ועובר בזה על איסור הפסד פירות שביעית.

נולכן ההולך תחת עץ שנושרים פירותיו לארץ (ומצוי בעצי זית, עצי תאנה וכן בעצי תות עץ ועוד) יזהר שלא ידרוס על גבי הפירות המושלכים שבזה מפסידן וממהר קלקולן, ועובר על "לאכלה ולא להפסד".

נא. לפי שעצם הנחתם בפח האשפה נחשב שמפסידם בידיים, כיון שפח האשפה יש בו הרבה דברים מאוסים ומיד עם הנחתם בו נמאסים הפירות ונפסדים, ואפילו אם יניחם בתוך שקית ניילון סגורה ואח"כ יניחה כך בפח האשפה ג"כ יש לדון שמפסיד את הפירות בכך, דכיון שפסולת המונחת בפח האשפה נמאסת בעיני בנ"א א"כ עצם הנחתם שם נחשב הפסד בידיים כיון ששום אדם לא יוציאנה משם, ועוד

מקורות וביאורים

דרך היום ליתנם לבהמות ולא רצה להורות להקל למעשה.

[ולגבי קליפות הדרים עיין בחזו"א (מעשרות א', ל' ד"ה ולענין) שהאריך דהקליפות באמת אינן אוכל מצד עצמן והאוכלן בטלה דעתו, אלא מה שיש לדון מצד מה שמטגנים אותם דאם רובן עומדים לכך הרי חשיבי אוכל ויש בהם קדושה, אלא שסיים שם (בד"ה ובמ"א) דאף דהמג"א בסי' ר"ב ס"ק י"ז כתב דקליפי תפוז' אחר טיגון ברכתם בפה"ע, מ"מ אין לומר כן כאשר רובן הולכים לאשפה ורק מיעוטן מרקחין אותם, וכיון שסתמן של הקליפות לאשפה מברכין עליהם 'שהכל' והביא שכ"כ הט"ז והא"ר שם. וממילא ה"ה דלענין שביעית אין להם קדושה כיון שסתמן לאשפה.

ועיין בספר משנת יוסף (ח"ג עמוד ק"ח) שכתב לדון שאין למנות את רוב הקליפין לפי הפירות שגדלו בארץ, אלא לפי הפירות שהשתמשו בהם בפועל בארץ, והיות והרבה מהפירות הולכים ליצוא, א"כ אין לקחת אותם בחשבון הקליפין הנזרקין לאשפה, (ואם נמצא שרוב התפוזים המשווקים בארץ הולכים לתעשייה יימצא שרוב הקליפין הולכים למאכל בהמה כיון שבתעשייה מנצלים אותם עד תומם, אלא שיש לברר הדבר מפעם לפעם כיון שהנתונים משתנים).

התשיש הנאות כלומר לפי מה שקבעו לנו חז"ל בכל אחד מהם אם ראוי לדונו כמאכל בהמה או לא, וכיון שאין לנו תלמוד בכל הקליפין יש לנו להחמיר ולדונם כמאכל בהמה, וסיים שם שמדברי הרמב"ם משמע שיש לדונם בכל אחד לפי המקום והזמן דהיינו שיש להקל שאין בקליפין קדושת שביעית כל שאינם עומדים באותו המקום למאכל בהמה.

אבל בשו"ת שבט הלוי ח"ב סי' קצ"ט כתב שיש לדון שיש בהם קדושת שביעית כיון שראויים הם למאכל בהמה, ולענין קדושת שביעית יש לנו לילך בתר מה שהדבר ראוי אע"פ שאינו עומד לכך בפועל דסו"ס הרי הוא מאכל בהמה גמור, ומה שרגילים לזרקו אין בכך כלום. ועי"ש שהביא ראיה מסתימת לשון המשנה והרמב"ם לגבי קליפי רמון וכו' שיש להם קדושת שביעית מחמת שראויים לצביעה אע"פ שאין צובעים בהם בפועל. אלא שסיים שם שקשה לחלוק על מרן החזו"א אפילו לחומרא.

אלא שלענין מעשה מבואר כאן בסדר השביעית שאף שנטה החזו"א להקל בזה, מ"מ כשהגיע לידי מעשה החמיר בזה, והיינו כנ"ל שא"א לילך בהם לפי המקום והזמן. וע"ע בדרך אמונה פ"ה צה"ל ס"ק כ"ו שכתב דכן נהגו בבית מרן להחמיר ולשמור את הקליפות אף במקום שאין

וחרובים^ט), או שיש עליהם לחלוחית אוכל^י - יניח בפח מיוחד (ולא בפח הובל) עד שירקבו ויפסלו מאכילת אדם^י. (מיהו אם נשאר לו תבשיל שע"י הנחתו בפח יפסל תיכף מאכילת אדם, אסור להניחו לתוך הפח הזה^י). נפסלו מאכילת אדם, מותר

מקורות וביאורים

למצוץ וזה תלוי אם כנסן הכהן או לא. ונמצא א"כ דגרעינים יבשים שאין בהם לחלוחית מותר לזורקן בכל גווני, וכשיש בהן לחלוחית תלוי הדבר אם מחשיבן כאוכל או לא.

וצ"ע א"כ סתימת דברי החזו"א כאן בסדר השביעית שגרעינים שיש עליהם לחלוחית אוכל יש בהם קדושה בכל גווני.

נה. ראה בהערה הקודמת מה שבארנו בדין זה ומה הדין כשנשאר מעט מבשר הפרי ע"ג הגרעין.

נו. ואינו חייב לעשות טעדי למנוע את קלקול הפירות ורקבונם כגון להניחם במקרר וכיוצ"ב, דכל שאינו מפסידן בידיים אין הקלקול מתייחס אליו וכמו שמבואר בחזו"א (י"ד, י"ד"ה ולמדנו) שאף שאסור להפסיד פירות שביעית בידיים, מ"מ אין האדם אחראי למנוע את קלקול הפירות במה שנפסדים מאליהן.

נז. וכגון ששופך מרק ירקות לתוך שיירי קליפות וגרעינים שבאופן זה ייפסד המרק מיד ושוב לא יהיה ראוי לאכילה.

וכן אם יניח שיירי קליפות וגרעינים שעדיין ראויים לאכילה לתוך הפח שמונחים בו מכבר שיירי קליפות שהחלו להרקב קצת, הרי הוא ממהר את קלקולם

נד. איתא במשנה בתרומות פי"א מ"ה גרעיני תרומה בזמן שהוא מכנסן אסורות ואם השליכן מותרות. וכתב הרמב"ם שם בפיה"מ שישנם ב' סוגי גרעינים, ישנם גרעינים הראויים לאכילה כמו גרעיני התמרים הלחים שיש בהן לחלוחית ואפשר למוצצן והם אסורים משום תרומה עד שישליכם הכהן, וישנם גרעינים שלעולם אין בהן קדושה אע"פ שלא השליכן היות ואינם ראויים כלל לאכילה כגון גרעיני החרובין וכיוצ"ב.

וברמב"ם בפ"א תרומות הי"א כתב גרעיני זיתים ותמרים וחרובין אע"פ שלא כנסן הכהן הרי אלו אסורין לזרים וכו'. וברדב"ז שם הקשה שהרמב"ם סותר דברי עצמו מפיה"מ הן בגרעיני תמרים והן בגרעיני חרובין. ולכן כתב שם דט"ס הוא ברמב"ם וצ"ל גרעיני זיתים ותמרים והחרובין אע"פ שכנסן הכהן הרי אלו מותרים לזרים ואירי בגרעיני תמרים וזיתים יבשים שאין בהן לחלוחית ואין בהן קדושה.

ובר"י קורקוס שם פירש דצ"ל דהרמב"ם מיירי בגרעינים שנשאר בהם קצת מן האוכל דבוק עליהם, ואע"פ שהדרך לזורקן מ"מ כיון ששם אוכל עליהם הרי אלו אסורין, והמשנה מיירי כשלא נשארה עליהם אלא לחלוחית בעלמא שאפשר

ליתנם לבהמה ועוף^{נח}. נפסלו אף מאכילת בהמה ועוף מותר לזורקם^{נט}. וכן צריך למנוע את הילדים שלא יבזבוז את האוכל^ס.

הראוי למאכל אדם אסור ליתן לבהמה ועוף^{סא} וכן אסור ליתן לגוי פירות שביעית^{סב} אם לא שמיסב על שלחנו של ישראל^{סג}.

מקורות וביאורים

שביעית, שאף שגם הבהמה אוכלת מפירות שביעית כמבואר בקרא "ולבהמתן ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול" (ויקרא כ"ה, ז'), מ"מ המאכילה בידיים פירות הראויים לאדם הרי הוא מוריד מדרגתם ומפסידם מאכילת אדם (ועי"ש ברמב"ם לענין בהמה שהלכה מאליה לאכול פירות הראויים לאדם ומה שכתב בזה החזו"א י"ד, ד' ד"ה שם פירות).

סב. תוספתא דשביעית פ"ה הי"ד וברמב"ם פ"ה הי"ג. וטעם הדבר כתב החזו"א (י, י"ד ד"ה תניא) דכיון שאין נוהגים בהם קדושת שביעית הוי כעין הפסד, ואע"ג דהנכרי אינו מוזהר מ"מ אסור לישראל למסרו לו. עוד כתב החזו"א (י"ב, ח' ד"ה ויש) דנכרי הבא ליטול פירות שביעית המופקרים עובר משום גזל שגם בני נח מוזהרין על הגזל.

סג. וכתב החזו"א (י"ג כ"ו, ד"ה ר"מ) ואע"ג שהוא שכירו וחייב ליתן לו מזונות אין זה כפורע חובו בפירות שביעית דכיון שפסק עמהם מזונות, והוא נותן להם על שלחנו נראין כאנשי ביתו והתירו.

של אותם שיריים הראויים. ולכן ראוי להניח את שיירי המאכלים בתוך שקית ניילון מיוחדת ולהחליפה בכל יום ויום כדי שלא ימהר את קלקול השיירים הראויים ויגרום להפסדן.

נח. חזו"א (י"ג, כ"ד ד"ה פ"נ) ועי"ש שכתב דמ"מ אין לעשות ממנו מלוגמא לאדם אע"פ שמאכל בהמה עושים ממנו מלוגמא לאדם.

נט. דכיון שנפסלו אף מאכילת בהמה ועוף שוב אין שם אוכל עליהם.

ס. שאם נותן לתינוק פירות שודאי יפסדו על ידו הרי זה כאילו מפסידן הוא בידיים. ועיין בדרך אמונה פ"ה צה"ל ס"ק כ"ח ושם בה"ה ביה"ל ד"ה אין שכתב בשם החזו"א שאם נותן להם לצורך אכילה ובדרך אכילתם הם גם מבזבזים אין איסור מן הדין כיון שאינו אלא גרם הפסד ורק אסור משום חינוך, ורק כשנותן להם באופן שאינו דרך אכילתם הרי"ז אסור מן הדין עי"ש.

סא. תוספתא דשביעית פ"ה הי"ג וברמב"ם ס"ה ה"ה. והטעם משום הפסד פירות

כלל ט

רסק, מיין וריבה

מותר לאכול פירות שביעית רק דרך אכילתם הרגילה^{סד}, ופירות שרגילים לרסקם מותר לרסקם^{סה} (כגון בננות, עגבניות, תפוחי אדמה, גזר^{סז}, סלק, תפוחי עץ). פירות שרגילים לבשלם או להכין מהם ריבה מותר לבשלם ולהכין מהם ריבה^{סז}. וכן מותר לסחוט מיין מפירות העומדים לסחיטה^{סח}, והם זיתים, ענבים^{סט}, תפוז^ע, אשכוליות

מקורות וביאורים

אחר שעשו ממנו ריבה וברכתו שהכל, מ"מ דעת הרמ"א באו"ח סי' ר"ב ס"ז שהעיקר שברכתו בפה"ע, וכמש"כ גם במשנ"ב שם, וא"כ לענין שביעית והלכות הפסד יש לנו לילך בתר עיקר הפרי, ולפיכך סיים שם החזו"א ומותר לעשות פוידל"א (ריבה) מפירות שביעית ומתרומה עכ"ל.

סח. כתב הרמב"ם בפ"ה ה"ג וז"ל ולא ישנה פירות מבריייתו כדרך שאינו משנה בתרומה ומע"ש עכ"ל.

וטעם הדבר מבואר בגמ' בפסחים כד: שאין לוקין משום ערלה אלא הסוחט זיתים וענבים בלבד אבל שאר פירות אין המשקין היוצאין מהן אלא "זיעה בעלמא". והיינו דוקא זיתים וענבים שעיקר דרכם בסחיטה רואים את המשקין היוצאין מהם כעיקר הפרי (וברכת המשקין כברכת הפרי עצמו, אלא שבענבים נשתנה למעליותא), משא"כ שאר פירות עיקר הפרי הוא לאכילה והמשקין היוצאין מהן אינו אלא זיעה

סד. משנה פ"ח מ"ב שביעית ניתנה לאכילה ולשתייה ולסיכה לאכל דבר שדרכו לאכל וכו'. ובר"ש שם הביא מהירושלמי שם דאם בקש לאכול תרדין לחין או לכוס חיטים חיות אין שומעין לו. ובאר שם הר"ש דכל הני אסירי משום דאין דרכן וממעטי משום דכתוב לאכלה דרשינן ולא להפסד בפרק מקום שנהגו עכ"ל. וכן פסק הרמב"ם בפ"ה ה"ג.

סה. ואע"פ שהדרך לאכלם גם שלמים, מ"מ כל שיש דרך גם לרסקם מותר דאין כאן שינוי מבריייתו, דכיון שרוב בנ"א אוכלים אותם גם באופן הזה א"כ חשיב שבריייתם גם לצורך אכילתם שלמים וגם לצורך אכילתם מרוסקים.

סז. וכתב בדרך אמונה פ"ה צה"ל ס"ק כ"ד וז"ל והעידו בשם מרן זצ"ל שהתיר לאכול גזר חי, גם התיר לעשות סלט מגזר וגם לרסק את הגזר ולשטוף אח"כ את המכונה מהפסולת עכ"ל.

סז. בחזו"א (כ"ה, ל"ד אמנם וד"ה מן) ביאר דאף שלענין ברכה לא נשארה ברכת הפרי

ולימונ^{עב}. בשר הפרי הנסחט אסור להשליכו, אלא מניחו בפח מיוחד עד שיירקב^{עב}. פירות שאין עומדים לסחיטה, אסור לסחטם: אין לסחוט מיץ מגזר מרוסק, אף שאוכלים את הרסק הנשאר^{עי}.

מותר לקלוף פירות שביעית, אף על פי שיכול לאוכלם בקליפתם^{עד}, וצריך לנהוג בקליפה קדושת שביעית^{עד*} (כלל ז-יא).

מקורות וביאורים

משתמשים בו להוציא ממנו משקין א"כ יש לסמוך על הרשב"א שבכה"ג חשיב פרי ומותר לסחוט ע"ש. אלא שסיים דלמעשה צ"ע.

אמנם כאן בסדר השביעית מבואר שהיקל בזה לענין מעשה, והורה להתיר סחיטת תפוזים, אשכוליות ולימונים.

עא. ובחזו"א (כ"ה, ל"ב ד"ה ולימון) כתב ולימון עדיף טפי שאין דרכו לאכלו כולו, אלא לעולם המיץ שלו עיקר.

עב. ועיין בארחות רבינו (ח"ב שביעית אות פ"ח) שמרן החזו"א התיר לעשות מיץ מרימונים ע"פ הפסוק בשיר השירים "אֶשְׁקֶךָ מִיַּיִן הָרֶקֶת מֵעֵסִים רַמְנִי" (שה"ש ח,ב).

עב*. וכנ"ל בכלל ח'.

עג. וה"ה לתפוחים ואגסים ושאר פירות שיש שסוחטים אותם למשקים. ואע"פ שיש הרבה שסוחטים אותם ויש דרך לסחוטן, מ"מ עצם הפיכת הפרי למשקה נחשב כהפסד הפרי משום שע"י הסחיטה נהפך הפרי להיות כזיעה בעלמא וכמו שנתבאר לעיל בהערה ס"ח.

עד. חזו"א (י"ד, י' ד"ה נראה וד"ה מסקנא),

בעלמא (ולענין ברכה אין מברכין עליהם את ברכת הפרי עצמו), וא"כ ה"ה לענין תרומה ושביעית שהעושה דבש מן התמרים או יין מן התפוחים הרי הוא מפסיד את עיקר הפרי, לפי שהוא נימוח ונפסד ולא נשאר ממנו אלא משקה שהוא זיעה בעלמא, ולפיכך אין היתר לסחוט אלא זיתים וענבים בלבד.

סט. וכמו שנתבאר דינם בהערה הקודמת.

ע. עי' בחזו"א (כ"ה, ל"ב ד"ה והנה - ד"ה ואף) שכתב דדוקא באופן שסוחט את כל גוף הפרי לתוך המשקה ואינו משתמש במסננת להפריד את חלקי הפרי מן המשקה, שבאופן זה דן מכמה טעמים להקל בסחיטת תפוז כיון שבאופן כזה שכל חלקי הפרי נכנסין לתוך המשקה יש לדון את הסחיטה כריסוק הפרי ולא כהוצאת המיץ מן הפרי שהוא זיעה בעלמא (כמבואר בהערה הקודמת), ועוד שבתפוז גם באופן שאוכלים אותו אין הנאת האכילה אלא כעין שתייה ואין הסחיטה מוסיפה הרבה על האכילה וממילא לא מיקרי משנה מבריתו, ועוד שגם אם נאמר שהיוצא ממנו דינו כמשקה ולא כגוף הפרי מ"מ כיון שרוב בנ"א

כלל י

ביעור

אין אוכלים פירות שביעית אלא עד הזמן שיש עדיין ממין זה בשדה^ע, אבל לאחר שכלה המין בשדה חייב לבערו מן הבית^ע, ואין חיוב ביעור, אלא אם יש לו יותר ממזון

מקורות וביאורים

חלק ממצוות ההפקר הראשונה דמה שאמרה תורה "והשביעית תשמטנה ונטשתה" היינו שצריך להפקיר את הפירות שביעית מיד כשחלה עליהם הקדושה, אלא שלא די בזה, לפי שזכיה זו היא לזמן מוגבל עד שיכלו הפירות מן השדה אבל כשכלו הפירות מן השדה שוב חייב להפקיר את מה שבבית לכל אדם.

ומדברי הבה"ג והסמ"ג מבואר שמצוות הביעור היא מדאורייתא, וכן מבואר ברש"י יומא פג. (ד"ה טבל), אבל הרמב"ן עה"ת (ויקרא כ"ה, ז') כתב ואולי אפילו הביעור כולו חומר מדברי סופרים והברייתות השנויות בתו"כ מענין הביעור אסמכתא מדרבנן. וכ"כ בחי' הר"ן בפסחים נב: ד"ה מתבערין (ועיין בפנ"י פסחים נב. ד"ה ומכ"ש).

עו. והזמן שנחשב שבו כלו הפירות מן השדה מבואר בגמ' בפסחים נג. שהוא עד שיהא עני יוצא ואינו מוצא לא בנופו ולא בעיקרו רובע, וברש"י שם (נב. ד"ה אוכלין בתמרים) מבואר שהולכים אחרי האילן האחרון, דהיינו שאם נשאר אילן אחד שיש בו פירות הרי הוא מציל מן הביעור

וכגון מלפפון, גזר, תפוח ועוד. וטעם הדבר דאע"פ שהקליפות נפסדות ונרקבות על ידי הקילוף, מ"מ פירות שביעית אין מצווה באכילתן וממילא אין חיוב לדאוג שלא ייפסדו מאליהן, רק שאסור להפסידן בידיים, ועצם הקילוף אינו נחשב שמפסיד את הקליפות בידיים, שהרי עדיין ראויין לאכילה גם אחר הקילוף (וע"ע לעיל הערה נ"ו).

עד*. וכנ"ל בכלל ח' ובהערות נב-נד.

עה. כתב הרמב"ם (בפ"ז ה"א) וז"ל פירות שביעית אין אוכלין מהן אלא כ"ז שאותו המין מצוי בשדה שנאמר ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול, כל זמן שחיה אוכלת ממין זה מן השדה אתה אוכל ממה שבבית, כלה לחיה מן השדה חייב לבער אותו המין מן הבית, וזהו ביעור של פירות שביעית עכ"ל. ומקור דברי הרמב"ם הוא מהתו"כ (בהר א', ח') והובא בגמ' בפסחים נב:.

ועיין בבה"ג בספר המצוות (עשה קנ"ט) שמנה את מצוות הביעור במנין מצוות עשה, וכן מבואר בסמ"ג (עשה קמ"ח) אלא שמדבריו משמע שמצוות הביעור היא

של סעודות מפירות שביעית^{עז} ופחות מכמות זו אין חובת ביעור^{עח}. ומהו

מקורות וביאורים

עז. דהיינו יותר ממזון ג' סעודות לכל אחד ואחד מבני ביתו כמש"כ הר"ש הרא"ש והריב"מ^ק כמו שיתבאר לקמן בהערה ע"ח.

והאופן שבו משערים את הג' סעודות כתב החזו"א (י"א, ר' ד"ה בעינן) וז"ל ומזון ג' סעודות אפשר דכל שיכול לאכלם בג' סעודות הוי בכלל ואין קצבה בדבר, ולא מחייבין ליה להסתפק בפת וקטניות ולא בשיעור סעודה עכ"ל.

ומבואר מדבריו שיכול לשער את אותו מין כמה היה אוכל ג' סעודות רק ממנו ולא מחייבין ליה להוסיף ולאכול עוד מיני מאכלים כגון פת וקטנית שאז יקטן השיעור שיכול לאכול מאותו המין. וכתב בחוט שני (פ"ז ה"ג - עמ' שי"ט) שכ"ז דוקא במיני פירות או ירקות שלפעמים אוכלים באופן זה, אבל מינים שאין הדרך לאכלם בפנ"ע כגון שומים ובצלים וכיוצ"ב אין משערים אותם אלא לפי דרך אכילתם בג' סעודות.

עח. איתא במשנה (פ"ט מ"ח) מי שהיו לו פירות שביעית והגיעה שעת הביעור מחלק מזון שלוש סעודות לכל אחד ואחד. וכתבו הר"ש הרא"ש והריב"מ^ק מחלק מזון שלוש סעודות לכל אחד ואחד מבני ביתו ואח"כ יבער עכ"ל.

ומבואר שמצוות הביעור מתקיימת רק במה שנותר לו אחר ששייר מזון ג'

כל שנשאר בו שיעור רובע של פירות. [ובחזו"א (ט"ו, ר' ד"ה שם כדי) באר דאע"ג שנשארו הרבה אילנות שיש בהם מעט פירות, מ"מ אם אין אילן אחד שיש בו רובע אין הם מצילים מן הביעור].

אלא שבאר החזו"א (ט"ו, ח' ד"ה ומיהו) דזמן הביעור הוא רק כשבולו ונרקבו כל הפירות, אבל בשעת לקיטת כל הפירות עדיין לא הגיע זמן הביעור, שהרי גם אחר הלקיטה נשארו על האילנות מעט, וגם החיות והעופות מלאו מאורותיהן טרף, וכל זמן שלא נרקבו הפירות עדיין יש לנו לסמוך שיש לחיות פירות במאורותיהן ולפיכך לא הגיע זמן הביעור עדיין, ולפי"ז מה שאמרו שכשהעני מוצא בנופו ובעיקרו רובע עדיין לא הגיע זמן הביעור, אין זה מחמת שמצוי לחיה ממה שהעני מוצא אלא שאם מצוי רובע על האילנות ולא נרקב, סימן הוא שעדיין מצויים הפירות במאורות החיות ומקרי מצוי לחיה, דכלה לחיה הוא כפשוטו דצריך שיהיו הפירות מצויים לחיות כדי להציל מן הביעור, אבל פירות המצויים לאדם ולא לחיה אינם מצילים מן הביעור. (ועיין בספר חידושים וביאורים שביעית סי' י"ב סק"ח שנקט בפשיטות שעיקר מצות הביעור הוא כשכלה לאדם ומה שאמרו כלה לחיה היינו שהוא סימן שכבר כלה לאדם, וע"ע שם בסק"ו ד"ה ולפי).

מקורות וביאורים

סעודות לכל אחד מבני ביתו, שהרי כתבו שרק אחר שמחלק מזון ג' סעודות אז יבער, וכן משמע ברמב"ם פ"ז ה"ג.

והנה לא נתפרש עד מתי יכולים הוא ובני ביתו לאכול את אותם ג' סעודות, ומסתימת דברי החזו"א (י"א, ו' ד"ה ובענין) משמע שגם את אותם ג' סעודות צריך לאכלם עד סוף זמן הביעור דהיינו עד שקיעת החמה שביום הביעור. אבל בחזו"א (ט"ו, ז' ד"ה ששאלת) כתב להסתפק בזה.

אמנם בספר זיו הים שביעית פ"ט ה"ו כתב להוכיח מהתוס' בזבחים עה: (ד"ה שביעית) שאין הגבלת זמן באכילת הג' סעודות, שאותם ג' סעודות פטורים לגמרי מחובת הביעור ורק הנותר שיש לו שהוא יותר מג' סעודות חלה חובת ביעור. שכתבו שם שאם לוקח תרומה בדמי שביעית הרי הוא ממעט בזמן אכילתה לפי שמוגבלת אכילתה עד הביעור, אלא שכל זה רק באותם פירות שאינו מוצא למי לחלק מזון ג' סעודות ולא מאותם ג' סעודות עי"ש. והיינו שבאותן ג' סעודות שמחלקן אינו ממעט בזמן אכילתן לפי שזמן אכילתם לעולם.

וכן מבואר כאן בסדר השביעית דפחות מכמות של ג' סעודות אין חובת ביעור, והיינו שאין בזה הגבלת זמן.

[ועיין בחוט שני (פ"ז ה"ג - עמ' ש"ח) שכתב

שכל ספיקו הנ"ל של החזו"א הוא דוקא לדעת הרמב"ם שביעור הוא שריפה, אבל לדעת הר"ש והרמב"ן שביעור הוא הפקר אין מקום להסתפק, דהא ודאי כמו שאת הפירות יכול לחזור ולזכות בהם אחר שמפקירן ואוכלן לעולם ה"ה שאת הג' סעודות יכול לאכלם לעולם.

אמנם נראה שכל זה אם נפרש בדעת הרמב"ם דחילוק ג' סעודות לשכניו ומידעיו הוא קיום מצוות הביעור שאז שפיר שייך לומר שלדעתו אין הוכחה שאכילת הג' סעודות אינה מוגבלת בזמן לפי שגם אכילת הפירות הוא אופן של קיום הביעור לדעתו (כמבואר בפיה"מ פ"ט מ"ב) וא"כ י"ל דגם אלו שמקבלים ממנו מזון ג' סעודות צריכים לאכול את הפירות עד סוף זמן הביעור ובזה מתקיימת מצוות הביעור, אבל אם נפרש שגם לדעת הרמב"ם חילוק ג' סעודות אינו אופן של קיום הביעור אלא שהוא שיעור הפטור מביעור, שאין כלל חיוב מצוות ביעור אלא בכמות פירות הגדולה מג' סעודות, וממילא חילוק מזון ג' סעודות הוא אופן להפטר מחובת הביעור, א"כ לפי זה אין מקום לחלק ושפיר גם לשיטת הרמב"ם לא תהיה הגבלה בזמן אכילת הפירות, וכן הוא הלשון כאן בסדר השביעית 'ופחות מכמות זו אין חובת ביעור', ומבואר ששיעור ג' סעודות הוא פטור מן הביעור ולא קיום מצוות הביעור].

ביעור? ע"ט מוציא הפירות לשוק ומפקירם בפני ג' בני אדם^פ, (ואפילו הם אוהביו

מקורות וביאורים

העולם א"כ כיון שלא נתקיימה בהם מצוות הביעור בהגיע זמנם הרי נאסרו באכילה וצריך לאבדם מן העולם מיד עם לקיטתם.

להלכה כתב הכס"מ בפ"ז ה"ג בשם הר"י קורקוס דקי"ל כדעת הרמב"ן וסייעתו, וכ"כ החזו"א (י"א, ז' ד"ה ומה שהק' מב"ק) ואנן נהגין להקל כדעת הר"ש והרמב"ן כמש"כ הכס"מ פ"ז ה"ג בשם הר"י ק. (ועי"ש שהאריך ליישב את כל קושיות הר"ש סירילאו על שיטת הרמב"ן).

[אמנם בשערי צדק (לבעל החי"א) פ"ט ה"ו כתב וז"ל ומי אשר מלא ידו לה' ויכולת בידו לקיים מצוות ביעור ע"י שריפה, נ"ל שיעשה כן, שאיזה ימים קודם שיגיע לזמן ביעור יחלק הכל לעניים וישאיר לעצמו מעט מכל מין לקיים מצוות ביעור בשריפה בזמנו, וכן דעתי לעשות אם יזכני ה' לעלות לאה"ק ולקיים מצוות שביעית וביעורו עכ"ל. ועיין בספר השמיטה פ"ט הערה ג' שהקשה בשם מוהר"י דיסקין זצ"ל שהוא חומרא דאתי לידי קולא במה שמפסיד פירות שביעית וצ"ע].

פ. הנה שנינו בתוספתא (שביעית פ"ח ה"א-ד') בראשונה היו שלוחי ב"ד וכו' מי שיש לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור, מחלק מהם לשכניו לקרוביו ולמיודעיו ומוציא ומניח על פתח ביתו ואומר: "אחינו בית ישראל כל הצריך

ע"ט. הנה באופן קיום מצוות הביעור נחלקו הראשונים, דעת הרמב"ם בפ"ז ה"ג דביעור הוא שריפה ואיבוד מן העולם דז"ל ואם לא מצא אוכלין בשעת הביעור שורף באש או משליך לים המלח ומאבדן לכל דבר שמאבד עכ"ל. וכ"כ בפיה"מ פ"ט ה"ב (אלא ששם הוסיף שאפשר לאבדן ע"י אכילתם ג"כ). וכן דעת רש"י בפסחים נב: (ד"ה משום - לפי הבנת התוס' שם בדעתו). וכן היא דעת הראב"ד בהשגותיו לפ"ז ה"ג (אלא שהוא סובר שיש שני זמני ביעור).

אבל דעת הר"ש (פ"ט מ"ח), הרמב"ן (עה"ת ויקרא כ"ה, ז') ורוב הראשונים דביעור היינו הפקר, דבהגיע זמן הביעור צריך להפקיר את הפירות לכל ישראל כדי שלא יחזיק בהם בתורת בעלות ואדנות רק תהיה יד הכל שווה בהם שפירות שביעית לא נתנו אלא לזמן מוגבל היינו כ"ז שהפירות מצויים לכל, אבל בהגיע הזמן שאין הפירות מצויין לכל וכלה לחיה מן השדה עליו להפקיר את הפירות לכל ישראל כדי שלא יחזיק בהם יותר משאר בנ"א.

וכתב החזו"א (י"א ז' ד"ה אם) שיש נפק"מ לדינא בין הרמב"ם לרמב"ן במי שיש לו פירות מחוברין באופן שאינם מדחין את הביעור, שלדעת הרמב"ן אם ילקטם ויזכה בהם מן ההפקר לאחר זמן הביעור אין הם מתחייבים בביעור, כיון שהיו מופקרים ועומדים בזמן הביעור, אבל לדעת הרמב"ם שביעור הוא שריפה ואיבוד מן

שבטוח בהם שלא יזכו בפירות בשעה שמפקירם^{פא}), ויכול בעצמו לחזור ולזכות

מקורות וביאורים

ליטול יבא ויטול^ה וחזור ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שעה שיכלו וכו'.

ומבואר מדברי התוספתא שבשעה שמפקיר את הפירות החייבים בביעור צריך להוציאן מביתו, ובירושלמי בשביעית פ"ט ה"ד מבואר שההפקר צריך להיות בפני שלשה ככל דיני הפקר, אלא שיכול להפקירן גם בפני ג' אוהבים שבטוח בהם שלא יזכו בפירות כיון שיש להם אפשרות לזכות בהם. ושם בירושלמי שאלו קפודקאי דצפורין לר' אימי מה יעשו הם שאין להם אוהבים כיון שקפדנים היו איך יפקירו באופן שלא יפסידו את הפירות. ואמר להם שיוציאו את הפירות לשוק בשעה שהשוק פנוי מאדם, ויפקירו ויחזרו ויזכו.

ובאר הריבמ"ץ (כפ"ט מ"ה) שבשעה שהשוק פנוי מאדם יצחקו שהפירות הפקר וכיון שיתחילו האנשים לבוא וליקח יקדמו הם ויזכו בעצמם בפירות, והיינו שאף הם צרכים להפקיר בפני שלשה אלא שיעשו תחבולה שאותם שלשה לא יקדמו ויזכו בפירות אע"פ שאינם אוהבים שלהם.

אבל בביהגר"א שם פירש דמה שמוציא לשוק ועושה מעשה שהוא הפקר, הוא הפקר אף שלא בפני שלשה, אלא שבפני שלשה אינו צריך להוציא לשוק כלל

עכ"ל. והיינו שלדעתו א"צ גם להוציא את הפירות מביתו וגם להפקירם בפני שלשה, שכל שמפקיר בפני שלשה א"צ להוציא את הפירות מביתו, וכל שמוציא את הפירות מביתו א"צ שלשה כיון שבעצם הוצאת הפירות לשוק יש גמירות דעת להפקיר וממילא א"צ שלשה.

והנה כאן בסדר השביעית מבואר דדעת החזו"א להחמיר להוציא מן הבית וגם להפקיר בפני שלשה, ולא סגי בחדא מינייהו, וכן הוא גם בחזו"א (כ"ו, סדר השביעית אות א' ד"ה פרי).

אמנם בדרך אמונה פ"ז צה"ל ס"ק כ"ט כתב שבשעת הדחק שהיתה טרחא גדולה להוציא החוצה התיר מרן החזו"א להפקיר בפני שלשה אף בלא להוציא מן הבית, וכתב שם שאולי סמך בשעה"ד ע"ד הגר"א. וכן הובא בארחות רבינו (ח"ב שביעית אות ק"ט).

פא. דכיון שיכולים לזכות בפירות הרי חל ההפקר אע"פ שבפועל יודע הוא שלא יזכו כמבואר בירושלמי פ"ט ה"ד שר' אימי אף נתן עצה למי שאין לו אוהבים איך יפקיר באופן שלא יזכו בפירותיו.

ועיין בארחות רבינו (ח"ב שביעית אות ק"א) שמרן הגר"י קנייבסקי זצ"ל 'כעס' על מי שזכה בפירות שהופקרו לקיום מצות ביעור ואמר שלא כך עושים לעושי מצוה.

בפירות אלו אחר שהפקירם^{פב}, ונוהג בהם גם אחר ביעורם קדושת שביעית^{פג}, כמו שנתבאר לעיל^{פד}.

מקורות וביאורים

פב. כמבואר בתוספתא ובירושלמי הנ"ל בהערה פ'. וכ"כ הרמב"ן בפירושו עה"ת (ויקרא כ"ה, ז).

פג. במשנה פ"ט מ"ז מאימתי נהנין ושורפין בתבן וקש של שביעית משתרד רביעה שנייה. ופירש הר"ש שם ע"פ הירושלמי דתבן וקש כיון שיש לו קדושת שביעית שהרי הוא מאכל בהמה אין מפסידין אותו ולפיכך אין נותנין אותו בטיט ובכר ואין נהנין ממנו הנאה של איבוד ושריפה, אלא שכל זה הוא רק עד שתד רביעה שנייה, אבל משירדה רביעה שנייה ונסרח מה שבשדה ונתבטל ממאכל חיה פקעה קדושת שביעית ממה שבבית.

ובתיו"ט שם פירש שכיון שנסרח מה שבשדה פקעה קדושת שביעית ממה שבבית כיון שאילו היה בשדה היה נסרח ובל מן העולם ולא היה לה לחיה שתאכל ממנו, השתא שהוא בבית פטור מן הביעור כיון שלא נחסר כלום לחיה במה שהכניס לביתו.

אבל בחזו"א (י"ג, ה' ד"ה פ"ט) כתב דע"כ מה שפקעה קדושת שביעית היינו דוקא אחר שקיים מצוות ביעור, אבל אין לפרש כהתיו"ט דבזמן שהגיעה רביעה שניה פקעה קדושת שביעית ונפטרו הפירות גם מן הביעור, דהא א"כ איך נוכל לפרש את המשנה בפ"ז מ"א שיש דין ביעור בדברים שנפסדים בשדה ואינם מתקיימים בארץ,

וכן במ"ה שם שיש דין ביעור לעלין הנושרין, והא בהגיע זמן שנפסד ונרקב מה שבשדה צריכים להפטר מן הביעור, וע"כ שרק אחר שקיים מצוות ביעור פקעה הקדושה מן הפירות ולא קודם לכן. והביא שם שכ"כ להדיא הרא"ש בפירושו וז"ל וה"ה שמכאן ואילך מותרין אף בשריפה רק שיבערם עכ"ל.

עוד כתב שם החזו"א ונמצינו למדין דלאחר ביעור כשזוכין בהן מותרין בהפסד, ונראה דה"ה לסחורה דהא תרוויהו מחד קרא נפקא. וכ"כ החזו"א (י"א, ו' ד"ה ובענין) בין פירות שלקט משדהו ובין שליקט משדות אחרים שהיו ממנו עד זמן ביעור כשיגיע זמן ביעור חייב להפקירן אבל רשאי לחזור ולזכות בהן תיכף ואין קדישין בקדושת שביעית וכמש"כ הר"ש פ"ט מ"ז והרא"ש שם.

אלא שלענין דינא חזר בו בחזו"א (כ"ו, סדר השביעית אות ו' ד"ה אם), וכאן בסדר השביעית שגם פירות שנתבערו נוהג בהן אחר ביעורן קדושת שביעית. וצ"ע.

ואפשר שכוונתו כמו שכתב במנחת שלמה (על המשנה שם) שכל מה שאמר הירושלמי והר"ש שפקעה קדושת שביעית מן התבן והקש לא אמרו כן אלא בתבן וקש ולא בשאר פירות שביעית, והביאור כמש"כ בחסד לאברהם על המשנה שם

עבר ולא ביער הפירות בזמנם, נאסרו הפירות^{פה} וצריך לאבדם מן העולם על ידי

מקורות וביאורים

שלא ביער בזמן הביעור כבר ביטל המצווה ואי אפשר לקיימה וכל שאוכלן אח"כ הוי בלאו הבא מכלל עשה שהותרו לאחר שיכלה מן הבית אבל לא בשלא כלה, וכל שאוכל כעובר על עשה דביעור באכילה זו. אח"כ כתב שו"ר שדברי הרמב"ן מקורם בירושלמי הובא בר"ש פ"ט מ"ט המוצא פירות עבירה לא יגע בהן ע"ש.

ולענין פירות שלא נתבערו מחמת אונס כתב החרדים בסוף פרק נ"ה וז"ל וכן יש ללמוד מדבריו של רמב"ן שכתב שאם עיכב ישראל את הפירות כדי לאכלן אסורים באכילה, משמע נודע לנו שלא עכבן לאוכלן אלא להפקירן בזמן ביעורן או לאחר ביעורן, לא נאסרו. וכן אם נאנס ולא הפקירן בזמן הביעור, וכשנודע לבית הדין יאמרו לו שיקיים בהם מצוות ביעור, או כשיעבור אונסו יפקירם ויחזור ויזכה בהם עכ"ל.

ומבואר דמי שעכב את הפירות בידו כדי לבערן, כגון שמחפש ג' אוהבים כדי להפקיר בפניהם וכיוצ"ב אין הפירות נאסרים מחמת כן כיון שאינו מחזיק בהם כדי לאכלן, וכן מי שנאנס כגון שהיה בבית האסורים בזמן הביעור אין הפירות נאסרים במה שלא ביערן, לפי שלא עכבן כדי לאכלן שהרי רצה לבערן והיה אנוס מלבערן, אלא שמיד כשיעבור אונסו יבערם.

שדוקא תבן וקש שאינו עומד למאכל בהמה לבדו אלא גם לשאר שימושים, א"כ כ"ז שהחיה אוכלת ממנו בשדה אמרינן שגם מה שבבית סתמו עומד למאכל בהמה וקדוש בקדושת שביעית, אבל לאחר שירדה רביעה שנייה ונסרח מה שבשדה שוב לא אמרינן שסתם מה שבבית עומד למאכל בהמה וממילא פקעה ממנו קדושת שביעית אם מחשבתו היא לשאר שימושים.

ולפי"ז אין שום מקור שפירות שביעית תפקע מהן הקדושה לאחר הביעור מלבד תבן וקש, ויש לנהוג בפירות לאחר הביעור כדינם שלפני הביעור.

פד. דהיינו כפי כל הפרטים שנתבארו לעיל בכלל ז-ט לגבי איסור סחורה והפסד בפירות שביעית.

פה. כ"כ הרמב"ן בפירושו עה"ת (ויקרא כ"ה, ז') וכתב לבאר בזה את המשנה בפ"ז מ"ז השביעית אוסרת כל שהוא במינה, ושלא במינה בנותן טעם. דהיינו שלפני הביעור השביעית אוסרת בכל שהוא, ולאחר הביעור השביעית אוסרת בנותן טעם לפי שרק לפני הביעור יש לה מתירין ע"י הביעור, אבל לאחר הביעור הרי היא אוסרת בנותן טעם לפי ששוב אין לה מתירין. וכתב שם ואפשר שאיסור הפירות לאחר הביעור מדבריהם הוא.

ובחזו"א (י"א, ו' ד"ה ובענין) כתב שאין לדין זה מקור, וצ"ל דילפינן לה מסברא דכיון

שריפה או קבורה או שאר דבר המאבדם^{פז}. ולכן אסור לקנות אחר הביעור אצל מי שחשוד שלא קיים מצות ביעור^{פז}.

פירות שאין ידוע לו זמן ביעורם בדיוק^{פח}, צריך לבערם כל יום עד שיצא הספק מלבופט.

מקורות וביאורים

שלא יאסרו הפירות מחמת כן), וכן הורה החזו"א למעשה במי שסמך על המקילין ולא ביער יין של שביעית מפירות נכרי, שישפוך את היין לפי שנאסר ע"ש. וכן משמע מלשון החזו"א (כ"ו, סדר השביעית אות ה' ד"ה בא).

פח. זמן הביעור הוא מאז שכלו הפירות מן השדה, ובגמרא (בפסחים נג.) נתפרשו זמנם של ארבעה מיני פירות: ענבים בפסח, זיתים בעצרת, תאנים בחנוכה ותמרים בפורים. אבל שאר מיני פירות וירקות לא נתפרש לנו זמן ביעורם, וכיון שהזמן שבו כלים הפירות בפועל מן השדה אינו זמן ברור וידוע, לפיכך מזמן שיש להסתפק שכבר כלו הפירות יש להתחיל להפקיר את הפירות עד סוף 'תקופת הספק' שהוא הזמן שודאי כבר כלה מין זה מן השדה (וזמנים אלו מתפרסמים ע"י וועדות השמיטה בכל שביעית לפי המציאות בשטח), ובאופן זה לא נאסרים הפירות.

פז. וכ"כ בחזו"א (כ"ו, סדר השביעית אות ה' ד"ה קנה). ובספר השמיטה פ"ט סעי' י"ב כתב שיפקיר את הפירות בתחילת 'תקופת הספק' ויכניסם לביתו בתורת הפקר, דהיינו שבשעה שמכניסם לביתו יתכוין

אמנם בחזו"א (י"ד, י"ג ד"ה זבחים) הסתפק לדעת הרמב"ן אם נאסרו הפירות כשלא ביערן באונס או בשוגג כיון שסו"ס נשארו הפירות שמורים בביתו.

פו. ואף אם נאמר שאיסור האכילה לאחר הביעור הוא רק מדרבנן כמו שצדד לומר הרמב"ן (ראה בהערה הקודמת), מ"מ אפשר שאין בזה איסור הפסד ומותר לאבדן ולהפסידן אע"פ שהאיסור להפסיד פירות שביעית הוא מדאורייתא, דהא סו"ס אסורין באכילה ואין איסור לאבד אוכלין שאינם עומדים לאכילה, ועיין בחזו"א (ט', ו' ד"ה וכשתולשין) שהוכיח מדין ביעור לדעת הרמב"ם שהוא בשריפה שמותר לאבד אוכלין גם באופנים שחיובם בביעור רק משום חומרי המקום וכיוצ"ב, שה"ה שמותר לאבד ספיחין גם אם איסורן רק מדרבנן.

פז. חזו"א (י"א, ד' סוד"ה וירק). לפי שייתכן שימכור לו פירות שנאסרו אצלו כשלא ביערן בהגיע זמן הביעור.

ועיין בדרך אמונה פ"ד הכ"ט (ביה"ל ד"ה גוי) שכתב לגבי פירות נכרי שהיו אצל מי שאינו נוהג בהם קדושה ועבר עליהם זמן הביעור שנאסרו הפירות (והיינו שאין לדון את הסומך על המקילין כאנוס או שוגג

דין ביעור נוהג גם בדמי שביעית^א וגם במיני אוכל שנתפסו בקדושת שביעית^ב, וזמן ביעורם הוא כזמן אותם פירות שנתפסו על ידיהם^ב.

מקורות וביאורים

שלא לזכות בהם, אלא יאכלם כך מן ההפקר עד סוף 'תקופת הספק' ורק אז יוכל לזכות בהם ולהכניסם לביתו בתורת זכיה גמורה.

ועיין בשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' נ"א אות י"ח שכתב שכן הדרך לעשות בפירות שאין ידוע זמן ביעורם, אבל לא מהני מה שיפקיר בכל יום ויום עד שיצא הספק מלבו כיון שבשעה שחוזר וזוכה בפירות שוב יתחייב בביעור באותו היום, ועיין בספר משפטי ארץ פל"א הערה ל"א שמוכא בשם הגרשז"א זצ"ל שהוסיף שבשעה שמכניס לביתו פירות המסופקים יש לו לומר בפני אותם ג' שהפקיר בפניהם "אף שאני מכניס את הפירות לביתי, הפירות נשארים הפקר".

ולשיטת החזו"א י"ל דכיון שס"ל שאפשר שיש זמן עד השקיעה לבער פירות שביעית א"כ אף שחוזר וזוכה בפירות אין הפירות נאסרים עד יום המחרת.

אמנם עיין דרך אמונה פ"ז ס"ק כ"ט שגם מרן החזו"א זצ"ל הורה שיכול להכניס את הפירות לביתו ולא יתכוין לזכות בהם עד שיעבור זמן הביעור, ועי"ש שכתב עוד שהלוקח פירות מאוצר ב"ד, בשעה שמכניס לביתו יתכוין שלא לזכות בהן

עד סוף זמן הביעור ובכך לא יתחייב בביעור, היות ופירות שבאוצר ב"ד הם כבר במצב הפקר, ואם יכניסם לביתו כשמתכוין שלא לזכות בהם לא יצטרך לשוב ולהפקירם.

צ. כמבואר במשנה פ"ז מ"א וברמב"ם פ"ז ה"ז. ודין זה נוהג בין בדמים שנתפסו ע"י מאכל אדם הקדוש בקדושת שביעית ובין במאכל בהמה ומיני הצובעים.

צא. כמבואר בברייתא בע"ז נד: וקידושין נח. לקח בפירות שביעית בשר אלו ואלו מתבערין בשביעית וכו'.

צב. בתוס' נדה ח. (ד"ה יש) כתבו דאע"ג דשביעית תופסת דמיה יש חילוק בין דמיה לעצמה שדמיה מתבערין עד ר"ה ואילו עצמה עד הפסח (ועיין ברש"ש שמוחק זה מן התוס' שם וכן משמע בתו"ר שם). ובר"ש סירילאו פ"ז ה"א (ד"ה ולדמיו ביעור) פסק כדעת התוס' הנ"ל בנדה.

אבל ברש"י בע"ז נד: (ד"ה מתבערין) וברמב"ם פ"ז ה"ז מבואר שזמן הביעור לדמים שנתפסו בקדושת שביעית כזמן הפירות שמהם נתפסה בהם הקדושה. וכן מבואר להלכה כאן בסדר השביעית כדעת רש"י והרמב"ם.

כלל יא

זמני הביעור

זמן הביעור^צ לתמרים הוא פורים תשי"ג^ד, זיתים ושמן^ה שבועות תשי"ג, ענבים ויינם [פסח] תשי"ג^ה, תאנים חנוכה תשי"ג, תבואה התחלת תשי"ג.

מיני הירקות והקטניות שאינם מתקיימים רק בעונות מסויימים^ו, זמן ביעורם בשביעית

מקורות וביאורים

צה. עיין בריבמ"ץ פ"ט מ"ב שכתב אוכלין בענבים עד הפסח ואחר הפסח מבער, ומבואר שעד הפסח היינו שהפסח בכלל וקודם לכן לא הגיע עדיין זמן הביעור.

אבל בחזו"א (ט"ו, ז' ד"ה ששאלת) כתב שחייב הביעור בענבים הוא ביום ראשון של פסח (ודן שם לגבי ד' כוסות אם יכול לצאת בהם יד"ח ביין של שביעית בפסח בשנה השמינית).

ובספר זיו הים פ"ט ה"ו (השמטות אות י"א) כתב דמי שלא רוצה להפקיר ביו"ט עצמו יפקיר בערב פסח בפני ג' ויתכון שלא לזכות עד צאת הכוכבים של יו"ט. וכן נוהגים למעשה להפקיר את היין הקדוש בקדושת שביעית בע"פ של השנה השמינית.

צו. דהיינו שאינם מופיעים אלא בעונה אחת במשך השנה, ואין דרך לגדל מהם שוב ושוב במשך השנה.

צג. איתא בברייתא בפסחים נג. אוכלין בענבים עד הפסח, בזיתים עד העצרת, בגרוגרות עד החנוכה, בתמרים עד הפורים. וכתב הר"ש (בפ"ט מ"ח) וז"ל וכל הזמנים בשנה שמינית דאי בשביעית וכו' אלא ודאי כל הני זמנים בשנה שמינית, דפירות שביעית מצויים במוצאי שביעית לחיה עד אותם הזמנים, ושאר פירות זמנם לפי מקומם וכו'. וזמנים הללו בסתם אבל בידוע לפי מה שכלו עכ"ל. וכ"כ הרע"ב שם במשנה.

אמנם כאן בסדר השביעית מבואר שזמן הענבים הוא בפסח אע"פ שלפי המציאות בזמנינו כלים הענבים מן האילנות הרבה קודם לפסח, וכן המנהג למעשה לבער את בקבוקי היין בפסח ולא קודם לכן כשכלים הענבים מן האילנות.

וראה לעיל הערה פ"ח מה דין שאר פירות שלא נתפרש זמנם במשנה.

צד. דהיינו פורים בשנה השמינית (ששנת תשי"ב היתה שנת השמיטה).

עצמה עם כלות עונת קיומם^צ, והמינים הגדלים בכל העונות^{צח} - זמן ביעורם כשכלה ממין הגדל בשביעית אף שיש כבר מאותו מין הגדל בשמינית^{צט}, שאין הגדל בשמינית מוציא פירות שביעית מחובת ביעור^ק.

כלל יב

חוב תרומות ומעשרות

פירות שביעית, בין שגדלו ביד גוי^{קא}, בין שגדלו ביד ישראל פטורים מתרומות ומעשרות^{קב}, אבל פירות שביעית שגדלו ביד גוי ונגמרה מלאכתם ביד ישראל חייבים

מקורות וביאורים

ביעור אין הלקיטה קובעת, אלא הקובע הוא פירות שגדלו בשביעית שהם המצילים מן הביעור, ולפיכך כל שמצויים ירקות שהביאו שלישי בשביעית הרי הם 'גידולי שביעית' ומצילים מן הביעור אע"פ שנלקטו בשמינית, ולפיכך זמן הביעור בירקות אלו הוא רק משעה שכלו אותם ירקות שהביאו שלישי בשביעית.

ק. כלומר ירק שהביא שלישי בשמינית שדינו כדין ירק שמינית לענין ביעור וכנ"ל בהערה הקודמת, אינו מציל ירקות שגדלו בשביעית מן הביעור.

קא. היינו שגדלו ביד גוי ונגמרה מלאכתם ביד גוי, ופירות אלו פטורים ממעשרות בכל השנים. ועיין בכס"מ בפ"א תרומות ה"א שהחרים בגזירת נח"ש שעוד כל ימי עולם לא יעשר אדם פירות גוי שגדלו בקרקע הגוי ונגמרה מלאכתם ביד הגוי.

קב. לפי שפירות שביעית פטורים מן

צז. כיון שכבר כלה המין מן השדה ולא יגדל עוד בשנה השביעית, ולכן דינם ככל הפירות הכלים לחיה מן השדה.

צח. כגון עגבניה, מלפפון, פלפל ועוד.

צט. דהנה אותם ירקות שלא נגמרה עונת גידולם עד ר"ה של שמינית, מן הדין היה שבהגיע ר"ה של שמינית מיד יחול זמן ביעורם, שהרי אף שעדיין מצויים לחיה בשדה, מ"מ בירקות הרי אזלינן בהו בתר לקיטה ולפיכך כל הירקות שילקטו מעתה דין שמינית יש להם, ופירות שמינית אינם בכלל אלו שצריכים להמצא לחיה בשדה להציל מן הביעור.

ועיין בקה"י שביעית סי' ג' שהוכיח שא"א לומר כן כמבואר בכמה משניות שגם אחר שהגיע ר"ה של שמינית עדיין לא הגיע זמן ביעורם.

ובחזו"א (ט"ו, ג' ד"ה במש"כ) כתב דאף דירק אזלינן ביה בתר לקיטה, מ"מ לענין

בתרומות ומעשרות^ק ומעשרם מעשר עניקד, (על כן הלוקח ענבים מגוי ועשה מהם יין^ק צריך לעשר אותם אף שהם פירות שביעית^ק).

כלל יג דיני בעל השדה

בעבודות שדה, גן, פרדס צריכים להבדיל בין העבודות הנחוצות לקיום האילנות או הפירות ובין עבודות הבאות להשביח את העץ או את הפירות^ק.

מקורות וביאורים^ק

קה. ועיין בחזו"א (ז', כ"ד ד"ה ומסבר) שכתב שגם בענבים שנגמרה מלאכתן לאכילה ואח"כ נמלך עליהן ליין שג"כ דינם הכי, כיון שעיקר מירוח הענבים הוא גמר היין.

קו. כיון שביין הגמר מלאכה הוא בעת עשיית היין, ונעשה תמיד ע"י ישראל, אבל בשאר פירות וירקות של נכרי אין הדבר מצוי שגמר המלאכה יהיה ביד ישראל עד שיתחייב במעשר, היות וגמר המלאכה הוא באיסוף הפירות בשדה שהוא דבר הנעשה בדרך כלל ע"י הגוי, שאז פטור מן המעשר כמבואר לעיל הערה ק"א.

ואע"פ שבשביעית הפירות הפקר מאפקעתא דמלכא והפקר פטור מן המעשר, כתב החזו"א (כ', ז' ד"ה ומיהו) דמ"מ כיון שאין הנכרי שייך במצוות א"כ י"ל שאין פירותיו הפקר, ומ"מ אין הדבר מוכרע ויש לנו להחמיר בזה ולעשר בלא ברכה.

קז. איתא במו"ק ג. וקשקוש בשביעית מי

המעשרות מחמת שהפירות הפקר, ופירות הפקר פטורים מן המעשרות כיון שלא קרינן בהו "ובא הלוי", ועיין לעיל הערה ל"ב במה שנחלקו בזה המבי"ט והב"י אם הפטור מן המעשרות תלוי בגדר ההפקר אם הוא מאפקעתא דמלכא.

קג. והיינו משום שי"ל שמירוח הישראל מחייב במעשר אף שגדלו הפירות ביד גוי, ועיין בהערה ק"ו דמ"מ יש לעשר בלא ברכה לפי שי"ל שהפירות הפקר מאפקעתא דמלכא.

קד. ב"י בריש סי' של"א בשם כפ"פ פמ"ז, וכן העתיק הרמ"א שם בסעי' י"ט. ולמדו כן מהמשנה בידיים פ"ד מ"ג שנמנו וגמרו שעמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית, וא"כ דין א"י באופן שיש חיוב מעשר (כגון פירות נכרי) כדין עמון ומואב שיהיו עניי ישראל נסמכים עליה בשביעית. ובביאור הגר"א שם כתב דכ"ש הוא ממצרים שקרובה ומעשרין בה מעשר עני בשביעית. (וע"ע בטו"א ר"ה ט. ובמה שהאריך בשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ל"ז).

הכלל בזה הוא, שעבודות הבאות להשביח את העץ או פריו, אסורות, ועבודות שהן נחוצות לקיומו ושמבלעדם ימות העץ, או יפסדו רוב הפירות^ק הרי הן מותרות.

מקורות וביאורים

שרי והא כתיב והשביעית תשמטנה ונטשתה תשמטנה מלקשקש ונטשתה מלסקל, אמר רב עוקבא בר חמא תרי קשקושי הוו חד אברויי אילני וחד סתומי פילי, אברויי אילני אסור סתומי פילי שרי. והכי איתא בע"ז נ: לענין זיהום תרי זיהומי הוי חד לאוקמי אילני ושרי וחד לאברויי אילני ואסור. ופרש"י בסוכה מד: דאברויי אילני היינו להבריא את האילן ולהשביחו, ואוקמי אילני שלא ימות, שאינו עושה להשביחו אלא לקיימו.

ומבואר שכל עבודה הנעשית ע"מ להשביח את האילן אסורה ואילו עבודות הנעשות רק להציל את האילן שלא ימות מותרות.

קח. לענין עבודות הנעשות לאוקמי הבאות לצורך הצלת פירות מהפסד הסתפק בחזו"א (ט"ז, ד' ד"ה והנה) דאפשר שאין להשתדל בגידול פירות בשנה השביעית והיינו לפי שאין הפירות שלו ולפיכך אין להשתדל בגידולם. וכן כתב בספר השמיטה פ"ד הערה ה' בשם שבת הארץ דכל שהוא לצורך הפסד הפירות אסור לעשות גם עבודות של 'לאוקמי' לפי שפירות שביעית רחמנא אפקרינהו ואינם שלו, ואין יכול לעשות מלאכות למנוע הפסד שאינו שלו דאין זה בגדר הפסד אלא רק מניעת רווח לזכות בפירות הפקר.

אמנם בשו"ת מהרי"ל דיסקין קו"א סי' ה' אות רנ"ט דן לגבי הא דסמכו להקל בהפסד מרובה אם הוא דוקא בדבר שיש לו בעלים או אפילו במניעת זכיה מן ההפקר, וכתב דאין להוכיח משביעית שהתירו מלאכת קרקע במניעת הפסד הפירות אע"פ שהפירות הם הפקר ומניעת הפסדם אינו אלא מניעת זכיה מן ההפקר, די"ל דהא כיון דכתב קרא 'אביוני עמך' א"כ חשיבי הני פירי דשייכי לכלל ישראל ואינם 'הפקר' ואף מותר לשמר פירות כדי שלא יבוזו הגויים הרי שאין לפירות דין הפקר, אלא שהם שייכים לכלל כלל ישראל, וממילא יכול כל אחד לעשות מלאכה לאוקמי פירא דהיינו שבא להציל פירות מן ההפסד.

וראה עוד בחזו"א (כ"א, י"ד ד"ה בסי') שחזר בו וכתב להוכיח ממה שכתב הנמוק"י בריש מו"ק דהא דאמרו משקין בית השלחין בשביעית היינו בשביל הספיחין שבה ואע"פ שיש בהם קדושת שביעית והרי הם הפקר וע"כ דמותר לעשות מלאכות גם בשביל הפסד הפירות. וכן הביא מהא דהתיר רבי שמעון בפ"ב מ"ב ליטול את העלה מן האשכול ומפרש הירושלמי שהוא משום הפסד והיינו הפסד הפירות דיפסד האשכול בלא הסרת העלה מחמת העדר השמש.

וכן מבואר כאן בסדר השביעית שהתיר

אותו כלל נוגע גם בפרי האדמה שאין בהם איסור ספחים שדיניהם נתבארו לעילקט.

חרישה וזריעה וזמירת הגפנים אסורות בשביעית, אף אם הם לקיום האילן ופירותיו. כל מה שמותר לעשות לבעל השדה משום הפסד העץ או הפרי והירק, מותר לעשות אף על ידי פועל יהודי, והעבודות האסורות אסור לעשותם גם על ידי פועל נכרי.

מקורות וביאורים

ולא (בסוגריים) שדייק בדעת כמה ראשונים שמלאכות הנעשות לאוקמי אילנא אינם בגדר עבודה כלל ולפי"ז יהיה מותר אף במלאכות דאורייתא).

ק"א. דכל שהמלאכה מותרת אין מניעה שתעשה המלאכה גם ע"י פועל בשליחותו.

ק"ב. וישראל האומר לנכרי לעשות לו מלאכה האסורה בשביעית עובר משום אמירה לעכו"ם כמבואר בע"ז טו: שבכל התורה שייך דין אמירה לעכו"ם ולא רק במלאכות שבת.

וכשנעשית מלאכה ע"י נכרי אפילו שלא בשליחות ישראל עובר בעל השדה בעשה של "ושבתה הארץ שבת לה" לפי שנתבטלה השביתה משדהו בשביעית ובדומה לשביתה בהמתו בשבת שעובר בעל הבהמה אף כשעשתה הבהמה מלאכה מאליה. וכמו שכתב המנ"ח בכמה דוכתי (סי' ק"ב אות ב', סי' שכ"ו אות א', סי' רח"צ אות ט"ו ועוד). וכ"כ המהרש"ל בב"מ צ. (בתוד"ה אבל) שהאומר לגוי לעשות לו מלאכה בשביעית מלבד איסור האמירה עובר גם באיסור של שביתה שדהו בעצם מה שנתבטלה שביתה הארץ משדהו.

ולענין דינא כתב החזו"א (כ"א, י"ז ד"ה ודין)

החזו"א לעשות מלאכות שהם לאוקמי לצורך הצלת רוב הפירות.

[אמנם בספר נתיב השמיטה סוף סי' ט"ז כתב ששמע מפי החזו"א שכל מה שהיקל בהפסד פירות הוא רק כל זמן שהממשלה לא דואגת לשומרי שמיטה והרבנות מתרת שלא לשמור שמיטה כהלכתה (ע"י ההיתר הידוע), אבל אבל אם ישתנה הדבר יש לו לדון מחדש אם להקל בזה ע"ש, וע"ע במכתב החזו"א להגר"ע, נדפס בדרך אמונה, מכתבים - כ"ו].

קט. היינו ירקות שנזרעו בשישית והחלו לצמוח קודם ר"ה של שביעית, דאע"פ שאין כאן אילן שעלול למות אם לא יעשו בו עבודות נחוצות, מ"מ משום הפסד פירות לחוד ג"כ שרי כמו שנתבאר לעיל.

ק. לפי שמלאכות אלו הם אסורות מדאורייתא ולא התירו לעשות מלאכות לאוקמי אילנא אלא במלאכות דרבנן, כמבואר בראשונים בריש מו"ק שההיתר באוקמי אילנא הוא משום הפסד שבמקום הפסד לא גזרו רבנן וא"כ במלאכות האסורות מדאורייתא אין להתיר אפילו לאוקמי אילנא.

(וע"ע בדרך אמונה פ"א סעי' ה' סוד"ה

את כל פירות עצי, שדהו וגנו צריך להפקיר לכל ישראל^ק, אך יכול לשמור עליהם מפני הגויים שלא יקחום^{קיד} ומפני הבהמה שלא תאכלם^{קטו} או שלא תפסידם^{קטז}.

מקורות וביאורים

הבהמה לתחת תאנה ואוכלת בתאנים, לתחת חרוב ואוכלת בחרובים אין מחייבים אותו להחזירה וכן פסק הרמב"ם בפ"ה ה"ה. וכתב החזו"א (י"ד, ד' ד"ה שם פירות שביעית) דמה שאמרה התוספתא אין מחייבים אותו להחזירה כוונתה שאסור לו להחזירה וחייב להניח לה לאכול.

והיינו שבאמת כל זמן שלא התחילה הבהמה לאכול פירות שביעית מותר לשמור מן הבהמה ולמנוע ממנה להגיע אליהם, אבל מזמן שבאה הבהמה והתחילה את אכילתה שוב אסור לו למנועה ולהפרישה מאכילתם כיון שלכל הפחות בשעה שאוכלת יש לה לבהמה זכות אכילה עיי"ש.

קטז. וכתב בדרך אמונה פ"ה ה"ה (ביה"ל סוד"ה אין) דאע"פ שכל אכילת הבהמה נחשבת הפסד ביחס למאכל אדם, מ"מ י"ל דדוקא אם הבהמה אוכלת פירות שביעית אסור לו למנועה ולהפרישה אף אם מפסדת את הפירות בדרך אכילתה (וכמו שנתבאר בהערה הקודמת), אבל אם רואה אותה דורסת ברגליה ומפסדת חייב למנועה מכך כיון דבקרא לא כתיב אלא תהיה כל תבואתה לאכול.

שיש להחמיר כשיטה זו בראשונים, שיש דין שביתת שדהו גם כשנעשית מלאכה בשדהו שלא מדעתו ואכמ"ל.

קיג. שנאמר "וְהַשְׁבִּיעַתָּ תְּשֻׁמְטָנָה וְנִטְשָׁתָה וְאָכְלוּ אֲבִינִי עֵמֶךָ" (שמות כ"ג, י"א). וכל הנוצל כרמו או סג שדהו ביטל מצות עשה (רמב"ם פ"ד הכ"ד).

ונחלקו המבי"ט והב"י אם שביעית אפקעתא דמלכא או שצריך בעל השדה להפקיר שדהו, ונפק"מ במי שלא הפקיר שדהו אם פירותיו הפקר. ובחזו"א (י"ט, כ"ד ד"ה ומיהו) נקט בפשיטות ששביעית אפקעתא דמלכא והפירות הפקר גם בע"כ של בעל השדה. וע"ע מה שכתבנו בזה לעיל הערה ל"ב.

קיד. תוספתא פ"ד וכן פסק הרמב"ם בפ"ד ה"ל וז"ל עיירות ארץ ישראל הסמוכות לספר מושיבים עליהם נאמן כדי שלא יפוצו עכו"ם ויבוזו פירות שביעית עכ"ל.

קטו. כ"כ התוס' ביבמות קכב. (ד"ה של) שמותר למנוע בהמה מלאכול פירות שביעית, ואין איסור לשמור אלא מבנ"א.

אבל בתוספתא בפ"ה הי"ג איתא הלכה

כלל יד

עציצים וגנות נוי

בעציצים שאינם נקובים הנמצאים בבית אפשר להקל^ק, אך אסור להוציאם מחוץ

מקורות וביאורים

דאע"פ שביעית בזה"ז דרבנן מ"מ אין להקל כאן מטעם ספק דרבנן לקולא חדא דעיקר הספק הוא בדין דאורייתא האם בית יש בו דיני שביעית, אלא שנתגלגל לדרבנן לפי שביעית בזה"ז דרבנן, וכל כה"ג אין דינו כספק בדרבנן. ועוד שיש כאן ס"ס לחומרא שיהיה בזה עכ"פ איסור דרבנן.

ולפיכך כתב שם החזו"א (בר"ה ונראה, ובס"י כ"ו סק"ד) שאין להקל לזרוע בתוך בית, אלא שהמיקל לזרוע בבית בתוך עציץ שאינו נקוב יש לו על מי לסמוך ואין למחות בידו כיון שיש כאן עוד צירוף שעציץ שא"נ אפילו בחוץ אינו אסור אלא מדרבנן.

וכן סתם כאן בסדר השביעית להקל לזרוע בעציץ שאינו נקוב בתוך בית, והיינו בשעה"ד וכנ"ל.

ועל פי זה דנו רבים מפוסקי זמנינו להקל לזרוע בשביעית ב'מצע מנותק' והיינו שזורעים בתוך חממות בעציצים שאינם נקובים המונחים ע"ג שולחנות ומנותקים מן הקרקע, ויש שרצו לדון שחממה המועילה לגידול הצמחים אין דינה כבית ואכמ"ל.

ק"ז. בירושלמי פ"א ערלה סוף ה"ב רבי יוחנן בשם רבי ינאי אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה ופטור מן המעשרות דכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה. ובשביעית צריכא דכתיב ושבתה הארץ שבת לה' וכתוב שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור.

ובאר בפני משה שם דגבי ערלה לא כתיב "שדך" אלא "הארץ ונטעתם" וכל מקום שהוא נטוע הרי הוא בארץ ואפילו כשהוא בבית ולפיכך חייב בערלה, ולענין מעשר כיון דכתיב "שדה" הרי בית אינו בכלל שדה ולפיכך אינו חייב במעשר.

ולענין שביעית כיון דמחד כתיב "ושבתה הארץ" הרי שהוא תלוי בשם ארץ ומאידך כתיב "שדך לא תזרע" הרי שהוא תלוי בשם שדה לפיכך הסתפק הירושלמי האם שביעית נוהגת בבית והניח בספק.

וכתב בפאה"ש סי' כ' ס"ק נ"ב דכיון ששביעית בזה"ז דרבנן א"כ הרי"ז בכלל ספיקא דרבנן לקולא ולפיכך יש להקל בספיקא דהירושלמי ואין דיני שביעית נוהגים בתוך בית, ומותר אף לזרוע בתוך בית.

אבל בחזו"א (כ"ב, א' ד"ה ועיקר) כתב

לבית קי"ח או לגוזטרא שאינה מקורה קי"ט. גוזטרא מקורה דינה כבית קכ, וגוזטרא שאינה מקורה קכא, הפירות הגדילים בה, יש בהם כל דיני שביעית קכב.

גם גנות נוי ופרחים המתקיימים משנה לשנה מותר להשקותם ולעבדם כדי קיומם קכג כמו שנתבאר כלל י"ג, וחרישה וזריעה אסורות אף בהם קכד.

מקורות וביאורים

זה, דהיינו דמהני גם צוה"פ ולבוד וכו' כמו דמהני לענין שבת.

קכא. ואף אם הגוזטרא אינה ע"ג הקרקע אלא ע"ג הגג או שהיא יוצאת מן הכותל וכיוצ"ב, ומלא עפר במקום הגוזטרא, כתב הרא"ש בתשובה (כלל ב' סי' ד') שג"כ דין עפר הגוזטרא כקרקע לכל דבר, אף באופן שהגוזטרא עצמה חוצצת בפני היניקה, דכל המחובר לקרקע דינו כקרקע עצמה ואף שאינו יונק מן הקרקע. והביאו החזו"א (כ', ו' ד"ה גינה).

קכב. דהיינו שהפירות הגדלים בה יש להם קדושת שביעית, והירקות העולים בה מאליהן אסורים משום ספיחין.

קכג. דאע"פ שאינם עומדים למאכל אדם או בהמה, מ"מ כיון שהם נפסדים בלא השקאה ושאר עבודות הרי הם בכלל האילנות והצמחים שמותר לעשות בהם עבודות שהם לאוקמי אילנא.

קכד. דמלאכות דאורייתא לא הותרו אפילו לאוקמי אילנא וכנ"ל בהערה ק"י.

קיח. דאע"פ שהעציץ אינו נקוב ואין כאן נטיעה חדשה, מ"מ עצם הוצאת העציץ אל החוץ הרי נחשבת הוספת תועלת והשבחה בגוף העציץ כיון שמשנה אותו מ"בית" ל"שדה". כן מבואר בחזו"א (כ"ב, א' ד"ה ואף).

קיט. דכיון שאין לה קירוי שוב אין דינה כבית.

קכ. וכתב בספר נתיב השמיטה סי' ח' סעי' א' בשם החזו"א דגג העשוי מיריעות שק אשר הגשמים עוברים דרכו אינו נחשב גג לענין זה, וכמבואר גם בלשונו בספר (כ', ו' ד"ה והזורע) דהגג מגין בפני הגשמים הטל והאוויר עי"ש.

ולענין גדר הבית לענין זה כתב החזו"א (כ"ב, א' ד"ה וגדר) וז"ל וגדר בית לענין זה ודאי א"צ בית שחייב במזוזה, והדעת נוטה דהעיקר תלוי בכיסוי, ואולי צריך מחיצות י"ט ג"כ. עכ"ל. ושם בספר נתיב השמיטה כתב בשמו דכל דבר המועיל למחיצת רה"י לענין שבת מהני גם לענין

הערה

בכלל ב. נתבאר שירקות שצמחו בששית אף שעיקר גידולם היה בשביעית אינם אסורים משום ספחים, אלא שיש בהם קדושת שביעית, דהיינו שצריך לקנותם בהקפה כמו שנתבאר כלל ז' ואסורים בהפסד כמו שנתבאר כלל ח' ו-ט' וצריך לבערם בזמן הביעור כמו שנתבאר כלל י' י"א. והננו לרשום כאן לתועלת הרבים את מיני הירקות, שמותר לקנותם עד לזמנים מסוימים הרשומים מטה, ואין בהם איסור ספחים אף אם גדלו אצל ישראל החשוד על השביעית מפני שברור לפי תנאי הזריעה של היום שצמחו בששית אלא שנוהגים בהם קדושת שביעית כנ"ל לקכה.

המינים הרשומים מטה - הם רק פירות שגדלו כל צרכם

בטמות - עד א' אב	חרוב לבן - עד כ"ה כסלו
בצל יבש - עד י"ח שבט	כרוב מסלסל - עד כ"ה כסלו
בצל ירוק - עד א' חשוון	חרוב לבן - עד כ"ה כסלו
גור - עד כ' טבת	כרובית - עד ה' שבט
דלעת - עד י"ב תמוז	כרפס השורש - עד א' שבט
חמציץ - עד א' טבת	מלונים - כל עונת החורף
חסה - עד ט"ו חשוון	מלפפונים - עד כ' חשוון
חצילים - עד ט"ז שבט	סלק - עד ט"ו חשוון
כלרבי - עד ט"ו חשוון	עגבניות - עד ט"ו אדר
כרוב אדום - עד כ"ה כסלו	פמרוסילין עלים - עד י' כסלו
כרוב לבן - עד כ"ה כסלו	פמרוסילין שורש - עד כ' שבט

מקורות וביאורים

קכה. ואף שיש לחוש באותם חשודים גם משום שמור ונעבד, מ"מ עיין לעיל ריש כלל ג' ושם בהערה * שהחזו"א היקל מן הדין בפירות או ירקות שנשמרו או נעבדו בשביעית שאינם נאסרים בדיעבד.

סדר	הערה	השביעית	סא
פלפל - עד י' אייר		שמיר - עד כ"ה חשוון	
צנון - עד ט"ו חשוון		שעועית תרמילים - כל החורף	
צנונית - עד ה' חשוון		תפוחי אדמה - עד סוף אדר	
קשואים - עד כ' חשוון		תרד - עד ט"ו חשוון	

הקטניות הרשומים מטה מותר לאכול עד לתאריכים המצויינים, אם גדלו אצל החשוד על השביעית ואין בהם אף קדושת שביעית והנם חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות.

במנים - עד כ"ה אב	שעועית יבשה - עד א' תמוז
פופ-קורן - (תירסה) - עד כ' תמוז	תירס אשכולים - כל החורף

(א"ה זמנים אלו נכתבו בשנת תשי"ב ודבר זה משתנה בכל שמיטה ויש לברר).

מפתח מקורות

האות מציינת את הכלל, האות שבסוגריים מציינת הערה.
לדוגמא: ח. (נו). פירושו: הערך המבוקש נמצא בכלל ח', וכן בהערה נט.

שביעית פ"ט מ"ז ובתיו"ט שם . . . . . (גפ)	תנ"ך
שביעית פ"ט מ"ח ובר"ש	שמות כ"ג, י"א . . . . . (לב), (קיג).
והרא"ש . . . . . (עח), (צג).	ויקרא כ"ה, ה' וברש"י שם . . . . . (ו)
תרומות פי"א מ"ה . . . . . (יז)	ויקרא כ"ה, ז' . . . . . (סא), (ז)
ידים פ"ד מ"ג ובביהגר"א שם . . . . . (קד)	שה"ש ח', ב' . . . . . (עב).
ר"ש	תורת כהנים
שביעית פ"ה מ"ו . . . . . (לד)	בהר א', ח' . . . . . (עח).
שביעית פ"ו מ"א . . . . . (כג)	בהר א', ט' ובר"ש והראב"ד שם . . . . . (מח).
שביעית פ"ו מ"ה . . . . . (מט)	בהר ג', ה' . . . . . (ב).
שביעית פ"ח מ"ב . . . . . (טז)	תוספתא
שביעית פ"ט מ"א . . . . . (ז), (ח)	שביעית פ"ד . . . . . (קיד).
שביעית פ"ט מ"ז . . . . . (גפ)	שביעית פ"ה הי"ג . . . . . (סא), (קטז).
שביעית פ"ט מ"ח . . . . . (עח), (צג)	שביעית פ"ה הי"ד . . . . . (סב).
שביעית פ"ט מ"ט . . . . . (פג)	שביעית פ"ח ה"א . . . . . T - (פ).
בבלי	משניות
פסחים כד: . . . . . (סח)	שביעית פ"ו מ"ה . . . . . (מח).
פסחים נא: בתוס' (ד"ה כל) . . . . . (ב)	שביעית פ"ז מ"א . . . . . (גפ), (צ), (נב), (ז).
פסחים נב: ברש"י שם (ד"ה אוכלין) . . . . . (עו)	שביעית פ"ז מ"ז . . . . . (פה).
פסחים נב: בפנ"י שם (ד"ה ומכ"ש) . . . . . (עח).	שביעית פ"ח מ"ב . . . . . (טז).
פסחים נב: . . . . . (ח), (עח), (ז)	שביעית פ"ח מ"ג . . . . . (לח), (לט).
פסחים נב: בתוס' שם (ד"ה רב) . . . . . (מט)	שביעית פ"ח מ"ז . . . . . (מז).
פסחים נב: בחי' הר"ן שם (ד"ה מתבערין) . . . . . (עח).	שביעית פ"ח מ"ח . . . . . (מח).
פסחים נג: . . . . . (פג), (צג)	שביעית פ"ט מ"א . . . . . (ה).
פסחים נג: וברש"י שם (נב. ד"ה אוכלין) . . . . . (עו)	שביעית פ"ט מ"ב ובריבמ"ץ שם . . . . . (כג), (צה).
	שביעית פ"ט מ"ה ובריבמ"ץ שם . . . . . (פ).

ערלה פ"א סוף ה"ב ובפנ"מ שם . . . . (ק"ז).
ב"ב פ"ה ה"א . . . . . (ה).

רמב"ם

תרומות פ"א ה"י ובכס"מ שם . . . . . (זט).
תרומות פי"א הי"א ברדב"ז שם וברי"ק
שם . . . . . (ד).
שמו"י פ"ד ה"א . . . . . (ב), (ה), (*), (ד).
שמו"י פ"ד ה"ב . . . . . (ב), (יא).
שמו"י פ"ד ה"ד . . . . . (ה).
שמו"י פ"ד הי"א . . . . . י"ב, (ח).
שמו"י פ"ד הי"ב ובכס"מ שם . . . . . (יג).
שמו"י פ"ד הכ"ד . . . . . (ד), (לח), (ק"ג).
שמו"י פ"ד הכ"ה . . . . . (כא).
שמו"י פ"ד הכ"ח . . . . . (כד).
שמו"י פ"ד הכ"ט . . . . . (ב), (טו), (זט), (כח).
שמו"י פ"ד ה"ל . . . . . (ק"ד).
שמו"י פ"ה ה"ג . . . . . (טו), (טח).
שמו"י פ"ה ה"ה . . . . . (קטו).
שמו"י פ"ה הי"ג . . . . . (טב).
שמו"י פ"ו ה"ד . . . . . (לח).
שמו"י פ"ו ה"י . . . . . (מו).
שמו"י פ"ז ה"א . . . . . (עה).
שמו"י פ"ז ה"ג . . . . . (זט), (עח).
שמו"י פ"ז ה"ז . . . . . (צ), (צב).
פיה"מ תרומות פי"א מ"ה . . . . . (נד).
פיה"מ שביעית פ"ט מ"ב . . . . . (עח).
פיה"מ שביעית פ"ו מ"א . . . . . (*).
פיה"מ שביעית פ"ו מ"א מהדו"ב . . . . . (ב).
שו"ת הרמב"ם (פאר הדור) סי'
ט"ו . . . . . (ב), (*).

רמב"ן

עה"ת ויקרא כ"ה, ה' . . . . . (ח), (*).
עה"ת ויקרא כ"ה, ז' . . . . . (ג), (עה), (פא).
(פה).

ר"ה ט. בטו"א שם . . . . . (קד).
ר"ה טו. . . . . (יג).
ר"ה יב: . . . . . ב (י), (ט).
יומא פג. וברש"י שם (ד"ה טבל) . . . (עה).
סוכה לט. . . . . (מא).
סוכה לט: . . . . . (*).
סוכה מד: וברש"י שם . . . . . (קד).
מו"ק ג. . . . . (קד).
יבמות קכב. ובתוס' (ד"ה של) . . . . (קטו).
יבמות קכב. וברש"י וברמב"ן רשב"א
ריטב"א ומאירי שם . . . . . (*).
יבמות קכב. . . . . (יט).
גיטין מז. . . . . (כב).
גיטין מז. . . . . (טט).
קידושין ב: ובריטב"א (סוד"ה הא
דתנן) . . . . . (ב).
קידושין נ: בחידושי המקנה שם . . . . (ח).
קידושין נח. . . . . (מח), (צא).
ב"מ צ. במהרש"ל (בתוד"ה
אבל) . . . . . (ק"ב).
ע"ז טו: . . . . . (ק"ב).
ע"ז נ: . . . . . (קד).
ע"ז נד: . . . . . (צא).
ע"ז נד: ברש"י (ד"ה מתבערין) . . . . (צב).
ע"ז סב. וברמב"ן שם . . . . . (מח).
ע"ז סב: . . . . . (מא).
ע"ז סב: בתוס' (ד"ה יאות) . . . . . (מב).
ע"ז סב. בתוס' (ד"ה נמצא) . . . . . (ל).
זבחים עה: בתוס' (ד"ה שביעית) . . . . (עח).
נדה ח. תוס' (ד"ה יש) . . . . . (צב).

ירושלמי

שביעית פ"ב ה"ב . . . . . (קח).
שביעית פ"ז ה"א וברש"ס שם . . . . . (צב).
שביעית פ"ט ה"ד . . . . . (ג), (פא).
מעשרות פ"ה ה"ב . . . . . (י).

שו"ת

שו"ת אבקת רוכל סי' כ"ד . . . . . (טז), (לב).
 שו"ת המבי"ט ח"א סי' כ"א . . . . . (טז).
 שו"ת המבי"ט ח"א סי' י"א . . . . . (לב).
 שו"ת המבי"ט ח"א סי' כ"א . . . . . (מ).
 שו"ת מהרי"ט ח"א סי' מ"ג . . . . . (טז).

חזו"א שביעית

ג', כ"ה (ד"ה שם) . . . . . (כג).
 ז', י' (ד"ה אבל) . . . . . (יג).
 ז', י' (ד"ה ומרן) . . . . . (יג).
 ז', ט"ז (ד"ה תפוז) . . . . . (יד).
 ז', כ"ד (ד"ה ומסתבר) . . . . . (קה).
 ט', ג' (ד"ה מיהו) . . . . . (ח).
 ט', ו' (ד"ה וכשתולשין) . . . . . (פ).
 ט', י"ז (ד"ה ירק) . . . . . ב (ח).
 ט', י"ז (ד"ה מותר, ד"ה אבל וד"ה
 תבואה) . . . . . (י*).
 י', ו' (ד"ה ואתרוגין) . . . . . (י*).
 י', ו' (ד"ה ואם עבר) . . . . . (ב).
 י', ו' (ד"ה ואם) . . . . . (מט).
 י', ו' (ד"ה ישראל) . . . . . (ד).
 י', ו' (ד"ה ואם עבר) . . . . . (ה).
 י', י"ג (ד"ה במש"כ) . . . . . (מב).
 י', י"ד (ד"ה תניא) . . . . . (יט), (סב).
 י"א, ו' (ד"ה בעינן) . . . . . (עז).
 י"א, ו' (ד"ה ובענין) . . . . . (עז), (פ), (פה).
 י"א, ז' (ד"ה וירק) . . . . . (יח), (יז).
 י"ב, ה' (ד"ה וענין) . . . . . (לד).
 י"ב, ו' (ד"ה ונראה) . . . . . (לד).
 י"ב, ח' (ד"ה ויש) . . . . . (סב).
 י"ב, ט' (ד"ה שם מ"ז) . . . . . (לד).
 י"ג, ג' (ד"ה פ"ו) . . . . . (מח).

י"ג, ד' (ד"ה פסחים) . . . . . (מט).
 י"ג, ה' (ד"ה פ"ט) . . . . . (פג).
 י"ג, י"ג (ד"ה וכן) . . . . . (מ).
 י"ג, כ"ד (ד"ה פ"נ) . . . . . (נח).
 י"ג, כ"ו (ד"ה ר"מ) . . . . . (סג).
 י"ד, ד' (ד"ה שם פירות) . . . . . (סא).
 י"ד, ד' (ד"ה שם פירות שביעית) . . . . . (קטו).
 י"ד, י' (ד"ה וכל) . . . . . (נג).
 י"ד, י' (ד"ה ולמדנו) . . . . . (נו).
 י"ד, י' (ד"ה נראה וד"ה מסקנא) . . . . . (עד).
 י"ד, י"ב (ד"ה ר"מ) . . . . . (כו).
 י"ד, י"ג (ד"ה זבחים) . . . . . (פה).
 ט"ו, ג' (ד"ה במש"כ) . . . . . (צט).
 ט"ו, ו' (ד"ה שם כדי) . . . . . (עו).
 ט"ו, ז' (ד"ה ששאלת) . . . . . (עז), (צה).
 ט"ז, ד' (ד"ה והנה) . . . . . (קח).
 ט"ו, ח' (ד"ה ומיהו) . . . . . (עו).
 י"ט, כ"ד (ד"ה ומיהו) . . . . . (לב), (קיג).
 כ', ו' (ד"ה גינה) . . . . . (קכא).
 כ', ז' (ד"ה בדין) . . . . . (טז).
 כ', ז' (ד"ה ומיהו) . . . . . (קו), (טז).
 כ"א, י"ד (ד"ה בסי) . . . . . (קח).
 כ"א, י"ז (ד"ה ודין) . . . . . (קיב).
 כ"א, י"ח (ד"ה ובשביל) . . . . . (י*).
 כ"א, ט"ז (ד"ה תפוז) . . . . . (יד).
 כ"ב, א' (ד"ה ועיקר) . . . . . (קיד).
 כ"ב, א' (ד"ה ונראה) . . . . . (קיד).
 כ"ב, א' (ד"ה ואף) . . . . . (קיה).
 כ"ב, א' (ד"ה וגדר) . . . . . (קכ).
 כ"ה, ל"ב (ד"ה והנה וד"ה ואף) . . . . . (ע).
 כ"ה, ל"ב (ד"ה ולימוץ) . . . . . (עא).
 כ"ה, ל"ד (ד"ה אמנם וד"ה מן) . . . . . (סז).
 כ"ו, ד' . . . . . (קיד).

דרך אמונה שמיטה ויוכל	כ"ו, סדר השביעית א', (ד"ה עבר) . . . (י*).
פ"א סעי' ה' סוד"ה ולא	כ"ו, סדר השביעית א' (ד"ה פרי) . . . . . (9).
(בסוגריים) . . . . . (קי').	כ"ו, סדר השביעית ה' (ד"ה מן) . . . . . (י*).
פ"ד צה"ל ס"ק קנ"ה . . . . . (גי').	כ"ו, סדר השביעית ה' (ד"ה בא) . . . . . (19).
פ"ד הכ"ט (ביה"ל ד"ה גוי) . . . . . (19) (10).	כ"ו, סדר השביעית ה' (ד"ה קנה) . . . . . (9).
פ"ד הכ"ט (ד"ה גוי) . . . . . (מ).	כ"ו, סדר השביעית ו' (ד"ה אם) . . . . . (19).
פ"ה ה"ה (ביה"ל סוד"ה אין) . . . . . יג (קטז).	כ"ז, ז' (ד"ה הנלקטים) . . . . . (י*).
פ"ה צה"ל ס"ק כ"ד . . . . . (10).	
פ"ה צה"ל ס"ק כ"ו . . . . . (11).	חזו"א
פ"ה צה"ל ס"ק כ"ח . . . . . (10).	חזו"א מעשרות א', ל' (ד"ה
פ"ה ה"ה ביה"ל ד"ה אין . . . . . (10).	ולענין) . . . . . (11).
פ"ו ה"י צה"ל ס"ק קכ"א . . . . . (11).	חזו"א מעשרות א', ל' (ד"ה
פ"ו ס"ק י"ח . . . . . (11).	ובמ"א) . . . . . (11).
פ"ז ס"ק כ"ט . . . . . (9).	חזו"א קובץ אגרות ח"ב סי' קס"ב (נדפס
פ"ז צה"ל ס"ק כ"ט . . . . . (9).	בד"א מכתב כ"ה) . . . . . (י*).
	ארחות רבינו
חומש שני	ח"ב שביעית אות פ"ח . . . . . (עב).
עמ' רע"ד . . . . . (מ).	ח"ב שביעית אות ק"ט . . . . . (9).
פ"ה הי"ג ע"מ רמ"ח . . . . . (11).	ח"ב שביעית אות קי"א . . . . . (19).
פ"ז ה"ג עמ' שי"ח . . . . . (עח).	
פ"ז ה"ג עמ' שי"ט . . . . . (עז).	קריינא דאינרתא
פ"ו ה"ו עמ' רצ"ב . . . . . (11).	ח"א סי' קמ"ז . . . . . (י*).

מפתח ערכים

- אברויי אילנא, השבחת האילן, גדרה . . . . . (קז).
- אוצר בית דין, זמן ביעור הפירות שבו . . . . . (טפ).
- אוקמי אילנא - הצלת האילן, גדר היתרו . . . . . (קח).
- עבודה לצורך הצלת הפירות יג. . . . . (קח).
- אגוזים, אם יש קדושת שביעית בקליפתן . . . . . (נב).
- אמירה לעכו"ם, בעבודות האסורות בשביעית . . . . . (קיב).
- אשפה, הנחה בו שיירי מאכל הקדושים בקדושת שביעית . . . . . (נא).
- אתרוג - הוצאתו לחו"ל כשקדוש בקדושת שביעית . . . . . (מט).
- לזיזה שתהא לקיטתו קודם ר"ה של שביעית . . . . . ג.
- קביעת שנתו לשביעית ולמעשר . . . . . (ג).
- שנלקט אחר ר"ה של שביעית דינו לענין סחורה . . . . . (ג).
- שגדל בשביעית ונלקט בשמינית . . . . . (ג).
- בהמה - האכלתה פירות שביעית . . . . . ח.
- הלכה מאליה לאכול פירות שביעית . . . . . (טא).
- מאכל הראוי לאכילתה זריקתו לאשפה . . . . . ח.
- עשיית מלוגמא ממאכלה . . . . . (נח).
- קנייתה מדמי שביעית . . . . . (מז).
- שמירת השדה מפניה יג. . . . . ג.
- ביעור - אופן קיום מצות ביעור . . . . . (עט).
- איך לשער כמות של ג' סעודות . . . . . (עז).
- איסור אכילה אחר הביעור . . . . . (פה).
- אם יכול להפקיר בפני אוהביו י, ... (א).
- אם יכול לחזור ולזכות בפירות י. . . . . י.
- אם נוהג באוכלין שנתפסו בקדושת שביעית . . . . . י.
- אם נוהג בדמי שביעית . . . . . י.
- אם צריך להוציא את הפירות מהבית כשמפקירן . . . . . י, (ג).
- במינים שלא נתפרש זמנם . . . . . (פ).
- בפירות שבאוצר ב"ד . . . . . (טפ).
- בפני כמה צריך להפקיר . . . . . י.
- דין הפירות כשעבר ולא ביערן . . . . . י.
- הזמן שנחשב שכלו הפירות מן השדה . . . . . (עו).
- המעכב את הפירות כדי לבערן . . . . . (פה).

- תבן וקש לאחר הביעור . . . . . (גפ).

בישול פירות שביעית . . . . . ט.

בצירה האסורה בשביעית . . . . . (לד).

גג

- מלא עפר אם דינו כקרקע . . . . . (קכא).

- העשוי מיריעות שק אם דינו כבית

לענין זריעה . . . . . (קכ).

גוי

- דין הפירות שגדלו בשדהו . . . . . T.

- הבא ליטול פירות שביעית . . . . . (טז).

- לתת לו פירות שביעית . . . . . ח. (טג).

- פירותיו . . . . . ראה 'פירות נכרי'.

- פירות שגדלו בשדהו אם חייבים

במעשר . . . . . י.ב. (קא).

- קניית הפירות ממנו . . . . . (ח).

- שמירת השדה מפניו . . . . . י.ג. (קח).

גזר

- ריסוקן . . . . . ט.

- עשיית מיץ ממנו . . . . . ט.

גינת נוי, אם מותר להשקותה

בשביעית . . . . . י. T. (קכד).

גרירת עציץ שאינו נקוב ממקום

למקום . . . . . י. T.

גרעינים, אם נוהג בהן קדושת

שביעית . . . . . ח. (נג).

ד' כוסות, מיין החייב בביעור . . . . . (צח).

דמי שביעית

- אם נוהג בהן דין ביעור . . . . . י.

- איסור מסירתן לע"ה . . . . . (מא).

- הפירות שנתפרשו זמן

ביעורם . . . . . (פג).

- הקובע את זמן הביעור

בירקות . . . . . (צט).

- זמן הביעור ביין . . . . . (גצ), (צה).

- זמן הביעור בירקות וקטניות . . . . . י.א.

- זמן הביעור בירקות הגדלים בכל

העונות . . . . . י.א.

- זמן הביעור בענבים, זיתים, גרוגרות

ותמרים . . . . . י.א. (גצ).

- זמן הביעור כשידוע שכלה קודם

הזמן שבמשנה . . . . . (גצ).

- זמני הביעור הם בשנה

השמינית . . . . . י.א (גצ).

- כמות הפירות החייבים בביעור . . . . . י.

- מהו הביעור . . . . . י.

- מזון ג' סעודות כשיש לו כמה בני

בית . . . . . (עח).

- מקור דין ביעור, ואם הוא

דאורייתא . . . . . (עח).

- עד מתי יכול לאכול את הג'

סעודות . . . . . (עח).

- פירות שהופקרו אם עדיין נוהגת

בהם קדושה . . . . . י. (גפ).

- פירות שהיו מחוברין בזמן

הביעור . . . . . (עט).

- פירות שיש ספק בזמן ביעורן . . . . . י.

(טפ).

- פירות שלא ביערן מחמת

אונס . . . . . (פה).

- קיום מצות ד' כוסות ביין החייב

בביעור . . . . . (צה).

- קניית פירות אחר זמן הביעור . . . . . י.

- קליפות וגרעינים במקום שאין מצויים
בהמות ..... (ג).
- ראויים למאכל בהמה ועוף אם מותר
להפסידן ..... ח.
- שיירי האוכל ..... ח.

הפקר

- אי שביעית אפקעתא דמלכא או בעל
השדה מפקיר ..... (לב).
- אם מותר לשמור מפני
הבהמה ..... יג. (קטו).
- אם מותר לשמור מפני הגויים ... יג.
- בעל השדה הנוטל מפירות שדהו אם
עובר משום - שמירת השדה .... (ג).
- הקוצר יותר מהשיעור אם נאסרו
הפירות ..... (לה).
- השיעור שמותר ללקוט מן
ההפקר ..... י. (ד).
- מאימתי יכול לחזור וללקוט
עוד ..... (ז).
- מי שאינו בעל השדה הקוצר כדרך
בעלים ..... (ז).
- מי שמינו אותו כמה בנ"א ללקט מן
ההפקר ..... (ז).
- צריך להפקיר לכל ישראל ..... יג.
- קצירה כדרך בעלים יש בה משום
לאו ד'לא תקצור' ..... (ז).

הקפה

- אם צריך ליתן הדמים בשעה
שהפירות כבר לא בעולם ..... (מב).
- קניה בהקפה אינה מצילה מאיסור
סחורה ..... (מא).
- קניה בהקפה מועילה שלא יתפסו
הדמים בקדושה ..... (מא).

- אסור לקנות בהם טלית
וכדומה ..... י.
- צריך לקנות בהם אוכלים אחרים
ולאכלם בקדושה ..... י.
- תשלום בשיק או באשראי אי נתפסים
הדמים בקדושה ..... (מ).

הסרת עלה, כשמסתיר את השמש

- מהפירות ..... קח.

הפסד פירות שביעית

- אם חייב למנוע קלקול הפירות
ורקבונם ..... (י).
- אם יכול להניח שיריים לפח שביעית
שמונחים בו שיריים מכבר ..... (י).
- דריסה על פירות המושלכין ..... (י).
- הנחת הפירות בתוך שקית ניילון
באשפה ..... (יא).
- הנחת תבשיל הראוי בפח
שביעית ..... ח.
- זריקת פירות שביעית לאשפה ... ח.
- מקור האיסור ..... (י).
- מרק ירקות שפיכתו לפח
שביעית ..... (י).
- נתינת פירות שביעית לבהמה
ועוף ..... ח.
- נתינת פירות שביעית לגוי ..... ח.
- נתינת פירות שביעית לפועל
גוי ..... (ס).
- נתינת פירות שביעית לילדים ... ח.
- פח שביעית ..... ח.
- פירות שנפסלו מאכילת אדם ... ח.
- קליפות וגרעינים ..... ח.

סדר	מפתח ערכים	השביעית	סט
השקייח, השקייח כרי קיום	שחשור על הביעור . . . . . י.		
הצמחים . . . . . יד.	יכול חו"ל . . . . . ראה 'פירות חו"ל'.		
זיתים	יכול נכרי . . . . . ראה 'פירות נכרי'.		
- הנושרים לארץ דריסה עליהן . . . . . (1).	יין		
- זמן ביעורם . . . . . יא.	- זמן ביעורו . . . . . (צג), (צה).		
- סחיטתם לשמן . . . . . ט. (סח).	- שעשאו מפירות נכרי חייב		
- קדושת גרעיניהן . . . . . ח.	במעשר . . . . . יב.		
זמירה, לקיום האילן . . . . . יג. (קי).	יין תפוחים, עשייתו מפירות		
זריעה	שביעית . . . . . (סח).		
- איסורה בשביעית . . . . . יג. (קי).	ירקות		
- בגינת נוי . . . . . יד.	- האופנים שאין בהם איסור		
- בעציץ שאינו נקוב . . . . . יד. (קיז).	ספיחין . . . . . 1.		
- בערב שביעית מאימתי לא חל איסור	- זמן ביעורם . . . . . (צט).		
ספיחין . . . . . ב. (ח).	- שגדלו בשישית ונלקטו		
זמן הביעור . . . . . ראה 'ביעור'.	בשביעית . . . . . (כט).		
חוב, פריעתו בפירות שביעית . . . . . יז.	- שנלקטו בשביעית . . . . . ב. (ט).		
חוץ לארץ	- שצמחו קודם ר"ה . . . . . ב.		
- הוצאת פירות שביעית לשם . . . . . יז.	כיבוש עולי מצרים ועולי בבל, לענין		
(מח).	שביעית . . . . . (כג).		
- הוצאת צידה לדרך ליוצא	כלי המיוחד לקצירה, השימוש בו		
לשם . . . . . יז. (מט).	בשביעית . . . . . (לד).		
- פירות סוריא . . . . . ה.	כסף		
- דין הפירות שם . . . . . ראה 'פירות חו"ל'.	- שקנה בו פירות שביעית . . . . . יז.		
חנות שמיטה . . . . . (יט), (מ).	- שנתפס בקדושת שביעית . . . . . ראה 'דמי שביעית'.		
חנטה, הזמן הקובע קדושת שביעית	כר, הכנתו מקש של שביעית . . . . . (גפ).		
באילנות . . . . . ג (יב).	לימון		
חרישה, לקיום האילן . . . . . יג. (קי).	- השימוש בקליפתו . . . . . (נג).		
חשוד, קנית פירות אחר הביעור ממני	- סחיטתו . . . . . י. (עא).		

- לפני עור, הכשלת עובדי העירייה בהפסד הפירות .(א1).
- מאכל בהמה . . . . . ראה 'בהמה'.
- מגדרת, שטיפתה אחר השימוש .(ט).
- מלפפון, זמן ביעורו .(צח).
- מיץ, עשייתו מפירות העומדים ושאינם עומדים לסחיטה .ט.
- מיץ גזר, עשייתו מפירות שביעית .ט.
- מיץ לימון, עשייתו מפירות שביעית .י.
- (א2).
- מיץ רימונים, עשייתו מפירות שביעית .(עב).
- מלאכה בשביעית ראה 'שביתת קרקעות' מעשר, פירות שגדלו ונגמרה מלאכתם ביד גוי, גזירת נח"ש על המעשרן .(קא).
- מצע מנותק, זריעה בעציץ שאינו נקוב בתוך חממה .(קיז).
- מרפסת, הוצאת עציץ מהבית אליה .יד.
- מרק, שפיכתו לפח שמיטה .(נ).
- נעבד, גדר האיסור .(י*).
- נעילת השדה . . . . . ראה 'שמירת השדה'.
- סוריא
- דין הפירות שגדלו שם .ה.
- קדושתה מדרבנן .ה (כב).
- סחורה
- אם איסור סחורה הוא גם על הלוקח .(מ).
- אם הלוקח באיסור עובר משום 'לפני עור' .(מ).
- גדר האיסור .(ל7).
- האיסור הוא למכור הרבה ביוקר .(ל7).
- הלוקח ממני שאינו נוהג קדושה בפירות נכרי .(מ).
- חנויות שליחות .(ט) (מ).
- כשנמכרו באיסור, אם הפירות נאסרים .I.
- לקט לעצמו ושייר, מותר לו למכרן .(ל7).
- שיעור הפירות שמותר למכור .I.
- סחיטת פירות שביעית .ט.
- סיכה בשמן של שביעית .(טו).
- ספיחין
- איסורו בירק שגדל בשיטת ונלקט בשביעית .(כט).
- אם מותר לאבדן .(19).
- בין מזרעים ובין משרשים .(ה).
- בפירות העץ .ג.
- בפירות שגדלו אצל גוי .(ב).
- ד' שדות מותרין .(ח).
- המינים שנוהג האיסור .ב.
- הזמן הקובע לאיסורו .(ח).
- החזו"א היקל משום שעה"ד .(ח).
- השדות שנוהג בהן .ב.
- טעם האיסור .(ב).
- ירקות שאין דרך בנ"א לזרען .(ח).
- לשון 'ספיחין' .(1).
- מאיזה שלב נאסרים .ב.
- מדאורייתא או מדרבנן .(ב).
- עבר הירדן
- אם היא בכלל כיבוש עולי בבל .(כג).

סדר	מפתח ערכים	השביעית	עא
- גבולה לצד מזרח . . . . . (כג).	- שחנטו בשישית דינם לענין הפקר שדהו . . . . . (יב).		
- דין הפירות לענין איסור ספיחין וקדושת שביעית . . . . . ה.	- שחנטו בשישית דינם לענין מעשר . . . . . (יב).		
- הטעם שלא נוהג בה איסור ספיחין . . . . . (כד).	- שחנטו בשישית דינם לענין קדושת שביעית . . . . . (יב).		
- נחלק לג' חלקים . . . . . (כג).			
עגבניה	פירות הדר		
- זמן ביעורה . . . . . (צח).	- דינם לענין מעשרות . . . . . (י).		
- ריסוקה . . . . . ט.	- מאימתי קדושים בקדושת שביעית . . . . . ג.		
עציץ שאינו נקוב	- שנלקטו בשנה השמינית . . . . . ג.		
- אם מותר לזרוע בו בשביעית . . . . . יד.	פירות העץ ופירות האדמה . . . . . א.		
(קיז).	פירות נכרי		
- גג או גזוזטרא מלאים עפר אם דינם כקרקע . . . . . (קכא).	- אי יש קנין לגוי להפקיע מידי מעשר . . . . . (יט).		
- הוצאתו לגזוזטרא מקורה . . . . . יד.	- ירקות שגדלו אצל הנכרי אין בהם איסור ספיחין . . . . . (יט).		
- הוצאתו מחוץ לבית . . . . . יד.	- מחלוקת הב"י והמב"ט אם פירות שגדלו בקרקע הגוי חייבים במעשר ושביעית . . . . . (יט).		
- חיובו במעשר, בערלה ושביעית . . . . . (קיז).	- אם נאסרו אחר זמן הביעור ביד ישראל . . . . . (יט) (צפ).		
פועל	- ביד הגוי אם נאסרו בזמן הביעור . . . . . (י).		
- האכלתו פירות שביעית . . . . . (סג).	- דינם לענין הביעור ביד הגוי וביד ישראל . . . . . יד.		
- עשיית מלאכות בקרקע על ידו . . . . . יג.	- דינם לענין מעשר . . . . . (יט).		
פח שמיטה	- הכרעת החזו"א שאין להקל נגד המנהג הקדום . . . . . (יט).		
- החלפתו בכל יום . . . . . (יז).	- חיובם במעשר . . . . . יב.		
- הנחת שיירי מאכל בפח מיוחד . . . . . פ.	- קנייתם מיד הגוי . . . . . יד.		
- שפיכת מרק לתוך שיירי קליפות . . . . . (יז).	- קנייתם מיד ישראל . . . . . יד.		
פירות האילן			
- מאימתי קדוש בקדושת שביעית . . . . . ג.			

- תבואה קטנית וירק, דינם לענין אכילה .T
- פירות חו"ל
  - אין בהם קדושת שביעית .ה.
  - גבולות הארץ לענין זה .(כא).
  - מכירת ירקות במדה מנין ומשקל .(כב).
  - מכירתם במדה מנין ומשקל .(כב).
- פירות שביעית
  - אסור למכרן באותה אריזה שמוכר כל השנים .I
  - איסור הוצאתם לחו"ל, מדאורייתא או מדרבנן .(מח).
  - באופנים שאין איסור סחורה צריך לקנות בהקפה .I
  - בישולם .ט.
  - הוצאתם לחו"ל .I
  - הוצאת מעט פירות לחו"ל .(מט).
  - הוצאת צידה לדרך לחו"ל .I
  - .(מט)
  - החייבים במעשר מעשרן מעשר עני .יב. .(קד).
  - הטעם שאסור למכרן במדה מנין ומשקל .(לט).
  - הכנת ריבה מהם .ט.
  - החייבין במעשר מעשרן בלא ברכה .(קז).
  - חיובם במעשר .יב. .(קב), .(לב).
  - טעם איסור הוצאתם לחו"ל .(מח).
  - מכירתן במדה מנין ומשקל .I
  - נתינתם במשלוח מנות .(מ).
- נתינתם בפירעון חוב .I
- סחיטתם .ט.
- ענבים שנגמרה מלאכתן לאכילה ונמלך ליין חיובן במעשר .(קה).
- צבע המופק מהם .(נב).
- ריסוקם .ט.
- שגדלו ביד גוי ונגמרה מלאכתם ביד ישראל .יב.
- פלפל, זמן ביעורו .(צח).
- פרחים, השקייתם בשביעית .יב.
- פרי האדמה .ב.
- צבע המופק מפירות שביעית, קדושתו .(נב).
- קטניות
  - האופנים שאין בהם קדושת שביעית .I
  - זמן חלות קדושת שביעית בהם .ב.
  - שגדלו בקרקע הגוי .I
- קליפות, אם נוהג בהן קדושת שביעית .ח. .(נב), .(ט).
- קליפות הדרים, אם יש בהם קדושה .(נג).
- קלקול פירות שביעית .ראה 'הפסד פירות שביעית'.
- קצירה האסורה בשביעית .I .(לד).
- קצירה בכלי המיוחד .(לד).
- קרקע הגוי, אם מותר לישראל לעבוד בה בשביעית .(טו).

עג	השביעית	מפתח ערכים	סדר
	- עבודות הנחוצות לקיום האילן . . . . . יג.	ריבה, הכנתה מפירות שביעית . . . . . ט. (טז).	ריסוק פירות שביעית . . . . . ט.
	- עבודות הנעשות לצורך הצלת הפירות . . . . . (קח).	שביית קרקעות	
שליח		- אברויי אילנא ואוקמי אילנא . . . (קז).	- אי שביעית אפקעתא דמלאכא . . . . . (ק"ג), (לב).
- מינויו ללקט מן ההפקר . . . . . (לו).		- אם מותר לעבוד בקרקע ע"י גוי . . . . . יג.	- בירקות שאין בהם איסור ספיחין . . . . . יג.
- מינויו לקנות פירות מן הגוי . . . (יט).		- גג העשוי מיריעות שק אם דינו כבית לענין זריעה . . . . . (קכ).	- גינות נוי ופרחים השקייתם ועבודה בהם . . . . . יד.
שמירת השדה, מפני בהמה וגוי . . . יג.		- העבודות המותרות לעשותן ע"י פועל . . . . . יג.	- הצלת האילן במלאכות דאורייתא . . . . . (ק"י).
שמור ונעבד, האם נאסר באכילה, לכתחילה ובדיעבד . . . . . (*).		- זריעה בתוך הבית . . . . . (ק"ז).	- חרישה, זריעה וזמירת הגפנים . . . . . יג.
שרשים שהצמיחו בשביעית, דינם לענין איסור ספיחין . . . . . (ה).		- כשימות העץ או יפסדו רוב הפירות . . . . . יג.	- כשנעשית המלאכה בשדהו שלא מדעתו . . . . . (ק"ב).
תבואה וקטנית, הבאת שליש . . . . (ב), (ז).		- מהו גדר 'בית' לענין זריעה בו . . . . . (קכ).	- עבודות הנחוצות להשבחת האילן . . . . . יג.
תבן וקש, נתינתו בטיט ובכר . . . . . (ג).			
תינוק, נתינת פירות שביעית לפניו . . ט.			
	(ט).		
תפוז			
- הכנת ריבה ממנו . . . . . ט. (טז).			
- סחיטתו למיץ . . . . . ט. (ע).			
- אם יש קדושת שביעית בקליפתו . . . . . נג.			
תרומות ומעשרות			
- בענבים שלקחן מגוי ועשה בהן יין . . . . . יב.			
- חיובן בפירות שגדלו ביד גוי . . . יב.			
- פירות שביעית פטורין מתרומות ומעשרות . . . . . יב.			

לעילוי נשמת
זקני, מרן המשגיח
רבי דב ב"ר צבי יחזקאל יפה זצ"ל
אשר זכיתי למאור פניו וקרבתו הרבה במשך השנים

וכה נחרט על מצבת קברו:

מקום מנוחתו של אבינו רועינו מורינו ורבינו
איש האמת עמוד המוסר חסיד ועניו
עבד המלך מרן המשגיח
הגה"צ ר' דב יפה זצוקל"ה
בן הר"ר צבי יחזקאל זל"ה
מנהל רוחני בישיבת כנסת חזקיהו כפר חסידים
ובישיבת קול יעקב בירושלים תובב"א
יגע בתורה מנעוריו והיא אהבתו
כעבד קמיה מריה שפך לבו בתפלתו
לעשות רצון קונו כל ימיו מגמתו
ההביל הבלי העולם וקניני נצח אושרו ושמחתו
דבק במרן החזו"א וגדולי העולם זיע"א
העתיק שמועותיו והשקה מתורתם והיא הדרתו
העמיד תלמידים הרבה ולמדם לאהבת ה' ותורתו
מוסר דעת ויראה האציל לאלפים מיראתו וחכמתו
והנחילם תורת המוסר וגדל יקרתו
ובספר "לעבדך באמת" נקבצו מדברי מוסרו ושיחתו
החיה רוח שפלים ולב נדכאים בנעימות אצילותו
ובלבו הגדול היה להם לאב בחמלתו
בשלוש ובמישור בחכמתו ובתבונתו
הנהיג את קהילת קודש רכסים עדתו
טהור לב ולשון וארחות יושר כל הליכתו
האדיב שם שמים על הבריות בענוותנותו וצדקתו
במהרה יצאה נשמתו
ביום המר י"ז במר חשון תשע"ח
ויבכו אותו כל בית ישראל
ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת
זקני ר' שלמה ב"ר יעקב יוסף רוזנברג ז"ל
נלב"ע ביום ד' שבט תשכ"ז

ורעייתו
זקנתי מרת קיילא לאה ב"ר חונא הכהן ע"ה
נלב"ע ביום כ"ה אלול תשנ"ו

זקנתי מרת חיה ב"ר משה אליעזר גרינשפן ע"ה
נלב"ע ביום י"ד ניסן תשנ"ו

הורי חמי
ר' צבי ב"ר יצחק יעקב ויים ז"ל
נלב"ע ביום ד' אלול תשכ"ג

ומרת יונה יענמא ב"ר שלום ע"ה
נלב"ע ביום כ"ט מנ"א תשנ"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וְשֵׁם טוֹב מִפְּנִים וּמִפְּנֹת

לעילוי נשמת

ראש ישיבת איתרי ומייסדה הגאון הגדול
רבי מרדכי ב"ר מאיר אליפנט זצ"ל

נלב"ע כ"א במר חשוון תש"ע

ורעייתו הרבנית הצדקנית אם הישיבה
מרת ביילא גולדא ב"ר נחום דוד הרמן ע"ה

נלב"ע י"ד בסיון תשע"ב

אשר מסרו נפשם כאב ואם למען הישיבה הקדושה
והקדישו את כל חייהם לעלייתם ולטובתם של תלמידיה

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת
הר"ר שלום עוזר ז"ל
בן הג"ר משה אריה זצ"ל

איש חמודות צנוע ומעלי
טוב לב ומוכתר בשם טוב
רחים רבנן ומוקיר רבנן
קידש שם שמים בהנהגותיו
ביושר ובנאמנות
בצניעות ובפשטות

נלב"ע ביום כ"ט באייר תש"פ

ורעייתו
מרת רבקה עוזר ע"ה
בת הר"ר אריה בלקס ז"ל

מופלאה בהארת פניה לבריות
ובדאגתה ובנתינתה לזולת
הנהגותיה בחכמה ובענוה
רחקה מדבר שקר ולשון הרע

נלב"ע ביום י"ג באדר ב' תשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכרון עולם ולעילוי נשמת

אאמו"ר הגאון ר' יונה ראובן בן הגאון ר' ניסן פורצ'ין זללה"ה

ראש ישיבת אור יצחק יהוד - ירושלים

העמיד דורות בנים ותלמידים לה' ולתורתו והוציא יקר מזולל
ונשאם באהבה כאשר ישא האומן את היונק
היה למופת בעמלו בתורה מתוך ייסורים

נלב"ע בשב"ק פרשת נח ו' חשון תשפ"א

יהי זכרו ברוך ונשמתו תהא צרורה בצרור החיים
ויעמוד לגורלו לקץ הימין בב"א

הונצח ע"י בני המשפחה

הלימוד יהא לעילוי נשמת

הר"ר מלי ב"ר אברהם סקוצילם זללה"ה

נלב"ע ביום ז' סיון תשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.